КОЛЯ ПИШЕ ОЛІ, ОЛЯ ПИШЕ КОЛІ

Повість

ОЛЯ І КОЛЯ

Шосе довгою сірою шаблею розтинало ліс, що здавався непрохідним. Проте, під'їжджаючи до того місця, де шабля шосе перехрещувалася з іншою шаблею, що також розтинала ліс, але була більш відточена, сяюча і широка — з уральською річкою, — водії та їхні супутники здивовано здригалися: непрохідні лісові хащі сурмили сурмами, співали і навіть дискутували на тему: "Чи може хлопчик дружити з дівчинкою?" І лише біля самого мосту стрілка, націлена на ліс, усе пояснювала. "Піонерський табір "Сосновий бір"", — було написано на ній вицвілими від сонця і дощу літерами.

Дискусії влаштовував головний редактор табірної радіостанції "Голос у лісі" Левко Звонцов. У школі Левко теж відповідав за радіопередачі, а заразом уже й за дружинну стінгазету... Майже всі давно знали одне одного: раніше вони жили на Півночі, де батьки їхні побудували алюмінієвий завод, а потім батьки переїхали на Урал будувати інший алюмінієвий завод, і діти переїхали з ними. Вони вчилися в одній школі, відпочивали в одному піонерському таборі "Сосновий бір", і всі знали, що краще від Левка Звонцова ніхто не вміє влаштовувати різні обговорення і дискусії.

Соцмістечко, яке будували їхні батьки, називалося дивно й не дуже милозвучно: "ВАЗ", що означало: "Великий алюмінієвий завод". Дорослі люди були дуже зайняті, і у них, очевидно, бракувало часу придумати місту іншу назву. У дітей вільного часу більше, особливо влітку, в таборі, і Левко Звонцов по радіо оголосив конкурс:

Попрацюй мізками своїми, піонер,

І придумай для міста нове ім'я тепер.

У лісі, на свіжому повітрі, запрацювали мізками одразу двісті тридцять хлоп'ят і дівчат. І ось вечорами, хрипко вторгаючись у безнастанну пташину балаканину й соснове шумовиння, що набігало хвилями, Левко Звонцов почав влаштовувати такі радіобесіди:

— Розкажи-но радіослухачам, які ім'я ти хочеш дати нашому місту!

— Місто, яке ми самі збудуємо…

Репродуктор, що чорним гніздом примостився між соснових гілок, раптом дрібно-дрібно задеренчав — це Левко розсміявся у самий мікрофон.

— Де ти чув такі довгі назви?

— Не чув. І дуже добре: хай буде ні на що не схожа!

— От-от… Ні на що не схожа! Наступний! — вигукнув Левко так, ніби він був лікар і за дверима у нього знемагала черга пацієнтів.

— Бр-ратськ! — натискуючи на букву "р", чітко вимовив наступний учасник конкурсу.

— Цю назву вже без тебе придумали.

— Ну й що? То місто на Ангарі, а це у нас.

— Ну як ти не розумієш?.. Може виникнути плутанина: от, наприклад, з листами…

— Тоді — Новий Бр-ратськ!

— І той, на Ангарі, також не старий.

— Тоді я подумаю…

Левків голос хазяйнував в ефірі, як у себе вдома: він оцінював, повчав, робив зауваження.

— Наступний! — вигукнув Левко.

— Чого ти кричиш, мов у лісі? — відповів йому трохи здивований, співучий голос, у якому не було ні роздратування, ні єхидства, а саме тільки добродушне здивування хвацькою Левковою безцеремонністю.

Усі одразу впізнали Олю Воронець.

— Ми і є в лісі! — одразу ж відпарирував Левко. І, пошелестівши чимось у мікрофоні, додав: — Вибач. Тут така черга, всім кортить одержати премію… У тебе є пропозиція?

— Я пропоную назвати так: місто Крилате!

— Трохи дивно… звучить, — несміливо, майже пошепки заперечив Левко.

— Чому дивно? Є ж у Казахстані місто Рудне. А у нас — місто Крилате. І це буде справедливо: адже алюміній — крилатий метал, з нього літаки роблять.

— А-а, отак? — стрепенувся Левко. — Це дуже образно! І я сказав би — поетично!..

— Просто точно, по-моєму. І справедливо.

"Справедливо" — це було улюблене Олине слово. Правда, частенько вона додавала до нього коротеньке заперечення "не". "Це несправедливо!" — спокійно заявляла Оля своїм глибоким, співучим голосом. І одразу вступала в боротьбу за справедливість.

Дівчата були закохані в Олю Воронець. Минулого літа Оля носила коси, і в косах її подруг теж мелькали різнобарвні стрічки. Цієї весни, перед табором, вона постриглася, і подруги її вмить, без жалю розпрощалися зі своїми косами. Оля трохи заїкалася, і дівчата, самі того не помічаючи, теж почали трішечки розтягувати голосні букви і вишукано, ледь помітно, як це робила Оля, затинатися, немов присідати, на деяких словах.

Оля рідко сердилася. Головним чином тоді, коли траплялась на її шляху нечесність, брехня, і дівчата й собі намагалися бути відчайдушно принциповими.

І ще Оля сердилася, навіть несподівано вибухала гнівом, коли її називали вродливою. Минулого року начальник табору водив по "Сосновому бору" якусь делегацію і час від часу вигукував: "А оце наш волейбольний майданчик! А оце наша читальня! А оце наш радіовузол!.."

— А ось це наша красуня! — гордо проголосив він, побачивши здаля Олю Воронець.

Делегація заклацала фотоапаратами, але на плівку потрапила лише Олина потилиця: у відповідь на начальникові слова дівчинка неввічливо повернулася спиною до гостей і швидко зникла за деревами.

На початку серпня в таборі зіпсувався настрій: стало відомо, що в перший день вересня Оля не прийде до школи разом з усіма своїми подругами, що, повернувшись з табору, вона поїде дуже-дуже далеко. Її батько — геолог. Він знайшов на Уралі гірську породу — необхідну

сировину для алюмінієвого заводу, а тепер виїжджав шукати іще щось на Північ, за Полярне коло.

І лише одна людина в таборі раділа майбутньому Олиному від'їзду — Коля Незлобін, на прізвисько Коля Свистун. Він любив перемовлятися з птахами, до товаришів звертався коротко й не дуже ввічливо: "Гей, ти!.. Слухай-но!" — а з птахами бесідував лагідно й безпомилково впізнавав їхні голоси.

Та не за це прозвали його Свистуном. А за те, що якось, у минулому році, він несподівано для всіх пообіцяв написати хороші вірші до батьківського дня, а написав погані, і батьків довелося вітати прозою. Щоправда, віршів тих не бачив ніхто, крім Олі Воронець. Вона мала читати їх на початку концерту самодіяльності, але в останню мить читати відмовилася, заявивши, що вірші нікуди не годяться.

Це Оля першою сказала Колі: "Ех ти, свистун!.." А він у відповідь прозвав її Вороною: це, здається, був єдиний птах, якого він не любив.

Ніхто, крім Колі, Олю Вороною не називав, а до нього прізвисько Свистун причепилося так міцно, ніби було від народження вписане в метрику.

З усіх суперечок, які час від часу затівав по радіо і в стінгазеті Левко Звонцов, він понад усе любив дискусію на тему: "Чи може хлопчик дружити з дівчинкою?" І хоча всім було вже давно ясно, що хлопчик дружити з дівчинкою може, Левко починав таке обговорення мінімум двічі на рік — взимку і влітку. Цього року улюблена Левкова дискусія одразу згасла: суперечки не вийшло. Тоді Левко передав мікрофон Колі Свистуну, і той голосно, упевнено заявив, що дівчата — зрадниці.

Усі зрозуміли, кого він має на думці, й дружно кинулися Олі на допомогу. "Бач який, мовчазний-мовчазний, а розговорився!.. Висловився!" — верещали по радіо дівчата. Левко Звонцов тільки

встигав радісно вмикати і вимикати мікрофон: дискусія розгорілася з небаченою силою.

А Коля нічого не відповідав. Він знову похмуро помовчував… Усі вважали, що взагалі він любить перемовлятися з птахами, бо ж йому нічого розповісти про себе, нічого сказати людям. Та насправді йому було б про що розповісти, аби тільки він захотів…

ПРО ЩО Б ВІН МІГ РОЗПОВІСТИ…

Батько проектував алюмінієві заводи, та, коли зводилися їхні корпуси, ніде — ні на цеглі, ні на дахові, ні на трубі — не було написано, що тут є частка і його, батькової праці. До того ж Колиних приятелів взагалі не пускали на територію заводу, і вони не могли пересвідчитися в тому, що батько його зайнятий великою і важливою справою. А те, що без Миколчиної мами волейбольна команда їхнього двору не може змагатися зі своїми супротивниками, знали всі.

Колину маму ніхто по батькові не величав, усі, навіть діти, називали її просто Лілею… "Ось прийде наша Ліля з роботи, ми вам покажемо!" — кричали вони волейболістам сусіднього двору. І Коля ходив гордий, немовби це він сам умів гасити так, що всі гравці по той бік сітки боязко присідали; немовби він сам умів приймати найважчі удари, а подавав м'яч так, що той стрімким чорним ядром пролітав за кілька міліметрів над сіткою, дивом умудряючись не зачепити її.

Мама вибігала за подвір'я у вузьких спортивних брюках і в тенісці. Уболівальники зустрічали її нетерплячим гомоном радості, та вона передусім розшукувала Колю і всаджувала його в найперший ряд глядачів: на садову лавочку, на паркан чи просто на траву… І тут вже Коля сидів скромно, строго, не виказуючи свого торжества, а тільки вряди-годи обмінювався поглядами з матір'ю, яка, здавалося, мовчки запитувала його: "Ну як? Ти задоволений мною?"

Це було давно, в далекому північному місті, звідки Коля уже виїхав, але він пам'ятав це дуже добре і знав, що не забуде ніколи.

Батько був набагато старший від матері. Він не вмів грати у волейбол, плавати стилем батерфляй і бігати на лижах так само чудово, як бігала мати. І мати чомусь не змушувала його вчитися всього цього. Але вона привчила його теж ходити у спортивній майці з розстебнутим коміром, довго гуляти перед сном і робити вранці гімнастику (вона витягувала на середину кімнати водночас три килимки — для себе, для батька і, зовсім маленький, для Колі).

А ще вона навчила батька судити волейбольні матчі. І коли батько зі свистком у роті примощувався збоку біля сітки, він теж здавався Колі, а може, й усім іншим, зовсім молодим. І його у ці хвилини також хотілося називати просто на ймення...

Хоч ніхто його все-таки так не називав.

Зате услід за матір'ю усі шанобливо іменували його: "О, найсправедливіший із справедливих!" І батьків свисток був для спортсменів законом. Повертаючись додому після волейбольної баталії або вечірньої прогулянки, батько часто казав матері: "Мені знову легко дихається... Знову легко!" І це було дуже важливо для батька, бо він хворів на бронхіальну астму.

Ну, а вдома суддею була мати. Вона ніколи не давала гучного свистка, ніколи не нагадувала вголос про правила життя, проте батько і Миколка завжди весело й добровільно підкорялися її рішенням, бо ті рішення були справедливі. Мати теж часто повторювала: "Це справедливо!" або: "Це несправедливо!". І Коля зараз сердився на Олю Воронець ще й за те, що вона, як йому здавалося, присвоїла улюблене материне слово.

Мати працювала вихователькою у дитячому садку. І маленький Коля був у неї в групі. Іноді він ображався, що до інших п'ятнадцяти малюків мати була такою ж уважною, як і до нього. А можливо, навіть уважнішою. Коли якось він розрюмсався з цієї причини, мати високо підняла його і, серйозно дивлячись йому у вічі, сказала: "У мене немає нікого ріднішого за тебе. І не буде. Запам'ятай це". Коля заспокоївся. І запам'ятав.

У дитячому садку він не раз чув, як матері умовляли директора: "Переведіть дітей у групу до Лілі. Вона така чуйна, розумна і гарненька..." Те, що матір називали чуйною і розумною, було дуже приємно, а слово "гарненька" не подобалося Колі. — "Вона не гарненька, а гарна!" — у думці заперечував він, не розуміючи, що слово це стосується не матері, а лише її обличчя — пустотливого і справді дуже гарненького.

Якось улітку батька почали душити часті напади астми: клімат далекого північного міста став небезпечним союзником батькової хвороби.

"Я повезу тебе до найкращих лікарів: до річки, до свіжого повітря... І вони вилікують тебе! — сказала мати. — Ми заберемося в глушину і житимемо там як робінзони!"

Утрьох вони їхали поїздом, потім на вантажній машині, потім йшли трохи пішки — і забралися туди, де повітря було сухе, а природа саме така, яку багато років прописували батькові лікарі, примовляючи: "Але все це, звичайно, недосяжний ідеал, тому звернімося краще до таблеток і крапель!" Лікарі не знали матері й не знали, що вона вміла робити "досяжним" усе, що потрібно було батькові й Колі.

Раніше вдома, вечорами, материне повернення з роботи миттю перетворювало все: вгамовувався голод, кімната ставала затишною і чистою... І коли мати затримувалася, Коля з батьком почували себе

якимись дивовижно невлаштованими, мовби сиділи на вокзалі, очікуючи поїзда, що запізнювався і невідомо коли мав прибути.

То було вдома, у міській квартирі... А тут, на березі річки, мати раптом виявила такі здібності, яких навіть Коля з батьком від неї не сподівалися. Батько щоранку планував майбутній день відпочинку, а мати сміялася: "Ех ти, мій проектувальнику! Теоретик мій невиправний!.." І розпалювала грубку в будиночку лісника чи навіть вогнище просто у лісі й варила суп, картоплю, кип'ятила молоко...

Батько засмаг, посвіжішав, забув про свої ліки. "Тепер ми з вами три богатирі!" — казала мати. А сама раптом якось увечері лягла на бік, зблідла, та, побачивши злякане Колине обличчя, почала якось неприродно, важко, над силу посміхатися. Коля раптом відчув, що вираз "земля попливла під ногами", який він іноді чув від дорослих, — це не вигадка, не фантазія, не перебільшення: ноги його підкошувалися від хвилювання, і він не відчував під собою твердої дощаної підлоги, на якій стояв іще хвилину тому.

Літній лісник, батько і Коля на брезентовому плащ-наметі несли матір у село за п'ять кілометрів: до будиночка лісника не можна було під'їхати навіть на возі. Мати увесь час тримала Колю за руку (не батька, не лісника, а саме його, — Коля назавжди запам'ятав це!). Вона весь час, можливо, напівсвідомо, повторювала: "Нічого... Не хвилюйтесь, будь ласка. Не хвилюйтесь..." І лише зрідка запитувала: "Ще далеко? Ще далеко?.." А вони, всі троє, мовчали.

Коля думав про те, що батько, коли йому було погано, ставав по-дитячому розгубленим й, здавалося, хотів перекласти на навколишніх свої страждання або хоча б поділитися з ними своїм болем, а мати увесь час намагалася зняти з їхніх плечей тягар, і страх, і хвилювання: "Не хвилюйтесь, будь ласка. Не хвилюйтесь..."

У лісі швидко сутеніло. Йти було важко. І все те, що ще вранці, ще вдень здавалося таким прекрасним, таким принадним — непрохідні хащі, глухе переплетіння гілок, — усе це зараз було вороже й ненависне Колі. "Ще далеко? Ще далеко?.." — запитувала мати.

З села вони подзвонили до райцентру, що був за двадцять п'ять кілометрів, у лікарню. "Швидка допомога" добиралася з райцентру цілу вічність, хоча за годинником виходило, що їхала вона усього близько години.

Молодий лікар у білому халаті, дуже суворий і неговіркий, навіть не привітавшись, почав одразу оглядати матір. А потім коротко повідомив: "Апендицит". Сідаючи у білу машину з червоним хрестом попереду, на круглому ліхтарі, він додав ще два слова: "Треба встигнути". Батько теж сів у машину. І вона помчала. А Коля навіть не здогадався сказати, щоб і його взяли з собою, що й він хоче разом із матір'ю...

Він стояв біля сільради, поряд з літнім лісником, весь час подумки повторював останні материні слова, теж звернені не до батька, не до лікаря у білому халаті й не до літнього лісника в гумових чоботях, а тільки до нього, до Колі, до нього одного на всьому білому світі:

— Все буде гаразд. Апендицит — це дрібниці. Від цього не вмирають...

* * *

Мати померла. Це було давно, в той рік, коли Коля ще тільки збирався на свій перший шкільний урок. А тепер він уже в шостому класі...

Минули роки. Але й тепер Коля згадував суворого молодого лікаря у білому халаті й коротку фразу: "Треба встигнути". Чому ж вони не встигли?..

Дивна, незрозуміла людям звичка з'явилася у Колі — мало не в кожного нового знайомого він запитував: "У вас був апендицит?" — "Був, — відповідали деякі. — Вирізали. Дріб'язкова операція!"

І знову та ж сама невідступна думка краяла його серце: "А коли б лікарня виявилася близько? А коли б дорога у лісі була зручнішою? Може, мати й зараз була б тут, поруч"... І він би слухав її голос: "У мене немає нікого ріднішого від тебе. І не буде".

Те далеке літо, спочатку таке сонячне й безтурботне, невідступно стояло у нього перед очима і ніяк не хотіло ставати спогадом...

ДУПЛО СТАРОГО ДУБА

Начальник табору дуже любив приймати делегації. Тоді в будь-яку спеку він з'являвся серед задушливого лісу в темному костюмі й при галстуці. Як екскурсовод, ходив з витягнутим уперед вказівним пальцем, пояснюючи, що бесідка називається бесідкою, а бібліотека — бібліотекою; поплескував по плечі всіх зустрічних дітей, хоч в інші дні ледве з ними вітався, і тоном батька рідного, що у все вникає, недоречно запитував: "Ну, як відбулася лінійка? Що було на раді табору?"

"Лінійка" і "рада табору" — це ті з небагатьох піонерських термінів, які він знав напам'ять. Майже ніхто з дітей не пам'ятав його імені та по батькові, а всі так просто й називали — начальник.

Він, здавалося, був твердо переконаний, що піонертабір для того головним чипом й існує, щоб його можна було показувати комісіям, завкому, будкому та цікавим туристам.

Оля не любила начальника табору. І якось, коли керівництво з будкому оглянуло всі табірні об'єкти, коли начальник табору стомлено вимовив свою улюблену фразу: "Ось так ми й живемо!", а керівництво

вдячно відповіло йому: "Добре живете!", — Оля несподівано для всіх утрутилася в розмову:

— І все це зробив наш Фелікс!

— Хто-хто? — підкреслюючи свою особливу увагу до "голосу дітей", зацікавилося керівництво. — Піонер? Як його прізвище?

— Ні, це наш старший вожатий: Фелікс! Ми його на прізвище не називаємо.

Начальник табору зблід, а керівництво щось поспіхом записало до блокнота, на обкладинці якого, як устигли розгледіти всюдисущі діти, було золотом викарбувано: "Делегату профспілкової конференції".

Фелікс теж не любив начальника і працював у піонертаборі тільки тому, що не хотів на ціле літо розлучатися з дітьми, яких знав уже понад три роки: в школі у них він був старший піонервожатий.

Ще хлопчиком у Криму Фелікс наразився на міну, і йому відірвало праву руку.

"Відлуння війни!" — казав він, погладжуючи порожній рукав, заправлений за пояс.

Діти складали легенди про його ліву руку: він міг з її допомогою вилізти на верхівку будь-якої, "навіть найвищої сосни"; скільки завгодно разів переплисти найширшу річку; перетворити у підкову шматок найтвердішого металу, і ще багато-багато чого іншого...

Колі Свистуну здавалося, що Феліксів характер був чимось невловимо схожий на характер матері: старший вожатий не любив перекладати на плечі навколишніх свої турботи й нікому не скаржився на те, як важко цілі дні проводити в школі, та ще й вчитися заочно на

третьому курсі педінституту, та ще й бути начальником міського штабу дружинників. А втім, Коля знаходив материні риси в усіх добрих людей, які зустрічалися на його шляху.

Так, багато різних справ було у Фелікса, але діти понад усе пишаються тим, що їхній вожатий став головним дружинником у місті. Вони розповідали, що Фелікс відважно і холоднокровно, "однією лівою" — як казали вони, розплутував найжахливіші й найзагадковіші злочини, які, звичайно, не зміг би викрити жоден Шерлок Холмс у світі.

Вечорами, коли таємниче, по-змовницькому, перешіптувались сосни, а хащі, що оточували табір, виповнювались тихим, приглушеним шерехом, дівчатка, зіщулюючись, просили Фелікса повідати про те, як він розправлявся з бандитами й іншими особливо небезпечними злочинцями.

"Вибачте... Я, звичайно, дуже винуватий перед вами, але в нашому місті нема бандитів, — теж таємничим напівшепотом, у тон дівчаткам, відповідав вожатий. — І "особливо небезпечних" немає. Не тому, що наше місто ще маленьке, а тому, що нове. І все у ньому повинно бути по-новому. І буде, от поба-ачите!"

"От поба-ачите!" — часто повторював Фелікс, багатозначно розтягуючи слово "побачите", ніби заглядав при цьому кудись далеко-далеко з височини свого довжелезного зросту. І діти вірили, що він бачить щось таке, чого вони поки що не можуть побачити.

"Старший вожатий має бути довгий, — жартував Фелікс. — Адже він один на всю школу. А вас скільки?.. Так ось, щоб вам легше було розшукати його у шкільному коридорі, чи в таборі, чи в лісі, він повинен височіти каланчею. Як я, наприклад..."

І ще Фелікс часто нагадував дітям, що вони живуть у новому місті, де головний проспект називався Новою вулицею, найбільша площа — Нова площа, а кінцева зупинка автобуса — зупинка "Нові будинки".

Діти були, звичайно, раді, що все у їхньому місті буде по-новому, та все-таки шкодували, що Фелікс зі своїми дружинниками не бродить лабіринтами заплутаних злочинів і не виловлює щодня хоч би по одному небезпечному злочинцю.

"Усякі нечесні люди у нас, звісно, ще є, — немов утішаючи дітей, говорив Фелікс, — хулігани теж порушники порядку, жити заважають..."

Це надихнуло всіх: отже, дружинники не сидять без діла і їм, можливо, навіть потрібна бойова піонерська допомога!

Але старший вожатий сказав, що у школі також немало справ. На допомогу Феліксові шкільна рада дружини створила лише невеликий загін з найнадійніших піонерів, командиром якого обрали Олю Воронець.

А вже вона, ясна річ, назвала його не абияк, а "Загоном справедливих".

Потрапити туди мріяв кожен, і тільки Коля Свистун вдавав, що взагалі не чув про такий загін.

Давно, ще в дитинстві, Фелікс жив на півдні, у Криму, по сусідству із знаменитим піонерським табором Артек. Він часто розповідав дітям про море, хоча чиста уральська річка була, на його думку, аж ніяк не гірша; про Кримські гори, хоча Уральський хребет був, як йому здавалося, навіть красивіший; і ще про заповітний артеківський дуб, що ріс на Ведмідь-горі… Прощаючись а табором, піонери-артеківці опускають у дупло цього старого дуба листи, адресовані тим, хто приїде у табір слідом за ними.

— Адже й у нас є старий дуб, на краю галявини, звідси недалеко, — сказав якось на раді загону Фелікс. — Дупло в ньому не гірше від артеківського. І пустує, мокне без діла під дощем така чудова поштова скринька!

Це повідомлення схвилювало всю раду.

— І як же ми не здогадалися? Давайте теж писати листи! Заповнимо ними все дупло!.. А зверху дощечкою, немов дверцятами, прикриємо його до наступного літа, щоб сніг і дощі не попсували наших листів!

— І кому ж ми писатимемо? — з усмішкою поцікавився Фелікс.

— Як і артеківці… Тим, хто після нас приїде!

— Значить, самим собі, чи як? Самі з собою листуватимемося? Адже в Артеку кожну зміну нові діти приїжджають, а сюди майже всі ви ще років два чи три підряд будете навідуватися. Поки не вийдете з піонерського віку.

Левко Звонцов сказав, що добре було б перетворити дупло в скриньку для заміток радіокореспондентів.

— А вгорі, поміж гілок, репродуктор повісимо, — запропонував Левко. — І буде дуже поетично: вниз, у дупло, замітку опустять, а вона через деякий час угорі моїм голосом заговорить. Тобто я, як диктор, її читатиму… Справжня лісова казка!

З Левком не погодилися. Але інших пропозицій не надійшло, і тоді Фелікс сказав:

— Я, здається, придумав, чим ми з вами будемо в останні літні дні завантажувати свою поштову скриньку.

— Чим?

— Дорученнями на рік, до наступного літа…

— Якими дорученнями?

— Ось, наприклад, Левкові Звонцову можна доручити провести за зиму по шкільному радіо три дискусії — і жодної з них на тему: "Чи може хлопчик дружити з дівчинкою?". Бо це питання ми з вами, здасться, уже з'ясували остаточно. Ну, а наступного літа, тільки-но приїдемо до табору, знову зберемося коло старого дуба, відчинимо свою лісову поштову скриньку, згадаємо, що кому доручали, і перевіримо, хто і як виконав наші завдання. Це буде цікаво, ось побачите!

… В останній табірний день піонери зібралися біля старого дуба. Потріскувало вогнище, мовби хтось тихенько надламував сухі гілки й суччя. Іскри сяючими вогняними метеликами злітали і щезали, так і не дістався до широкого візерунчатого шатра, утвореного могутнім гіллям, дуба, — шатра, на якому, здавалося, були вигаптувані зірки, що сяяли крізь листя.

Наперед вийшла голова ради табору Люба Янкевич — довгоноса й незграбна на вигляд дівчинка, і через це завжди вдавалося, що вона виросла з своїх плать, соромилась, цього й ховала ніяковість за нарочитою серйозністю. Вона оголосила:

— Ми тут, на раді, подумали й вирішили нічого зам не підказувати… Нехай кожен сам дасть конкретні завдання своєму товаришеві на цілий рік, до наступного літа. Ми вже заготували чисті аркуші — будемо записувати… І опускати в дупло. Хто просить слова?

Ніхто слова не попросив, бо ніхто ще не придумав конкретного завдання для свого товариша. Вітерець, що раптом налетів, мовби бажаючи поквапити усіх, підхопив кілька чистих аркушів і покружляв їх

над вогнищем. Він роздратував невисокі вогняні язики, що заметалися зі сторони в сторону, ніби ганяючись за аркушами.

Першим вихопився Левко Звонцов.

— Я пропоную дати наше почесне завдання Феліксові! Оскільки він… — почав просторікувати Левко.

— Зачекай, — зупинив його старший вожатий. — Чому "почесне"? І навіщо починати з мене? Адже я залишаюся з вами… А ось одна дівчина виїжджає. І хоч вона навряд чи прийде у наступному році до цього дуба, ми не хочемо розлучатися з нею і дамо їй своє найперше завдання!

Всі почали шукати очима Олю Воронець, але в темряві це було не так-то й легко, і, щоб присутні не крутили головами, Оля підвелася і вийшла до вогнища.

— От і добре, — вів далі Фелікс. — Давайте так і домовимося: кому дають доручення, той виходить наперед. Так ось, Олю… Ми не збираємося з тобою назовсім прощатися і хочемо все знати про тебе. Я пропоную доручити Олі Воронець листуватися з кимось… А той потім переповідатиме Олині листи і телеграми усій нашій дружині.

— Чому "той"? А може, це буде "та"? — ревниво підхопилася краща Олина подруга Ганя Черемисіна, прозвана за своє руде волосся і за свою непосидючість Білкою.

— Ні, я хочу, щоб це був саме "той", а не "та", — з несподіваною наполегливістю повторив Фелікс: звичайно старший вожатий не нав'язував своїх пропозицій. — Саме "той"! Коля Незлобін…

Сухі гілки і суччя у вогнищі почали раптом надламуватися значно голосніше: увесь табір здивовано затих.

— Таж він мовчазний, як сич! — вигукнув хтось.

— А ось, може, у листах і телеграмах розговориться, — заперечив Фелікс. — Телеграми будуть, звісно, тільки в екстрених випадках.

— Він лише з птахами вміє розмовляти…

Коля сидів далеко від вогнища. Сидів і мовчав, бо не вірив своїм вухам. І, ніби для того, щоб він їм повірив, в одне його вухо раптом поповз огидний шепіт, що аж захлинався слиною:

— Ех ти, тюхтій!.. З тебе знущаються, а ти мовчиш. Вона ж тебе перед усіма геть зганьбила, а ти їй тепер цидули посилатимеш: "Люблю! Цілую! Жду одвіта, як соловей літа!.. Твій…"

Ні, не лише Коля в таборі був сердитий на Олю Воронець — її, виявляється, не любив і цей ось нахабний хлопець Рудик Горлов, хоча вголос про це говорити боявся. Зате зараз він просто вліз до Колиного вуха і, як завжди, жахливо при цьому плювався, так що Миколці зробилося моторошно й він відсунувся од нього.

Хвилину тому Коля вже був зібрався з силами, щоб підхопитись і вигукнути: "Ніколи їй не напишу! Жодного рядка!", але він не міг слухатися шепелявих підказок Рудика, він ні в чому, рішуче ні в чому не хотів бути з ним заодно — і не підхопився з свого місця, а несподівано для самого себе промовчав…

А Оля, не приховуючи свого здивування, сказала:

— Будь ласка… Якщо мені дадуть таке дивне завдання, я виконаю.

— От і дамо! — знову підтвердив Фелікс. — Візьмемо зараз чистий аркуш і запишемо на ньому, що ви маєте посилати одне одному листи

не менше ніж тричі на місяць. А в наступному році зберемося всі разом тут, коло старого дуба, і перевіримо!..

Фелікс справді взяв чистий аркуш і написав на ньому все, про що говорив. І опустив цей лист у дупло старого дуба.

КЛІТКА БЕЗ ПТАХА

Через три роки після смерті матері Колин батько оженився.

У дім прийшла Олена Станіславівна, яка працювала з батьком у проектній конторі. Вона прийшла не одна: з нею разом з'явилася і її донька Неля.

Неля була на рік молодша від Колі, та в квартирі вона одразу стала старшою, нібито головнішою, бо вчилася у музичній школі. У великій кімнаті, на найвиднішому місці, поставили чорне блискуче піаніно, і воно ураз мовби заповнило собою всю квартиру…

Перед тим як переїхати до них у дім, Олена Станіславівна запитала у Колі, чи не заперечує він проти цього. Коля не заперечував… Потім якось вона довго бесідувала з ним і назвала цю бесіду "дуже важливою" для всього їхнього подальшого "спільного життя". Олена Станіславівна сказала, що Миколка з часом, звісно, повинен буде називати її матір'ю, Нелю — сестрою; а Неля, теж з часом, називатиме Колиного батька татом, а всі четверо вони неодмінно повинні стати друзями.

Вона додала також, що Коля і Неля мають бути у всьому рівні.

Неля, не "з часом", а просто-таки з першого дня почала казати Колиному батькові "тато", і він кілька днів здригався від несподіванки, коли вона його так називала.

— Ось бачиш, — сказала Олена Станіславівна Колі, — Неля, хоч і молодша, проте показала тобі приклад.

А Миколка не міг… Олена Станіславівна була, певно, дуже доброю чи, як говорив батько, "глибоко порядною" жінкою, та й Неля нічого поганого Колі поки що не зробила, однак друзями вони ніяк не ставали, хоч це, за проектом Олени Станіславівни, неодмінно "мало бути".

Олена Станіславівна пильнувала за тим, щоб Коля і Неля в один і той же час їли за сніданком, за обідом і за вечерею (Колі навіть діставалося більше, бо. він, як підкреслювала Олена Станіславівна, "повинен стати мужчиною"), але ніякого рівноправ'я все одно не виходило: Нелине піаніно, її покликання, її музичне майбутнє не лишали в квартирі навіть крихітної місцинки для Колиних захоплень і покликань, яких, утім, поки що й не було (коли, звичайно, не брати до уваги птахів), але які, можливо, могли ще з'явитися…

Вдома від Колі нічого надзвичайного не сподівалися, були цілком задоволені, коли він одержував трійки, хоча від Нелі суворо вимагали самих лише п'ятірок.

З приходом Олени Станіславівни батькові якось одразу стало точно стільки років, скільки було за паспортом, — сорок п'ять. Він уже не судив волейбольні матчі у дворі (Олена Станіславівна називала це хлоп'яцтвом), не ходив у спортивних сорочках з розстебнутим коміром і, хоч Олена Станіславівна мало не щотижня водила його до лікарів, почував себе дуже кепсько. "Ти забуваєш про свою хворобу!" — докірливо вигукувала Олена Станіславівна.

А мама якраз навпаки — старалась, щоб батько про свою хворобу ніколи й не згадував…

Так, у нової батькової дружини характер був зовсім інший, ніж у матері. Й інший характер став у всієї їхньої квартири. Дім їхній став

тепер акуратний і підтягнутий., мовби застебнутий на всі ґудзики, як строгий темно-синій жакет Олени Станіславівни.

Материн портрет, якого Коля навіть не бачив раніше, Олена Станіславівна повісила на найвиднішому місці, над чорним блискучим піаніно, і, коли приходили гості, голосно всім повідомляла: "Це перша дружина мого чоловіка. Вона була чудова жінка. І безглуздо загинула від апендициту. Її звали Олена Сергіївна..." Колі хотілося заперечити, хотілося сказати, що маму звали просто Лілею. Йому чомусь було неприємно, що повне материне ім'я співпадало з іменем Олени Станіславівни. Хоч, певно, він був несправедливий...

* * *

Того пам'ятного дня, коли Коля повернувся з піонерського табору, в центрі столу красувався пиріг, куплений Оленою Станіславівною у сусідній крамниці "Кулінарія". Мати колись сама пекла пироги до святкових днів і взагалі навіть у будні любила поратися на кухні. Олена Станіславівна надавала перевагу напівфабрикатам і готовим обідам, які Коля й Неля по черзі (щоб у всьому було рівноправ'я) носили у судках з їдальні будівельників. Олена Станіславівна казала, що "така форма ведення домашнього господарства — найпрогресивніша і сучасна, якщо врахувати зайнятість наших жінок".

До дня Колиного повернення Неля вивчила нову музичну п'єсу — бравурну й урочисту, подібну до маршів, якими зустрічають переможців битв. А Коля з'явився на порозі з облупленим на сонці носом і зі старою, теж облупленою, валізкою.

Неля кинулася до свого круглого верткого стільця без спинки, відкинула блискучу кришку піаніно й заграла марш. Та вона не зуміла дограти до кінця...

— Де моя Чорна Спинка? — скрикнув Коля, заглушуючи піаніно.

Чорною Спинкою він називав поранену чайку, яку знайшов минулого літа на річці, біля табору, і всю зиму лікував.

— Вона… була на кухні, — відповів батько. І рушив назустріч Колі з розпростертими обіймами. — Здрастуй!..

Коля ухилився від його рук, кинув свою валізку на канапу і вискочив з кімнати. Усі троє — батько, Олена Станіславівна і Неля — перезирнувшись, невпевнено рушили за ним.

У кухні на підвіконні стояла порожня клітка… Це була не звичайна клітка, яку можна купити в зоомагазині, — а саморобна, дуже простора, щоб птах почував себе у ній вільно і не наштовхувався на дерев'яні перекладинки. Цю клітку Коля зробив дуже давно, з материною допомогою, і вона б, певно, цілком підійшла навіть для ширококрилого гірського орла, а не тільки для скромної чайки. Всередині клітки, в горщику з землею, ріс кущ, щоб птах, якщо він не був річковою чайкою, міг сісти на нього й згадати свій рідний ліс. Зараз листочки на кущі скрутилися в сухі трубочки: їх, певно, давно вже ніхто не поливав.

Дверцята клітки, які цілком можна було б назвати дверима, були відчинені. В порожній бляшанці з-під консервів валялося кілька жовтих зерен…

— Ви давали їй рибу? — тихо запитав Коля.

— Ні… Ми не мали часу морочитися з рибою, — відповів батько. — А от зерна…

Коля боявся запитати про головне, зволікав.

— А йогу їй перев'язували?

— Так… бинтом.

— Таж тут, у кухні, темно, і жарко… І пахне газом. Навіщо ви її сюди?..

— Ти знаєш, Миколо… — Батько у серйозні хвилини завжди називав його так — Миколою. — Ти знаєш, що Неля ніде влітку не відпочивала, що вона багато вчилася, а птах кричав, лопотів крилами, чимось там шурхотів. Ну, словом, заважав їй.

Коля зі злістю зиркнув на худе і бліде обличчя Нелі. Вона й справді ціле літо була у місті, бо захотіла вчитися у відомого професора — викладача консерваторії. Професор цей приїхав на два місяці з Ленінграда у гості до свого сина, інженера!

— І що ж, Чорна Спинка, значить, тобі дуже заважала? — так само тихо, уникаючи ще головного запитання, звернувся Коля до Нелі.

— Так, заважала! — дзвінко, тремтливим від сліз, що ось-ось мали бризнути, голосом відповіла дівчинка.

— Недарма тебе у школі звуть Писклявкою!

— Ще б пак… Адже я сестра Свистуна!

— А ти мені не сестра… — випалив Коля.

— Ти бачиш, мамо? Ти бачиш!.. — Нелин голос ставав усе тонший, ніби всередині у неї нервово, щодалі тугіше й тугіше натягувалася незрима струна.

І ось струна лопнула: розплакавшись, дівчинка кинулась назад до кімнати.

Досі Олена Станіславівна мовчала. У глибині душі вона вважала, що повинна була чутливіше поставитись до Колиного прохання, уважніше доглядати хворого птаха. Вона навіть ладна була вголос визнати свою провину, але остання Колина фраза вмить змінила всі її наміри.

— Як ти можеш так, Миколо? Неля бачить у тобі свого брата, вона так готувалася до твого приїзду… А ця Чорна Спинка справді заважала їй вчитися!

— Де ж вона зараз? — тихо запитав Коля, не чуючи нічого, крім того, що стосувалося його улюбленого птаха.

Олена Станіславівна похилила голову.

— Вона здохла, — набравшись мужності, вимовив батько.

Коля хитнувся… Його вразило й те, що не стало улюбленого птаха, для якого він привіз із табору повну бляшанку мальків, й те, що батько сказав про його смерть ось так, прямо й грубо.

— Вона померла… а не здохла. Померла через вас! — крикнув Коля, ледве стримуючи сльози. Він схопив свою величезну клітку й, незграбно тягнучи її попереду себе, спотикаючись, побіг у двір.

ГОРБИК У ДВОРІ

Лікувати хворих, поранених і обморожених птахів Коля почав давно. Мати називала його пташиним лікарем, а велику клітку, яку вони змайстрували разом, — пташиною лікарнею. Навесні Коля завжди випускав своїх пацієнтів, що одужали, на вільну волю. Птахи нетерпляче виривалися з клітки, і Колі від цього навіть бувало трохи не по собі.

"Невже вони зовсім не звикають до мене? — запитав він якось у матері. — Так квапляться полетіти…"

"А може, їм не терпиться показати тобі, як зміцніли їхні крила? Може, вони хочуть переконати тебе, що зовсім уже одужали й готові до польоту? І саме в цьому, може, і є їхня пташина вдячність?.."

Однак не всі Колині пацієнти одужували. Якось узимку він підібрав у дворі замерзлу пташку. Що це за пташка, він так і не довідався. Коля загортав її у вату і теплу байку, ставив компреси, поїв її солодким гарячим чаєм. Але пташка ніяк не зігрівалася... Колі здавалося, ніби вона навіть кашляє і чхає — по-своєму, ледве чутно. Весною, коли Коля відкрив дверцята клітки, пташка нікуди не полетіла, а, навпаки, принишкла у куточку, притислася до дерев'яних планок. Невдовзі вона померла. Коля поховав пташку у дворі, на газоні, за огорожею, щоб ніхто випадком не наступив на маленький горбик, не зруйнував його. Невдовзі горбик заріс травою і став схожим на маленьку зелену вежу, що піднялася з-під землі.

Зараз Коля, сидячи на лавці й поклавши голову на свою величезну саморобну клітку, думав про те, що його улюблену Чорну Спинку ніхто, звичайно ж, не поховав, що її просто викинули кудись у сміттєпровід або в урну, що стоїть у дворі. "На піаніно грає! — зі злістю думав він про Нелю, звинувачуючи чомусь в усьому її одну. — Музику любить! А хворого птаха — у кухню: в задуху, у темряву... Правильно я сказав, що дівчиська — зрадниці. Всі до одної!.."

Мовби викликаний цими Колиними думками, позаду раптом почувся співучий голос:

— Послухай-но, Свистуне...

Коля впізнав Олю Воронець і, не обертаючись, похмуро дивився на зелений горбик за дерев'яною огорожею. Тоді Оля сама підійшла до огорожі, щоб Коля міг її побачити, не змінюючи своєї пози. У руках вона тримала олівець і маленький акуратний блокнот.

— Я ось тут останні справи записую на дорогу: адреси і телефони також. Мені номер твоєї квартири потрібен: адже нам з тобою листуватися… доведеться. В одному будинку живемо, а квартири твоєї не знаю.

— Сорок третя… — відповів Коля, не зводячи очей з маленького горбика й продовжуючи спиратися щокою на порожню клітку.

Оля записала з таким виглядом, наче їй це було зовсім не потрібно, вона просто зобов'язана записати: завдання — нічого не вдієш!

Вона закрила свій акуратний блокнотик і вже ступила крок убік, та раптом затрималася і запитала:

— Ти чого на газон втупився?

Коля промовчав. Вона не йшла.

— Звідки у тебе така величезна клітка?

— Сам зробив.

— Навіщо таку велику?

— Ти на одному місці довго всидіти можеш? — запитанням відповів Коля.

— Ні.

— І птах ні.

— А де ж він у тебе? Випустив, чи що?

— Ні, помер….

— І ти через це такий… сумний? Через птаха?

— Скажи ще… "через якогось птаха!.." Усі так кажуть.

— Ні… чого ж?..

Оля присіла навпочіпки й знизу зазирнула Колі у вічі.

— Ну, чого тобі? — відмахнувся Коля. І з жахом відчув, що очі його самі по собі наповнюються сльозами. Він з усіх сил напружився, але нічого не міг вдіяти — сльози стояли на очах.

— Що ти? — голос Олі здригнувся. — Що ти? Через птаха?..

Він міг би пояснити їй, що йому тяжко не тільки через цю спустілу клітку… А тому, що, приїхавши з табору, він не відчув, що повернувся додому, хоч на столі красувався пиріг і зустріли його урочистим маршем. Він міг би пояснити, що в минулому році влітку переписав чужі вірші з "Пионерской правды", видав їх за свої і попросив Олю прочитати на батьківський день, бо дуже хотів довести Олені Станіславівні й батькові, що також чогось та вартий і чимось на світі захоплюється, крім своїх птахів. Оля, як завжди борючись за справедливість, відшукала тоді ці вірші в газетній підшивці (і як тільки вони запам'яталися їй!), а потім, підійшовши до Колі, тихо, щоб ніхто не чув, але якось дуже виразно мовила: "Ганьба! Це ж злодійство… Інший написав, а ти за свою творчість хочеш видати!" І розірвала віршики на дрібні клаптики… Усім у таборі вона сказала, що вірші були просто погані. "А обіцяв, що напише гарні… — додала вона при всіх, звертаючись до Колі. — Ех ти, Свистун!.."

У той батьківський день, після концерту, Коля чув, як багато хто з батьків і матерів запитував у своїх дітей: "Чому ти не виступав?.. Чому

ти не співала?.. Чому ти не брав участі у п'єсі?.." А батько й Олена Станіславівна нічого не запитали у Колі. Вони вручили йому величезний пакунок з фруктами (такого великого пакунка не привезли, здається, нікому) — та й усе... А хіба Колі потрібні були ті фрукти? Він надавав перевагу кислій лісовій костяниці і терпкій горобині, від якої зводило щелепи і яку навчили його любити птахи.

Усе це він міг би пояснити Олі Воронець, коли вона, сидячи навпочіпки, уперто заглядала йому у вічі. Та він нічого їй не розповів...

— У тебе два ґудзики на сорочці одірвались, — сказала Оля. — Приший. Або скажи матері.

— У мене немає матері.

— Немає?.. А ця сувора жінка... у темному костюмі?

— Це не мати.

— Вибач, будь ласка...

Оля продовжувала розглядати його так, ніби до цього дня їй був відомий зовсім інший хлопчина, на прізвисько Коля Свистун, а того, який зараз сперся щокою на порожню клітку, вона зустріла вперше. Коля боявся, що сльози, які й досі ще зрадливо стояли (він відчував це!) у нього в очах, потечуть по щоках, Оля побачить їх і вже не сумніватиметься в тому, що він плаче. Йому дуже хотілося, щоб вона швидше пішла, але він не знав, як прогнати її. І раптом він згадав, що Оля сердилася, коли в таборі хтось називав її вродливою, вона одразу ж уривала розмову і, просто-таки з ненавистю зиркнувши на свого співбесідника, зривалася з місця. Коля згадав це і, не повертаючи голови в її бік, сказав:

— А правду кажуть, що ти вродлива...

— Ти це на газоні роздивився?

— Ні, — зніяковів Коля. — У тебе… на обличчі.

— Так?.. Правда? Тобі так здається?

Оля аніскілечки не розсердилася, не зиркнула на нього з ненавистю і не зірвалася з свого місця. Колині слова були їй, здається, навіть приємні. Принаймні вона пригладила волосся й розправила свою ошатну плісировану сукню, що синьою півкулею розкинулася просто на траві, — Оля продовжувала сидіти навпочіпки.

Що було робити? Несподівано Колю виручив Рудик Горлов, що з'явився у дворі з фотоапаратом у руках.

— Ага-а… Ось я вас і клацну! — вигукнув він своїм неприємним шепелявим голоском. — Цікавий вийде знімочок… "Остання зустріч перед розлукою!" А коли видадуть книжечку під назвою "Листування Олі й Колі", ми цю фотокартку на першу сторінку бацнемо.

Рудик любив зменшувальні слівця, і через те його мова завжди здавалася нудотною і липкою. У четвертому й п'ятому класах Рудик сидів по два роки і тому був старший за своїх однокласників, і ходив він влітку у коротких штанях, котрі поважно іменувалися "шортами". Колі здавалося, що саме в таких штанях розгулювали по своїх африканських колоніях європейські колонізатори, яких він бачив у кіно. На голові у Рудика був маленький берет з хвостиком на маківці, франтувато зсунутий трошки набік.

— Беретик іде, — сердито прошепотіла Оля. Так вона називала Рудика. І підвелася з трави. — Ну, я піду…

Рудик одразу ж підскочив до Колі:

— Що? Завадив?.. Адже вам тільки листуватися доручили, а на колінах на траві перед тобою стояти — цього їй ніхто ще не доручав!

Коля не звертав на нього уваги.

— А ти про грошенята, між іншим, подумав? — не вгавав Рудик.

— Про які грошенята?

— Чи ти, може, багатій? Піонер-мільйонер?.. Ха-ха-ха! Тричі на місяць листи посилати — це ж цілих п'ятнадцять копійок виходить. А ще й телеграма копійок на вісімдесят п'ять. Ось тобі карбованець на місяць.

— По арифметиці з двійок не вилазиш, а тут, ніби рахівниця, заклацав... — усміхнувся Коля. — Тобі що до цього?

— Ти дурником не будь! А коли карбованець на десять місяців помножити, це ж десять карбованців виходить! Що ж, ти з своєї кишеньки будеш викладати? Вони давали тобі завданнячко, вони нехай і платять!

Як і раніше втупившись на зелений газон за дерев'яною огорожею, Коля похмуро поцікавився:

— Ти знаєш, як тебе називають?

Рудик нашорошив вуха.

— Беретиком...

— Ну то й що?

— А я б назвав по-іншому.

— Як?

— Гадюченя ти… ось ти хто!

ЛИСТИ

Коля пише Олі

Надсилаю тобі першого листа. В цьому місяці залишиться написати ще два.

Коля

Оля пише Колі

Здрастуй, Колю!

Перш за все хочу нагадати тобі, що у мене є ім'я. Мене звуть Олею, хоча з твого листа про це довідатися неможливо.

І що це за лист такий — півтора коструватих рядки?! Адреса на конверті й та довша. Мені ж особисто від тебе взагалі ніяких листів не потрібно: не хочеш — і не пиши, будь ласка. Та коли вже тобі дали завдання, та ще й на папері, та ще в дупло цей папір поклали, — то вже пиши, будь ласкавий, по-справжньому!

Оля

Коля пише Олі

Мені від тебе також ніяких листів не потрібно. Та хлопці хочуть, щоб ти розповіла про заполярне місто. Диваки! В книжках хіба не можна

прочитати? Адже про нього, про це місто, в будь-якому підручнику географії написано!

Коля

Оля пише Колі

Здрастуй, Колю!

Я тобі нічого б і не розповідала (читай в підручнику географії), та коли вже хлопці й дівчата просять, я дещо розкажу.

Знаєш, як називають ці місця? Північними воротами країни! Тільки за звичайними воротами буває вулиця чи провулок, а за цими — море. Тут я його й побачила вперше.

Раніше, коли я думала про море, то завжди уявляла собі золотий пляж і відпочиваючих. Але тут ніхто не загоряє і пляжу немає, а море холодне і суворе. Тут на морі працюють: ловлять рибу. Весь порт пропах нею. І сіллю, і вітром...

І заводи я тут побачила зовсім не такі, як у нас. Наш алюмінієвий — це корпуси й труби. А рибні заводи плавають і гойдаються на хвилях. Там просто на палубах рибу обробляють і солять.

А скільки я бачила в порту бочок, ти навіть уявити собі не можеш! Якби всі вони водночас покотилися, то гуркіт, напевно, було б чути у вас у місті. Це, звичайно, перебільшення, але, загалом, гуркіт був би жахливий. Я навіть поткнулася носом в одну порожню бочку, — вона пахне смолою, свіжим деревом. А там, де зібрано всі бочки разом, повітря таке, як у нас у "Сосновому бору".

Я й досі кажу: "У нас на будівництві. У нас на алюмінієвому заводі... У нас в "Сосновому бору"". Ніяк не можу відвикнути. І нудьгую я, Колю,

дуже. Навіть ти звідти, здалеку, здаєшся набагато симпатичнішим. Але нудьгую я, звісно, не за тобою, а за всіма нашими хлопцями і дівчатами. Передавай їм це. Може, і вони про мене згадують? Тато говорить, що час уже звикати до нового місця і ставати патріоткою міста, в якому ми тепер житимемо. Я розумію, що час, але ж на замовлення цього не зробиш — не звикнеш і не одвикнеш…

Оля

Коля пише Олі

Олю!

Наші просять тебе не відвикати… Це вони просять. А я тільки передаю.

Коля

Оля пише Колі

Здрастуй, Колю!

Не дивуйся, будь ласка, але я хочу зробити тобі один величезний сюрприз. Думала одразу ж написати про це, в найпершому листі, та якось не наважилася, а зараз ось пишу.

Ти ахнеш і переплутаєш усі голоси своїх улюблених птахів, коли довідаєшся, що це за сюрприз! Як говорить моя Білка, — "приголомшливий"! Але щоб його одержати, ти повинен будеш пройти крізь важке випробування. Напиши мені: чи ти згоден пройти?

Тільки врахуй: це справжнє випробування, а не якісь там дитячі іграшки. Чи вистачить у тебе кмітливості й сміливості? Подумай,

порадься зі своїми птахами (адже ти, здається, ні з ким більше не дружиш).

Послухай, що вони там тобі наспівають, і дай мені відповідь.

Знаєш, як у казці: якщо ти виконаєш моє бажання (а точніше сказати, завдання!), чекай дива. Воно обов'язково станеться!

Через кілька днів ти одержиш посилку. Там буде запаковане щось дуже важливе! Але ти не маєш права відкривати посилку, поки не пройдеш крізь випробування. Якщо не впораєшся з ним, повернеш мені посилку назад. Нерозпакованою!

А якщо відкриєш завчасно, все загине, ніякого сюрпризу тоді не вийде. Раджу тобі кілька разів перечитати останні рядки й добре запам'ятати все, що я написала. Бо я уявляю собі, як у тебе руки свербітимуть, як тобі кортітиме хоч одним оком підглянути, що там, у посилці. Краще замкни її кудись у шухляду якнайдалі, а ключі на деякий час загуби. Або віддай на зберігання вірній людині. І не намагайся підглядувати крізь тканину й папір — нічого все одно не побачиш. А якщо завчасно залізеш усередину, одразу все зіпсуєш, і виправити вже не можна буде нічого. Я попередила, а там нарікай на себе!

Чекаю листа. Тільки не двох рядків, а саме — листа.

Оля

Коля пише Олі

Біля старого дуба не говорили про те, скільки треба писати — два рядки чи дві сторінки. Сказали: три листи на місяць, і годі.

Ніяких твоїх сюрпризів мені не треба. В посилку твою заглядати мені нецікаво. Але зараз, на початку навчального року, мені все одно робити нічого, тому, якщо дуже вже хочеш, присилай своє завдання.

Коля

Оля пише Колі

Колю!

Якщо тобі на початку навчального року нічого робити, раджу якнайбільше гуляти, дихати свіжим повітрям. Можна ще повалятися на канапі або сходити зайвий раз в кіно. А з моїм завданням "від нічого робити" не впораєшся. Повір, Миколо: нічого не вийде!

Ти, певно, думаєш: "Яке вона має право давати мені якесь там завдання?" Маю право! А яке і чому, ти довідаєшся, коли все виконаєш. Ну, а коли не виконаєш, нічого не довідаєшся. Так що поміркуй добре. А тим часом я тобі розповім іще дещо про місто, в якому тепер житиму…

Чи бачив ти коли-небудь людей, імена яких можна прочитати на географічній карті? А я вчора бачила таку людину. На вигляд це найзвичайнісінький, трохи сутулий, зморшкуватий і сивий чоловік. Я завжди думала, що "морські вовки" — здоровані, такі геркулеси, що об них, мов об скелю, будь-який шторм розбивається. А цей дідусь сказав мені: "Ось перед чим бурі відступають!" І поляскав себе спершу по голові, а потім по лівій кишені. Рудик, звісно, одразу вирішив би, що він має на увазі гроші. А він насправді мав на увазі серце, свою морську душу. І ще кмітливість. Розумієш?

Пам'ятаєш, вчителька літератури радила нам записувати в окремий зошит слова з подвійним значенням — ну, наприклад: "ключі від дверей" і "журавлиний ключ". Пригадуєш, тоді на уроці Левко Звонцов підхопився і випалив: "З одного боку — поет Блок, а з іншого — блок, на

який вірьовку намотують!" Усі сміялися… А Левко просто хотів показати, що читає поетів, яких ми ще не проходили.

Зараз ти, напевно, думаєш: до чого я пишу все це? А до того, що ти, звичайно, ніяких слів з подвійним значенням у зошит не виписував, а я виписувала і вчора ще доповнила свої записи новим словом. Виявляється, "банка", уяви собі, теж має два значення.

Ну, перше всім відомо: банка консервів, банка варення. А є, виявляється, у цього слова і дуже поетичне значення: підвищення морського дна теж називається "банкою".

І біля такої "банки" завжди водиться надзвичайно багато риби. Відшукати її — це щастя для моряків! Сутулий, зморшкуватий старий, якого я вчора бачила, відшукав. Він море знає уздовж і впоперек, як ми з тобою наш "Сосновий бір" чи нашу Електролізну вулицю, по якій три роки бігали до школи. Бачиш, я так і кажу: "Наш "Сосновий бір", "наша вулиця". А чи скажу я коли-небудь "наше" про те місто, в яке ми переїхали?

Одне слово, старий (тільки він не був іще старим) відшукав підвищення морського дна. І не дуже-то й далеко від берега. Ніхто йому попервах не повірив, що там найсправжнісінька "банка". І він виходив та й виходив у море — в будь-який шторм, у будь-яку негоду, поки довів, що риби там видимо-невидимо. Прізвище у нього найзвичайнісіньке: Копитов. І тепер на всіх картах, які рибалки беруть з собою у море, написано: "Копитовська банка".

Розкажи про це у нашому класі. Може, всім буде цікаво… От згадала про них про усіх, про нашого Фелікса згадала — і розстроїлася трохи. Нудьгую я, Колю. І листа тобі довгого пишу тому, що здається, ніби з усіма нашими розмовляю.

Про помилку і моє випробування подумай як слід. Це дуже важливо!

В останньому листі ти знову забув, що у мене є ім'я:

Оля.

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Сьогодні до нас у клас прибіг Фелікс і просто не заговорив, а закричав: "Ура! Ура!" Ще ніхто не знав, у чому справа, але всі теж закричали про всяк випадок: "Ур-ра!"

Фелікс говорить: "Вітаю вас! Ви недарма влітку придумували різні імена для нашого міста. Я їх усі переписав і послав просто у міськраду. Звідти ще вище переслали. І ось нашому місту дали нове ім'я... Знаєте яке? Крилате! Місто Крилате! Завтра в газеті буде надруковано". Всі почали галасувати від щастя, стрибати по партах. Левко Звонцов вигукнув: "От бачите, як я добре це придумав!"

І тут уже не пам'ятаю, хто саме... здається, я... сказав йому: "Це не ти придумав, це Оля придумала!" — "Але ж дискусію я організував, — почав сперечатися Левко. — Якби не було дискусії, то й Оля б нічого не придумувала!"

Так, між іншим... Зовсім забув. Якщо для тебе це так важливо, я можу виконати твоє завдання.

Коля

Оля пише Колі

Я цілий день перечитую, Колю, твого листа. Він дуже-дуже хороший… З найпершого рядка! Нарешті ти згадав моє ім'я і написав: "Здрастуй, Олю!" Спасибі тобі за це.

Та найголовніше — це нове ім'я нашого міста! Невже так і назвали — Крилате?! Як же тепер, цікаво, називатимуть усіх нас? "Діти Крилатого"! Або "крилаті діти"? А може, просто: "крилатики"? Звучить непогано.

Може, й тобі приємно довідуватися про мої новини? Давай так і будемо: ти розкажеш мені, я — тобі…

А про моє завдання і сюрприз забудемо. Ти пишеш: "Якщо для тебе це так важливо…" Не треба, Колю. Вишли посилку назад. Вважатимемо, що вона не знайшла адресата. А я завтра чи післязавтра доручу свою важливу справу комусь іншому. Подумаю, виберу когось надійнішого і напишу йому листа. Час не жде!

Оля

ТЕЛЕГРАМА

Нікому не пиши. Все виконаю.

Коля

Оля пише Колі

Добрий день, Колю!

Біля нашого старого заповітного дуба, коли, пам'ятаєш, дуже жарко палало вогнище, ніхто не доручав нам посилати одне одному телеграми. Отже ти, можна сказати, навіть перестарався.

Але телеграма твоя прийшла вчасно — в той самий день, коли я вже збиралася доручити свою важливу справу комусь іншому. Сиділа на уроці й шепотіла собі під ніс імена всіх наших хлопців і дівчат — просто по алфавіту, як викликала до дошки наша вчителька літератури. Виявилося, що я всі тридцять дев'ять прізвищ знаю напам'ять, по порядку, як вони в класному журналі записані. І, називаючи пошепки прізвище, я одразу згадувала й обличчя, і характер, і улюблені слова, і навіть ходу...

Майже всі мені здаються звідси, здалеку, дуже хорошими, благородними, а погане кудись вивітрюється з пам'яті, ніби його й не було.

Навіть ти, Колю, уявляєшся мені звідси справжнім ангелом. А надто у порівнянні з Володею Артамоновим, з яким я сиджу за партою. Він раніше один сидів. Мене поряд із ним, на вільне місце, і посадили. Він мені на першому ж уроці записку написав: "Краще відмовся зі мною сидіти. Бо гірше буде! Попереду теж вільне місце є. Катай туди!"

Я б могла пересісти, але з принципу залишилася. А він на кожному уроці пише: "Катай, катай звідси! Бо гірше буде!"" Багато хто його боїться. "Не зв'язуйся!" — кажуть. А я ж з ним і не зв'язуюся, це він сам зв'язується. Побачимо ще, хто переможе. "Я, — каже, — з першого класу завжди один за партою сиджу. У мене парта люкс! Її так у класі й називають. Або: "персональна парта". Я тебе тут прописувати не збираюся. Тож катай звідси!" І неодмінно своє улюблене "Бо гірше буде!" додасть.

Подумай, Колю: чому він має один сидіти, коли всі сидять по двоє? Це ж несправедливо! І я не поступлюся! Нехай хоч міну під мене підкладає — не поступлюся!

Я тільки-но зі школи прийшла, а там з цим самим Артамоновим посварилася і ніяк не можу заспокоїтися. Багато хто перед ним

тремтить. Але ж повинні бути й сміливі хлопці в цьому шостому класі "В". Батьки у них рибалки, капітани... І самі від народження біля моря живуть. Чудасія: Артамонова злякалися!

Але ж я не це хотіла тобі написати. Я мала дати тобі своє важливе завдання. І дуже терміново, бо моя мама, яка поки що там, у нас, точніше, у вас (ніяк не можу звикнути!), у місті Крилатому, через десять днів також поїде услід за нами. Лист до тебе добиратиметься днів із п'ять, тож часу у тебе майже не залишиться. Ти, певно, поки що нічого не можеш зрозуміти, так? До чого тут моя мама і її від'їзд?..

У наступному листі все поясню. А зараз дуже стомилася. До побачення!

Оля

Оля пише Колі

Здрастуй, Колю!

Зараз тобі докладно все розтлумачу.

Мама моя затрималася в Крилатому (ех, здорово звучить!), бо ще не довела у себе в лікарні до повного одужання, до виписки тобто, п'ятьох своїх давніх хворих. Через десять днів вони виписуються, і тоді мама приїде сюди.

Вона поїде з вашого міста, а дві наші чудові кімнати на першому поверсі у будинку будівельників, де ми жили уп'ятьох (ще з татом, моєю сестричкою і бабусею), залишаться. Ти знаєш, як важко поки що у нас у Крилатому з квартирами, — ці кімнати одразу ж займуть. І ось що важливо, Колю, дуже важливо (запам'ятай це!), хто туди до нас в'їде! Ти повинен зробити так, щоб в'їхала наша шкільна гардеробниця Ганна Іллівна — ну, та, котра взимку кожного з нас попереджала: "Застебнися

краще! Шапку на вуха натягни!" А якщо у когось вішалка на пальті обірветься, то сяде за своєю перегородкою і пришиє.

Я давно вже помітила, що вона як прийде з роботи, то з своїми доньками-двійнятками, дівчатками років п'яти, до темна у нас у дворі гуляє. Я якось запитала її про це. "Хіба, — кажу, — вони в дитячому садку за день не нагулялися?" Вона мені почала пояснювати, що свіже повітря дівчаткам дуже корисне. А я по голосу її відчула, що повітря тут ні до чого. Почала я тоді сусідок потихеньку розпитувати, і вони мені розказали, теж крадькома, щоб Ганна Іллівна не чула, що її сім'я в одній кімнаті живе. Та ще й біля кухні… А їх же п'ятеро, уявляєш собі!

У неї ще, виявляється, доросла дочка є, — в нашій школі в десятому класі вчиться. І чоловік Ганни Іллівни заочно якісь екзамени здає. Так от, щоб двійнята їм не заважали, вона, не відпочивши навіть після роботи, на подвір'ї тиняється. І взимку з ними до темна гуляє. Вони бігають, їм тепло, а вона руками по боках б'є, на одному місці стрибає, а додому не йде: нехай ті двоє у тиші працюють! І ті, звісно, не винуваті. І ніхто, мабуть, не винен, бо місто наше ще зовсім молоде, не оббудувалося, але Ганні Іллівні від цього, по-моєму, не легше.

Я багато разів її дівчаток до себе забирала, щоб вона додому піднятися могла (вони в нашому з тобою під'їзді на п'ятому поверсі живуть) і відпочила б хоч трохи. А коли довідалася, що батька в Заполяр'я відряджають, то одразу вирішила, що в наші кімнати повинна переїхати Ганна Іллівна зі всією своєю сім'єю.

Вони самі такі люди, які ніколи за себе не проситимуть і ніяких папірців збирати не будуть. Їм здається, що коли по закону належить, то про них і без нагадувань пам'ятатимуть. Тільки інколи ніхто й не згадує, а вони мовчать… Але тут уже наш "Загін Справедливих" утрутився. Всі довідки за них зібрали, я в житлово-комунальний відділ разів п'ять бігала. Всім уже довела, всі співчували Ганні Іллівні й навіть погодилися вже виписати ордер. Але тут Єрьомкіни дибки стали.

Це наші колишні сусіди, чоловік і дружина. Ти знаєш: вони між рамами свого вікна залізні грати спорудили й часто крізь них, мов із тюрми, на подвір'я виглядають. Ви їм якось у вікно м'ячем улучили, коли ще гратів не було, то вони цей м'яч у відділення міліції віднесли, звідти він до нас у "Загін Справедливих" (для вжиття заходів!) потрапив, а від нас знову у двір повернувся… Тепер згадав?

Я Єрьомкіним також про всі біди Ганни Іллівни багато разів розповідала, навіть додавала дещо для більшого враження. Проте є, як я помітила, такі люди: їм про чужу біду говориш, а вони в цю мить лише про себе, про свої справи думають. І навіть раді, що нещастя з кимось іншим трапилось, а їх стороною обійшло. Розкажи їм, що десь землетрус, а вони думатимуть: "Як добре, що поблизу від нас немає ні гір, ні вулканів і земля під ногами не хитається!.." Розкажи, що людина померла, вони навіть прізвища не запитають, а перш за все поцікавляться: "Від чого?" І скажуть одне одному: "От бачиш, треба до лікаря піти перевіритися!"

Я Єрьомкіним про Ганну Іллівну розповідала, а вони тим часом (по обличчях їхніх бачила!) думали лише про одне: "Як добре, що у нас на двох велика кімната — висока, світла й не біля кухні!" Ну, а коли вони почули, що ми хочемо Ганну Іллівну вселити до них у квартиру, одразу ж про справедливість заговорили. Не по закону, мовляв, і несправедливо, щоб у хорошу квартиру будинку будівельників в'їжджали люди, які на будівництві не працюють. Єрьомкіни всі закони напам'ять знають, та тільки, я помітила, завжди так виходить, що закони зобов'язані спрацьовувати на їхню користь, і справедливість вони якось завжди до своїх інтересів умудряються прилаштовувати.

Вони заходилися всюди заяви строчити, і виходило, ніби вони про права будівельників дбають. А насправді просто не хочуть, щоб одразу троє дітей в'їжджали у квартиру. Тобто старша дочка Ганни Іллівни вже доросла, школу закінчує, а двійнята їх дуже перелякали.

Адже вони і з подвір'я дитячі голоси спокійно слухати не можуть, їх аж пересмикує: "Спокою немає! Відпочити неможливо!.."

Одного разу почула я, як Єрьомкіна казала своєму чоловікові:

"Коли цей крик здалеку долинає, то й так хоч на край світу тікай. А тут він буде під самим вухом. До того ж, зваж, вони двійнята і, значить, репетуватимуть водночас у два голоси!"

Я могла б, звичайно, відповісти їй, що дуже добре знаю цих двійнят, що вони ніколи не кричать у два голоси й взагалі ніяк не кричать, бо вони зовсім не збалувані дівчатка. Але з Єрьомкіними розмовляти марно, і я вирішила їх перехитрити. Перед самим моїм від'їздом ми листа від імені "Загону Справедливих" до будинкоуправління написали, і всі поставили свої підписи: мовляв, ми діти будівельників, а Ганна Іллівна працює в нашій школі — значить, і вона має до будівництва найпряміше відношення. В житлово-комунальному відділі з цим погодилися. І Єрьомкіни примовкли.

Але, приїхавши сюди, я раптом подумала, що вони, може, знову розгорнули наступ на Ганну Іллівну. Я Білці, як своїй кращій подрузі, перед від'їздом доручила за цим пильнувати, адже вона член нашого "Загону Справедливих". Але Білка все-таки дівчина, і потім вона надто довірлива, запальна. Єрьомкіни її можуть обдурити.

А ти хлопець, мужчина, з тобою їм буде важче...

Одне слово, ти повинен допомогти Білці. Чи, точніше, нехай вона тобі допомагає. Тільки не ніяковій, будь ласка, коли вони почнуть вигукувати: "Ми будемо боротися за правду!" Вони так завжди кажуть, коли їм потрібно за самих себе постояти. І взагалі красиві слова для них щось на зразок димової завіси... Тож ти до слів Єрьомкіних не прислухайся. Ти краще їхні плани розгадай — і розладнай! Дуже на тебе покладаюсь.

Це і є моє випробування. Якщо впораєшся з ним, такий сюрприз одержиш, про який навіть і не мрієш! Хоча я про це вже писала.

Ну, от поки що й усе. Дій, Колю!

Я тобі такого довгого листа посилаю, що він цілком може за два зійти (бачиш, від тебе навчилася підраховувати!), цілих три дні його писала. Тож я трохи перепочину, а ти пиши — повідомляй, як ідуть справи.

Оля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Я сьогодні майже всю ніч не спав. Я чув, як дикторша побажала усім на добраніч, а вранці чув, як дикторша бадьорим голосом сказала: "Доброго ранку, товариші!" І тоді я одразу підскочив до вікна, бо мені здалося, що хтось уже вселяється у вашу квартиру. Та потім з'ясувалося, що це просто вантажна машина привезла до магазину продукти.

Я тепер ні про що інше жодної хвилини не думаю, а тільки увесь час міркую, як мені перемогти Єрьомкіних. І якщо мене зараз викличуть до дошки, я напевне схоплю двійку. Але не тому, що я нічого не знаю, а тому, що мої думки зайняті іншим. Ага, забув сказати, що я почав писати цього листа на уроці фізики. Вчитель (ти його не знаєш, бо ми в минулому році фізику ще не проходили) щойно сказав мені: "Незлобін, можеш не записувати те, що я розказую, все це є у підручнику!" Але я все одно продовжую "записувати", бо хочу якомога швидше тобі все розповісти.

Я, Олю, ніколи не сподівався, не гадав, що ти мені даси таке відповідальне завдання. Я думав, ти дрібничку якусь доручиш, а тепер я просто… Закінчую писати: вчитель почав ходити між партами й зараз наближається до мене.

Продовжую писати тобі вже вдома… Неля з розумним виглядом тарабанить на піаніно, і мені дуже кортить розповісти їй про твоє завдання. Адже вона думає, що я ні на що в світі не здатний і що мені ніхто нічого важливого не може доручити. І її мати, Олена Станіславівна, теж так думає, і навіть мій батько. Ото якби й вони довідались!.. Та не хвилюйся, будь ласка, я їм нічого не розкажу: раптом вони вибовкають Єрьомкіним, і тоді все загине.

Я все вирішив робити у глибокій таємниці. І тільки Білці сьогодні на перерві розповів про твого листа: адже ти сама дозволила мені звернутися до неї по допомогу.

Білка витріщила на мене свої зелені очиська, і навіть веснянки її, й руде волосся засяяли від подиву.

— Тобі, — каже, — Оля доручила цю справу?! Тобі?!

— А що ж у цьому такого надзвичайного? — відповів я. — Адже ми з нею листуємося.

— Листуватися з тобою її просто присилували. Але щоб вона доручила тобі таку справу? Не вірю!

Тоді я показав їй твого листа, наче перепустку якусь пред'явив чи пароль сказав. Вона почала цього листа крутити в руках, з усіх боків розглядати й навіть до вікна, на світло, його понесла, нібито я міг обдурити її і підробити твій почерк. Потім повернулася і каже:

— Разюче! Вона цілих три дні писала тобі листа! Один лист — цілих три дні! Я б і трьох хвилин не витрачала б на тебе. Мені всього-на-всього листівочку прислала, а тобі цілий пакет! Щось там, на Півночі, з нею негаразд... Клімат, певно, впливає! Кажуть, там дуже важкий клімат.

Адже ти знаєш Білку: торохтить, руками розмахує.

— Чим це ти, — каже, — завоював таке Олине довір'я? Адже вона тебе ненавиділа і зневажала! І раптом... Разюче! Нічого не втямлю!..

Я відповісти їй нічого не міг, бо сам іще недавно вважав тебе зрадницею, а чим заслужив твоє довір'я — зрозуміти не можу.

Потім Білка трохи заспокоїлася, отямилася і сказала, що у нас нічого не вийде, бо Єрьомкіни попередили: тільки-но твоя мама поїде, вони замкнуть наші кімнати, нікого в них не пустять і будуть з ранку до вечора "боротися за правду". Вони хочуть боротися доти, поки ця їхня "правда" не переможе.

А Ганна Іллівна нікуди не ходить і не клопочеться. Білка розповідає, що вона так просто й каже: "Якщо треба буде, про нас самі згадають..." Але ж буває й так, що треба б згадати, а не згадують. Ти про це також писала. І я з учорашнього вечора весь час міркую, як би допомогти Ганні Іллівні. Але мені б потрібно було б не з учорашнього дня, а може, раніше за тебе, Олю, про це подумати. Бо я ще минулого року був у Ганни Іллівни вдома. І все бачив...

Це ось як було. Неля якось забрала з собою ключі від квартири, забула залишити їх у сусідки. Вона у нас часто про щось забуває і плутає, але їй все прощається, бо вона талант, обдарована і робить це не просто так, а через неуважність. Олена Станіславівна каже, що всі талановиті люди "з деякими відхиленнями від норми". Ну от, у Нелі знову щось відхилилося від норми, і вона забрала з собою ключі.

А діло було взимку, і я цілих дві години тинявся біля під'їзду. Ганна Іллівна йшла мимо — двійнят своїх з дитячого садка вела — і каже: "Що це ти на бурульку перетворився?" І забрала мене з собою додому. Чаєм напувала, валянки мої на батарею поставила... Я тоді раз дивився, як вони живуть. Старша дочка на підвіконні задачки розв'язувала, чоловік за столом до іспитів готувався, а двійнята просто тут, поруч, на ліжку своїх ляльок колисали. Ганна Іллівна увесь час на кухню виходила, бо в кімнаті затісно було. І я відтоді як побачу де-небудь будівельні риштування, так одразу думаю: "От добре б у цей будинок Ганні Іллівні переїхати! В окрему квартиру! Або хоч у загальну, лише б старша дочка на підвіконні уроків не робила, а двійнята на ліжку з ляльками своїми не гралися..." Слово честі, я так завжди думаю! А сам, бач, не здогадався, що треба допомогти...

А зараз ось такий випадок нагодився — і ось ці Єрьомкіни стали на заваді. І неправда, що двійнята галасливі. Я у Ганни Іллівни тоді просидів майже цілий вечір, а вони тільки те й робили, що потихеньку колисали ляльок. Вони завжди їх спати вкладають. Ганна Іллівна привчила їх до цієї гри, щоб старшим не заважали вчитися. Вона, коли з кухні до кімнати заходила, то щоразу повторювала пошепки: "Тихше, дівчатка, тихше! Ляльки можуть прокинутися, а їм лікар спати прописав!"

Закінчую тобі писати, бо прийшли з роботи батько й Олена Станіславівна. А я так і не придумав ще, як допомогти Ганні Іллівні. Вночі придумаю.

Закінчую свого листа знову на уроці. Придумав! Я, здається, придумав! Сьогодні вночі у мене раптом народився план. Зараз напишу записку Білці, щоб вона нікуди не втікала на перерві, а підійшла до мене: потрібна її допомога!

Більше поки що нічого не писатиму. Якщо вийде, одразу ж повідомлю. Якщо не вийде, теж повідомлю. Міцно тисну руку.

Коля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Сьогодні вранці, дорогою до школи, я зустрів твою маму. І ми з нею разом йшли по вулиці. Твоя мама сказала, що Ганна Іллівна зрештою, певна річ, одержить ордер, але Єрьомкіни їй дуже попсують нерви. І я одразу вирішив: не дозволимо Єрьомкіним псувати нерви Ганні Іллівні, бо від них після нашої роздягальні й так майже нічого не залишилося.

І чому це Ганна Іллівна має одержати "зрештою"? Нехай одержить його відразу, тільки-но поїде твоя мама. Чи навіть до її від'їзду… Адже в'їхати в нову квартиру — це така велика радість! І якщо людина вимучиться, вона вже потім від втоми і не відчує ніякої радості. Єрьомкіни хочуть, щоб так і було, але ми їм не дамо завадити Ганні Іллівні дістати радість від вселення у нову квартиру!

Коли я розповів про все це твоїй мамі, вона зі мною цілком погодилася, але сказала, що у неї особисто "немає сил боротися з Єрьомкіними". У мами й справді був дуже втомлений вигляд, вона, певно, зовсім замучилася, доліковуючи своїх хворих, "доводячи їх до виписки". І вона й справді зараз не може боротися. А я зможу і твою Білку примушу боротися разом зі мною до повної перемоги!

Зараз уже вечір, Неля припинила розучувати свої музичні п'єси, і я можу спокійно розповісти тобі, як почалася ця битва.

Я на першому ж уроці написав Білці записку, щоб вона на перерві нікуди не втікала, а чекала мене на майданчику, біля пожежного крана. Там я пошепки, щоб ніхто не почув, виклав їй свій план, і вона, звичайно, як завжди, почала вигукувати, що це захоплююче! Та тільки не

повірила, що я все це придумав сам, бо ніхто від мене не міг би й сподіватися "такої захоплюючої вигадки". Я не сперечався з нею.

Я сказав, щоб Білка рівно о сьомій вечора прийшла до під'їзду, в якому раніше жила ти і де живемо ми з Ганною Іллівною. І ще я сказав, щоб вона обов'язково одягла на руку червону пов'язку, як член вашого "Загону Справедливих", і щоб для мене таку ж пов'язку принесла. Я пояснив Білці, що одягну її тільки на якихось п'ятнадцять хвилин.

І тоді Білка як витріщить на мене зелені очиська, як засяє своїми веснянками: "Ти з глузду з'їхав! Ти думаєш, це так просто — почепити на руку червону пов'язку? Та це ж велика честь — потрапити до "Загону Справедливих"! Тебе ніхто навіть не висував туди. І ніхто не висуне! А ти хочеш одягнути чужу пов'язку!.. Це немислимо! Це неможливо! Як у тебе язик повернувся?"

Мені захотілося одразу ж відмовитися од твого завдання, побігти додому й відіслати назад у Заполяр'я твою посилку. Якщо ви з Білкою, як і Неля, як і мій батько з Оленою Станіславівною, вважаєте, що я ні на що серйозне не здатний, то навіщо ж ти перша почала писати такі листи, які у звичайний конверт ледве влазять? Навіщо дала своє "відповідальне доручення"? Навіщо?! Адже я не ліз до вас перший, ні про що нікого не просив.

Але потім я навмисне, щоб стриматися, згадав, як старша дочка Ганни Іллівни готує уроки на підвіконні, а двійнята колишуть своїх ляльок просто на застеленому ліжку, бо їм більше приткнутися ніде. Згадав я все це й подумав: "Адже я не для Білки і не для Олі Воронець повинен боротися з Єрьомкіними, а заради Ганни Іллівни і всієї її сім'ї!"

Білка обурювалася, аж поки не подзвонили на урок. А на наступній перерві я їй сказав:

— Ти уяви собі на хвилинку, що я — це не я, а що я — це твоя краща подруга Оля Воронець. Адже вона прямо пише мені, щоб я довів до переможного кінця справу, яку вона не встигла закінчити. Значить, я ніби дію від її імені! А вона була не просто членом вашого "Загону Справедливих", а навіть його командиром.

Я хотів заспокоїти Білку, умовити її і ніяк не сподівався, що від цих моїх слів вона обуриться ще більше:

— Та як ти можеш говорити, щоб я на хвилинку уявила собі, що ти — Оля Воронець?! Я навіть на мить не можу собі цього уявити! Оля була наша гордість! Ми всі її просто обожнювали. Я навіть уві сні не зможу собі уявити, що ти — Оля Воронець..

І знову я подумав: "Навіщо ж ви поклали в дупло старого дуба аркуш із цим дурним завданням? Хіба ж я вас про це просив?" Я сказав Білці, щоб вона не приносила мені ніякої пов'язки й сама не приходила о сьомій годині до нашого під'їзду.

— Не прийду! І навіть не подумаю! — гордо відповіла Білка.

І прийшла о пів на сьому. На цілих півгодини раніше. Я побачив її з вікна. А виглядав я тому, що був упевнений: вона не просто прибіжить, а прискочить, примчить щодуху. Хіба вона допустить, щоб твоє завдання виконувалось без її участі?

Вона принесла мені дбайливо випрасувану червону пов'язку — таку чистеньку, ніби її ніхто жодного разу в житті на руку не одягав.

— Це чия? — запитав я.

— Це пов'язка Олі Воронець! — урочисто відповіла вона. І пов'язала її мені з таким виглядом, немов орден вручила.

Потім Білка пригладила своє руде волосся і запитала мене:

— Ну, який у мене вигляд? Солідний?

— Солідний, — відповів я, бо вона раптом і справді якось помирнішала, притихла: певно, від хвилювання.

Білка відійшла на кілька кроків убік, оглянула мене здалеку і сказала, що у мене вигляд теж цілком пристойний.

Усе це відбувалося на вулиці, біля під'їзду. Потім ми увійшли в парадне. І я подзвонив у твою колишню квартиру. Довго ніхто не озивався. Тоді Білка сказала:

— Адже ти один раз натиснув, а один дзвінок — це до Олі... Її мама, певно, — ще з роботи не прийшла. А Єрьомкіни на один дзвінок ніколи не виходять. Хоч три години підряд натискуй на кнопку! Вони взагалі у себе в кімнаті зачинившись сидять! Оля говорила, що в лото грають. Це їхня улюблена гра. А я їх навіть жодного разу в вічі не бачила...

Тоді я подзвонив тричі. За дверима одразу зачовгали кімнатні тапці, забряжчали ланцюжки й засувки...

Я пишу тобі дуже докладно, бо хочу, щоб ти знала, як іде наша операція.

Коли Єрьомкіна запитала: "Хто там?" — я бадьоро, як на перекличці, гаркнув: "Піонерський "Загін Справедливих"!" З переляку вона одразу відчинила.

Я навіть здивувався. Білка твоя, на перервах така сміліва, а тут розгубилася і почала мене в коридор поперед себе пропускати. Хоча я її, як дівчинку, хотів пропустити першою. І я пішов просто у темний

коридор (на мене в цю мить, навпаки, якась незвичайна рішучість напала).

Білка попленталася за мною.

— Колю! Колю, вийди, будь ласка, — покликала Єрьомкіна.

Я здригнувся… Але просто виявилося, що її чоловік — мій, як то кажуть, тезка, а ти мене про це навіть не попередила. Обоє вони виявилися дуже ввічливими людьми. До кімнати, правда, не запросили, але винесли нам у коридор дві табуретки, на які ми й не сідали.

— Ви, певно, прийшли по паперову макулатуру? — лагідно запитала Єрьомкіна.

— "Загін Справедливих" макулатурою не цікавиться! — відповів я. І вказав на наші пов'язки.

Єрьомкін поправив пенсне, підійшов ближче, розгледів наші пов'язки і сказав:

— Дуже цікаво! Читав я про цей ваш загін у газеті, читав. Дуж-же навіть передова ініціатива! І чим же ми зобов'язані?..

— Сусідка вдома? — запитав я таким голосом, яким звичайно, як я чув, запитують кербуди, коли приходять розмовляти із злісними боржниками.

— На жаль, вона ще не повернулася з роботи, — дуже ввічливо відповів Єрьомкін.

І дружина його теж ввічливо розвела руками: мовляв, шкода!

— Ключів не залишила? — запитав я.

— На жаль, ні… Але вона скоро прийде, — сказав Єрьомкін.

Дружина його знову мовчки це підтвердила. Потім я пересвідчився, що Єрьомкіна сама взагалі майже не розмовляє, а тільки мовчки підтверджує те, що говорить її Микола.

Що твоєї мами не виявилося вдома, було для мене повною несподіванкою. Адже вранці я її попередив, що ми з Білкою з'явимося рівно о сьомій. Певно, вона доліковувала своїх хворих і просто не встигла. Я забув ще повідомити тобі, що вранці, поки ми йшли вулицею, я виклав твоїй мамі весь свій план. І вона, хоч у неї і немає сил боротися з Єрьомкіними, обіцяла нам допомогти.

— Ви що ж, значить, у "Загоні Справедливих"? — запитав Єрьомкін. — За правду боретеся?

— Боремося! У загоні!.. — відповів я. І подивився на Білку: я гадав, вона поморщиться.

Але вона, на зразок Єрьомкіної, ствердно закивала головою: зовсім розгубилася. І я подумав: "Так, ходити на бойові завдання — це не те, що гримати в коридорі на своїх однокласників і без толку розмахувати руками!" І ще мені здалося, що Єрьомкіни не такі-то вже й погані люди і що ти, можливо, даремно на них накинулася. Може, вони просто чогось недозрозуміли?

Єрьомкін, наприклад, сказав, що ми повинні боротися з усіма носіями пережитків і що він, якби не виразка шлунка, сам, не замислюючись, уступив би до нашого загону! І піжама у нього була така зручна, привітна, вся у квіточках. А у дружини був дуже затишний халат — теж у квіточках, з того ж самого матеріалу. Я дуже пильно їх розглядав, бо

десь, пригадую, читав, що своїх ворогів треба уважно вивчати і знати навіть краще, ніж друзів.

Єрьомкіни так ласкаво дивилися на пас, ніби ми були їхніми дорогими гостями. Вони нам чаю запропонували. І Білка зі страху мало була не погодилася, але саме у дверях клацнув ключ, і Єрьомкін радісно повідомив:

— Ну от, і наша сусідка прийшла!

На порозі з'явилася твоя мама. Вона була в осінньому пальті, а з-під нього виглядав білий халат. Я одразу ж підморгнув твоїй мамі, щоб вона через свою втому не забула нашої ранкової домовленості. Але вона не забула й навіть правдоподібно здивувалася просто ще в дверях:

— Ви до мене?!

— Громадянка Воронець? — запитав я.

Уже потім я згадав, що так звертаються лише до підсудних. Але твоя мама нічого не заперечувала й відповіла:

— Так, я.

— Ми до вас у справі. Від імені піонерського "Загону Справедливих"!..

— Що сталося? — скрикнула твоя мама.

І я навіть подумав, що вона, можливо, від утоми й справді забула про нашу ранкову розмову: дуже вона перелякалася.

— Ви виїжджаєте? — продовжував я свій допит.

— Так, через три дні…

— Дуже добре.

— Так, це ду-уже добре… — пробелькотіла за мною Білка, яка геть розгубилася. І навіть волосся її, як мені здалося, стало вже не таким яскравим, а трохи потьмяніло.

— Чому ж це так дуже добре, що я виїжджаю? — здивувалася мама.

— Тому, що у ваших двох кімнатах ми збираємося влаштувати дитячу кімнату. —

— Як це, пробачте? У двох кімнатах влаштувати… одну? — втрутився у розмову мій тезка в піжамі.

— Так, дитячу кімнату нашого "Загону Справедливих", — пояснив я. — Тому що ми якраз маємо шефствувати над різними малими дітлахами, які вдень без догляду залишаються. Повинні допомагати їм! Виховувати!

Єрьомкіни, як по команді, сіли на табуретки, які принесли для нас з Білкою. Але розмовляти продовжували дуже спокійно і ввічливо.

— Я розумію, що у нашому місті ще мало дитячих садків та інших позашкільних закладів, — сказав Єрьомкін. — За дітьми потрібен невсипущий догляд. Дитячі кімнати — це чудовий осередок освіти. Але в загальній комунальній квартирі…

— Це ненадовго, — заспокоїв я. — Поки побудують спеціальне приміщення. Усього на рік — на півтора…

Єрьомкіни підвелися з табуреток.

— Не хвилюйтеся, — вів далі я, — адже в ці дві кімнати є вихід з балкона просто на вулицю. А двері в коридор ми закриємо, щоб діти вам не заважали.

Єрьомкіни знову сіли.

— Вони нам не заважатимуть, — сказав Єрьомкін. — Але ми їм можемо заважати. Ну, якщо їм, наприклад, необхідно буде помити руки чи зробити ще щось… серйозніше. Вони ж повинні будуть звертатися до наших місць загального користування, а ці місця можуть виявитися зайняті: то дружина пере, то я голюся. Діти ж народ нетерплячий… Ви це знаєте краще від мене: адже ви самі ще діти!

— Та-ак… — погодився я. — Труднощі будуть. Проте іншого виходу, на жаль, немає.

— До того ж дітям у цих кімнатах буде дуже тісно, — сказав Єрьомкін.

— Ну, коли дітей збереться багато, я думаю, ви дозволите ненадовго випустити їх у коридор… Не всіх одразу, звісно, а так по п'ять-шість чоловік.

— По скільки?

— Ну, так… по три-чотири, — зменшив я на ходу. — Ви ж не будете заперечувати, щоб діти трохи побігали? Чи покаталися на велосипеді?

— Я, певна річ, не буду…

— А я буду! — зірвалася раптом Єрьомкіна. Вона вже більше не хотіла піддакувати своєму чоловікові. — Де це видано, щоб у комунальній квартирі…

— Ніде не видано, — урвав я її. — Але у нас нове місто — і поки не набудують спеціальних приміщень…

Єрьомкін посадив свою дружину назад на табуретку і спокійно промовив:

— Ми всі повинні зважати на юнацький, я б навіть сказав, на дитячий вік нашого міста. Але саме дбаючи про дітей, цих ровесників нашого міста, я не зможу допустити… А втім, не ви ж вирішуєте все це остаточно? Є, певно, й дорослі люди?

— Є, — відповів я. — Є дорослі люди. Ми можемо провести вас до начальника штабу дружини.

— Ходімо! — рішуче сказав Єрьомкін. І просто у піжамі ступив до дверей.

Але я зупинив його, бо ще не встиг попередити про все нашого Фелікса.

— Ні, краще підемо з вами іншим разом. А зараз ми оглянемо житлоплощу, що звільняється…

— Будь ласка, товариші! — гостинно вигукнула твоя мама так, ніби бачила нас із Білкою вперше у житті. І розчинила перед нами двері…

Коли ми вийшли на вулицю, я зняв з рукава твою червону пов'язку і сказав Білці:

— Візьми. Більше вона не знадобиться.

— Ні, Колю, ти можеш її поки що залишити у себе, — тихим, ніби чужим голосом відповіла Білка. — Будь ласка… Залиш її.

Але я віддав їй пов'язку: адже я не член вашого "Загону Справедливих"!

І про те, що було далі, я тобі також докладно напишу.

Зараз уже пізно. Ти писала мені листа три дні підряд. А я вирішив написати тобі про все одразу, за один сьогоднішній вечір, бо сьогодні сталося багато важливого. Цілий вечір сиджу за столом і пишу.

І ніяких уроків на завтра не приготував. Та це байдуже: уроки задають щодня, а таке важливе завдання я виконую вперше і, може, востаннє в житті.

Олена Станіславівна двічі вже повторювала, що в колективі кожен повинен зважати на інших, а я не гашу світло і, виходить, не зважаю на Нелю, якій давно вже пора спати.

Закінчую писати.

Коля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Ти щось наплутала: написала мою адресу, а в конверт вклала чужого листа. Це я не одразу помітив: спершу прочитав, а тоді вже зрозумів, що він не мені. Я б не читав чужого листа, але так уже вийшло.

У ньому ти пишеш Феліксові, що напередодні від'їзду ви про щось побилися об заклад. І що я повинен допомогти тобі виграти. А як же я можу допомогти, якщо я не знаю, про що ви там побилися об заклад.

В кінці листа ти згадуєш про якогось Тимофія, з яким "усе складно". Ти пишеш, що дуже любиш його… Я довго думав, хто такий Тимофій. У нас у школі я не знаю жодного хлопця з таким іменем. Воно дуже просте, але чомусь рідко зустрічається.

Я у чужі таємниці лізти не хочу. Та просто цікаво: про що йдеться? І хто такий Тимофій, з яким "усе складно" і якого ти дуже любиш?

Листа я віддав Феліксові.

Він сказав, щоб ми з Єрьомкіними завтра прийшли до нього у штаб дружинників. Оце буде історія! А хто такий Тимофій?..

Коля

Оля пише Колі

З нетерпінням чекаю, Колю, твого наступного листа. Весь час мені здається, що в поштову скриньку щось кидають, і я вискакую на сходи. Як далі з Єрьомкіними? Точніше кажучи, з Ганною Іллівною? Адже це найважливіше.

Вибач, що послала тобі чужого листа. До твоєї адреси я вже звикла, а Феліксові пишу вперше.

Про що побилися об заклад з Феліксом, поки що розповісти не можу. І про Тимофія також.

Не ображайся, Колю. З часом, може, про все довідаєшся.

Оля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Сьогодні, коли ми вчотирьох — Єрьомкіни і я з Білкою — прийшли у міський штаб дружинників, наш Фелікс був уже там. Ми увійшли, а він з вельми поважним і діловим виглядом продовжував писати. Тільки мигцем глянув на нас і сказав: "Зачекайте хвилинку, я дуже зайнятий..." Я чудово розумів, що Фелікс міг би й одразу почати розмову, але потрібно було, як він сказав мені потім у школі, зробити на Єрьомкіних психологічну атаку.

На стінах висіли плакати: "Хуліган — наш спільний ворог. Борися з ним!" і "Не пустимо у наше нове місто старі пережитки!" Ці заклики також справили на Єрьомкіних величезне враження. І коли Фелікс коротко, не відриваючись од паперів, запропонував їм: "Сідайте, будь ласка!", вони ледь чутно відповіли: "Ні, не клопочіться... Ми постоїмо!"

А потім іще задзвонив телефон, і Фелікс почав говорити у трубку: "Затриманих доставляйте просто у штаб! Час навести лад!" І хоча Єрьомкіних ніхто у штаб не доставляв, але їм, певно, почало здаватися, що й вони теж не самі прийшли до Фелікса, а що їх до нього "доставили".

Єрьомкіни досі ніколи не бачили нашого Фелікса й тому весь час розглядали його порожній рукав і мовчки дивувалися, як він швидко пише лівою рукою.

— У боротьбі з хуліганами постраждав? — тихо запитав мене Єрьомкін.

— Міною відірвало! — відказав я.

Єрьомкін здригнувся і передав це на вухо своїй дружині. І хоча бесіда ще навіть не почалася, вони обоє, як мені здалося, під натиском

нашої психічної атаки почали вже потихеньку відступати. Обличчя у них були покірні, несміливі…

А коли ми виходили з дому, Єрьомкін сказав своїй дружині: "Зараз ми швиденько наведемо у цій справі порядок!" Дістав з кишені якийсь значок і просто на вулиці прикрутив його до піджака. Я ніяк не міг розібрати, що на значку зображено й написано.

Я запитав у Білки:

— Це що у нього?

— Значок, — відповіла вона.

— Сам бачу. А за що такі видають?

— Їх не видають, їх у газетному кіоску купують. Там скільки завгодно таких. Я знаю: мій братик значки збирає…

У штабі Єрьомкін увесь час нервово смикав цей свій значок, немов хотів, щоб Фелікс звернув на нього увагу. Але наш Фелікс був цього разу дуже не схожий на себе. Адже завжди він буває такий уважний, ввічливий, а тут поклав трубку і, навіть не дивлячись на Єрьомкіних, запитав:

— Ви в якій справі?

— У цілком громадській! — відповів Єрьомкін.

— А точніше?

— Хочемо вчасно подати вам сигнал!

— Про що?

— Про те, що для дитячої кімнати, над якою шефствує цей самий… "Загін Правдивих"…

— "Справедливих!" — поправив його Фелікс.

— Так, так… саме так… Ми хотіли сказати, що для цієї самої кімнати наша квартира ніяк не придатна. Просто дітей шкода! Все-таки вони наше майбутнє…

— Чому їх має бути шкода? — здивовано запитав Фелікс. — Я думаю, що "Загін Справедливих" вносить розумну пропозицію. Міські організації цілком можуть її підтримати!

— Бачите, я вже пояснював… — знову почав Єрьомкін, смикаючи свій значок, куплений у газетному кіоску. — Я вже пояснював, що дітям там буде дуже незручно: виходити просто на вулицю, через балкон…

— Та що ви! — заспокоїв його Фелікс. — Діти так люблять все незвичайне. Вони так люблять перелазити через паркани, через перила, через балкони… Ми, вихователі, це чудово знаємо. От давайте запитаємо у Колі… Тобі б сподобалося входити до кімнати через балкон?

— Ще б пак! Я б давно вже й додому залазив через балкон, якби не жив на четвертому поверсі!

— Ось бачите… Отож не хвилюйтеся, будь ласка.

— А місця громадського користування? — дедалі тихше й тихше заперечував Єрьомкін. — Як бути з ними? Адже вони не пристосовані…

— Діти ходитимуть по черзі, по одному. Ми за цим прослідкуємо.

— Я розумію всю важливість постійного контролю за дітьми, що залишаються без нагляду! — промовив Єрьомкін.

— Ось бачите, як добре! — погодився наш Фелікс. — Здається, ми приходимо до спільної згоди.

— І я розумію, що ми, жителі нового міста, повинні зважати на всі складності першого періоду…

Я згадав твої, Олю, слова про те, що Єрьомкін дуже полюбляє проголошувати всілякі правильні фрази. Він дуже хоче, щоб усі навколо вважали його свідомим і передовим.

— Але я ще не висловив свого головного аргументу проти дитячої кімнати, виховне значення якої мені абсолютно ясне…

— Який же це аргумент? — зацікавився Фелікс.

У нього, як і у твоєї мами вчора, було таке серйозне обличчя, що я весь час з радістю думав: от як, виявляється, дорослі можуть іноді допомагати нам у наших справах і навіть у різних хитрих історіях, якщо тільки ми затіваємо щось справедливе, а не просто так бавимося знічев'я.

— Бачите, — упівголоса, ніби збираючись повідомити якусь таємницю, почав Єрьомкін, — нікому з вас, на жаль, не відомо, що ці дві кімнати призначалися для однієї сім'ї з нашого будинку, яка живе в дуже важких умовах. Там троє дітей…

— Та-ак… — замислився Фелікс. — Цього ми не знали. Проте там троє дітей, а тут будуть забезпечені постійною увагою десятки!

— Скільки?.. — тихо запитала Єрьомкіна, вперше за всю бесіду подаючи свій голос.

Але чоловік її вже зібрався на силі й не пішов, а просто-таки кинувся у бій за справедливість:

— Там, на п'ятому поверсі, мучиться у жахливих умовах сім'я чесних трудівників. Мати працює у школі, де вчаться діти будівельників. Вона таким чином має найбезпосередніше відношення до нашого будинку, спорудженого спеціально для будівельників і їхніх сімей. Дві маленькі дівчинки… між іншим, двійнятка, заважають одержати заочну освіту батькові, бо йому ніде готуватися до занять. Ви знаєте, якого значення надають у нас зараз заочній освіті! А старша дочка закінчує школу, вона ось-ось має вийти на широку дорогу самостійного життя… І в цей відповідальний момент ми, громадськість, повинні прийти їй на допомогу!

Єрьомкін, мені здавалося, ніколи не зупиниться. Але Фелікс підвівся з-за столу на весь свій зріст, і Єрьомкіни одразу спрямували очі вгору, щоб розгледіти: що він вирішив?

— Ось це здається мені переконливим, — сказав Фелікс. — Ми ще порадимося з міськими організаціями, але зерно істини у ваших словах є…

Кожного разу при словах "міські організації" Єрьомкіни перезиралися.

— Міські організації, — сказав Єрьомкін, — не можуть не поспівчувати становищу цієї сім'ї…

Білка за всю цю бесіду взагалі не зронила жодного звуку. А коли прощалася зі мною на розі, раптом прийшла до тями й вигукнула:

— Разюче! Разюче все вийшло. Це, звичайно ж, Оля все придумала, я розумію. Довела свою справу до кінця!

Я вирішив не розповідати Білці, що ще сьогодні вранці, до уроків, про все домовився з Феліксом і що ми з ним склали план спільних дій. Спочатку, правда, Фелікс сумнівався. Він казав, що сам піде в житлово-комунальний відділ і все владнає, що Ганні Іллівні одразу, "без звуку", як він сказав, видадуть ордер.

Та я переконав його, що буде набагато краще, якщо ми, піонери, самі переможемо Єрьомкіних, навіть, можливо, трошки їх перевиховаємо — і цим віддячимо Ганні Іллівні за її турботи про всіх нас. Фелікс сказав:

— Ну що ж, спробуйте!

І от я спробував... Та Білка впевнена, що все придумала ти. Я не сперечався. Тільки б Єрьомкіни не передумали!

Коля

Ага, між іншим, я розшукав у нас у школі одного Тимофія. Він вчиться у сьомому класі... такий довгов'язий, на Рудика Горлова схожий, бо теж сидів по два роки у кожному класі. Невже ти його "дуже любиш"? Ні, це, певно, не той Тимофій. Я просто так його розшукав, задля цікавості.

Олі пише не Коля

Дорога Олю!

Наш старий дуб буде дуже задоволений: листування з Колею тебе так захопило, що ти адресуєш йому навіть листи, призначені мені. Але чи допоможе він тобі виграти наш заклад, у цьому я не впевнений. У цьому, як і раніше, сумніваюся.

А як бути з Тимофієм? Може, сказати йому правду? Адже правда завжди краща... Чи ще зачекати?

Пробач за короткого листа: справ, як завжди, по горло!

Фелікс

Оля пише не Колі

Дорогий Феліксе!

А я все-таки виграю заклад! А Коля мені в цьому допоможе. Впевнена, як ніколи: допоможе!

Тимофію поки що нічого розказувати не треба. Я згодна: правда завжди краща… Але говорити її, я думаю, треба вчасно… А зараз ще рано. Я, звісно, не можу розпоряджатися. Але попросити тебе можу: не квапся, Феліксе. Я щось придумаю.

Девіз, про який ти говорив перед від'їздом, я придумала. І вишила його золотими нитками на червоній тканині. А далі все буде так, як ми домовилися…

Про мене ти все знаєш від Колі. Привіт нашим!

Оля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Зараз ти дуже здивуєшся. І навіть, може, не повіриш мені. Тоді запитай у своєї Білки, а вона тобі все підтвердить.

Вчора увечері я почув якусь метушню і брязкіт на сходах. Я вибіг на площадку й побачив таке, що й сам ледве повірив: Єрьомкін тягнув

звідкись згори (потім уже я зрозумів, що з п'ятого поверху) вузол і таз, а ззаду йшла Ганна Іллівна, теж з вузлами, дуже зніяковіла, і примовляла:

— Таж не виїхали ще звідти… Незручно якось виходить: Олина мама ще там, а ми їй на голову зі своїми вузлами!

— Нічого, нічого, — заспокоював спітнілий Єрьомкін. — Тут ловити гав не можна. Треба займати завчасу! Я зі своєю сусідкою (це, значить, з твоєю мамою) уже домовився…

Побачивши мене, Єрьомкін зрадів і доповів, немов я був для нього високе начальство:

— Можете повідомити своєму "Загону Справедливих": громадськість будинку допомагає переселятися!

Мені навіть стало трохи шкода Єрьомкіна: надто вже він був мокрий і відхекатися не міг.

— Зачекайте тут! — скомандував я.

І він, хоча не знав ще, в чому справа, одразу підкорився:

— Гаразд, зачекаємо!

Я побіг у двір збирати хлопців на допомогу. Вони грали у волейбол, і я попросив суддю припинити гру. Спершу всі почали кричати: "Що там таке? Не міг хіба зачекати? Вирішальний момент!" Але я знав, що у наших волейболістів усі моменти вирішальні, і тому й не думав чекати. Коли ж я пояснив, що гардеробниця Ганна Іллівна переселяється, обидві команди просто у трусах і майках рвонули у під'їзд.

На той час на площадці нашого поверху вже стояли і чоловік Ганни Іллівни з величезною скринею, і дочка-десятикласниця з двома кошиками.

Наша Неля злякано визирала з-за дверей. Я для сміху покликав і її, але вона, нічого не кажучи, показала на свої пальці: піаністи повинні дуже берегти свої пальці, і тому не повинні робити ними нічого такого, що роблять усі нормальні люди.

Дві волейбольні команди умить перетворилися в команди носіїв. Проте не всім, на жаль, вистачило речей, спалахнула суперечка, кому нести, а кому ні, і деякі навіть образилися. Єрьомкін, мов диригент, розмахував руками й керував усім цим переселенням: он як перелякався нашої дитячої кімнати! Але, певна річ, він про неї жодного разу вголос і не згадав, а весь час удавав, що дбає тільки про Ганну Іллівну.

Коли ми перетягли усі речі на перший поверх, він сказав твоїй мамі:

— Ось бачите: у вас було порожньо, всі речі в Заполяр'я поїхали, а тепер, останні дні до від'їзду, ви як людина поживете — з меблями.

Мама не заперечувала. І одразу так вийшло, що це особисто він, Єрьомкін, і Ганні Іллівні допоміг, і мамі твоїй зробив приємність.

Ніхто з хлопців і дівчат, крім мене з Білкою, не знав, звичайно, чому Єрьомкін так змінився, і про всю історію з дитячою кімнатою ніхто нічого не знав, і тому всі говорили між собою: "А ми думали, що Єрьомкін зовсім не такий, а він, виявляється, о-он який!.." Єрьомкін посміхався на весь рот: йому подобалося здаватися дуже хорошою людиною. І я навіть про себе подумав, що він подивиться-подивиться, як це приємно, і, може, стане таким насправді. А раптом?.. Все може трапитися!

А сьогодні вранці всі ми, входячи у шкільну роздягальню, одне за одним повторювали: "Вітаємо вас, Ганно Іллівно, з новосіллям!.." І Левко

Звонцов навіть до кінця уроків випустив "бойовий листок" з величезним заголовком: "Ганна Іллівна переїхала!" І там намалювали дружній шарж, як хлопці і дівчата у трусиках і майках тягнуть сходами книжкові шафи, буфети, телевізор і навіть умивальник. Телевізора і умивальника у Ганни Іллівни, до речі, не було. Коли Левкові сказали про це, він пояснив: "Це не фотографія, а малюнок! Художник має право на фантазію!"

Ніхто, звичайно, не заперечував...

Оце і все. Завдання твоє я виконав.

Коля

Коля пише Олі

Сьогодні, Олю, я підійшов до Левкового "бойового листка" з заголовком "Ганна Іллівна переїхала!" і чую, як наш шкільний завгосп говорить: "Вчасно ми про ордер поклопоталися. Виграли битву! Оперативність виявили!"

Фелікс стояв тут же, поряд. Я одразу до нього:

— Як це, — кажу, — вони "виграли битву"? А ми що ж, виходить, дарма старалися?

— І вони теж клопоталися, — відповів Фелікс. — Та головне ж у тому, щоб Єрьомкін не псував Ганні Іллівні нерви, щоб він зустрів її, як найдорожчого гостя, просто-таки з розкритими обіймами. І ви цього добилися!

Значить, тепер, Олю, я, певно, вже можу відкрити твою посилку. Вона лежить та й лежить на одному місці без усякого діла. А так би користь якась від неї була... Напиши: можна чи не можна?

Левко Звонцов оголосив конкурс: хто придумає нову радіо гру. І я йому ось що запропонував: оголосити по радіо, щоб усі хлопці або дівчата, які носять одне й те ж ім'я (ну, наприклад, Вані, чи Петі, чи Ніни) швидко прибігли у якесь визначене місце; Одразу буде видно, яких імен у нас більше, а яких менше. І ще буде ясно, який Іван чи яка Ніна вправніша і швидша від усіх своїх тезок, тобто хто прибіжить найпершим.

Левкові ця гра сподобалася. І він запропонував на мою честь зібрати першими на майданчику, біля пожежного крана, всіх наших шкільних Микол. Але я сказав, що всі наші Миколи на майданчику просто не помістяться, і запропонував, щоб він для початку зібрав краще усіх Тимофіїв.

Левко здивувався: "Чому, — каже, — тобі подобаються саме Тимофії? Дивно! Це ім'я не таке вже й типове для нашого часу. Та оскільки ти придумав цю гру, я піду тобі на поступку!" І оголосив по радіо. На майданчик до пожежного крана примчав тільки семикласник Тимофій, який по два роки в одному класі сидить. Та ще прийшов опалювач дядько Тимофій, який страшенно перелякався, бо не зрозумів, навіщо його так терміново викликають до пожежного крана: думав, загорілося щось.

Це все я просто так зробив, задля цікавості. А взагалі яке моє діло, кого ти там дуже любиш. Це твоя справа, а не моя.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю! Спасибі тобі за Ганну Іллівну. Велике спасибі!

Пам'ятаєш, Колю, біля старого заповітного дуба, коли Фелікс давав нам завдання листуватися, хтось із хлопців вигукнув про тебе: "Та він

же мовчазний, як сич!" А Фелікс відповів: "От, може, в листах і розговориться!" Я згадала ці його слова, бо вони збулися. Якби не листи, я б тебе так ніколи і не взнала, завжди думала б, що ти похмурий, злий, тільки з птахами умієш бути ласкавим. А ти, Колю, виявляється, веселий і дотепний... І вигадник ти, виявляється. Винахідник! Ніхто б з нашого класу, я впевнена, не зміг так вправно виграти битву з Єрьомкіними. Отак, якби не це випробування і не листи, я б тебе ніколи як слід не розгледіла.

А тепер я знаю, який ти! І, згадуючи зараз про людей, до яких я погано ставилась, я думаю: "А може, вони були не такими вже й поганими? Може, я просто не розгледіла їх як слід, не розібралася?"

Я так і про Володю Артамонова подумала, якого тут усі просто на прізвище називають — Артамонов. Він хвалиться, що його хлопці дуже бояться. І справді бояться, бо він вищий від усіх у класі й дужчий від усіх. Його і поважають також: за те, що хороший спортсмен і всю футбольну команду нашої школи № 3 на матчах вивозить. Кращий воротар! Але не любить його ніхто... От я й вирішила з Артамоновим поговорити щиро.

— Невже, — почала я переконувати його, — це дуже приємно, коли тебе всі бояться? Хіба не приємніше було б, якби тебе всі любили?

А він мені у відповідь:

— Якщо захочу, то й полюблять!

— Це як же? За наказом, чи як?

— Накажу — й полюблять!

— Як же, — запитую, — ти накажеш? "Любіть мене всі до одного, бо гірше буде!" — так, чи як?

— А ти думала? Так і накажу!

Через півмісяця якийсь відповідальний футбольний матч буде на кубок "Ради старих капітанів" (ця рада шефствує над нашою школою), і ось Артамонов сказав мені вчора:

— Хочеш, я тебе з своєї парти умить виселю?

— Це ж як? — запитую.

— А дуже просто! Скажу всім хлопцям, що у мене від сидіння поряд з тобою нерви псуються, що ти мені заважаєш до матчу готуватися. Що я через тебе буду "не в формі". От і все! Тобі ще бойкот усією школою оголосять, якщо залишишся... Йди краще сама. Бо гірше буде!

Отож, не на всіх, Колю, бесіди й листи діють... Я, напевно, зуміла б підняти найсміливіших хлопців на бунт проти Артамонова, та поки що нікого з них по-справжньому не знаю: в душі ніяк не можу розлучитися зі старими друзями, від яких поїхала за тисячі кілометрів.

Між іншим, мені на мить здалося, що ти з Уралу, випередивши мій приїзд, зумів зідзвонитися з Артамоновим або навіть послав йому телеграму: він з першого ж дня почав, як і ти, називати мене Вороною... Хоча моє прізвище саме могло накаркати йому це прізвисько.

А посилку, Колю, поки що відкривати не можна. Ти, звісно, чудово виконав моє завдання. Навіть надто добре. І тому я хочу знову звернутися до тебе. Ні, вже не з завданням, а з проханням. Дуже великим... Я раніше навіть і уявити собі не могла, що колись проситиму тебе про це. Та тепер думаю, що краще від тебе, певно, ніхто його виконати не зуміє. Тільки я ще трохи маю подумати...

А посилку поки що не відкривай. Адже у ній, власне, немає нічого особливого, вона тільки повинна вказати тобі дорогу до великого

сюрпризу. Якщо ж ти поквапишся і відкриєш її передчасно, вона тобі не вкаже шлях. Не розумієш, так? Усе зрозумієш, коли виконаєш ще й моє прохання…

Тоді вже ти напевно заслужиш те, що на тебе чекає! І заклад ми з тобою виграємо теж напевне. Зачекай ще трохи.

Оля

Коля пише Олі

Нічого я не зрозумів. Як це посилка може "вказати шлях"? І хіба ми з тобою можемо разом виграти, якщо я ні з ким не бився об заклад?

Швидше напиши про це своє прохання. Бо я просто терпіння втрачаю!

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

У цьому листі я докладно напишу тобі про своє прохання…

Та спочатку скажу про інше. Знаєш, я раптом подумала, що твої останні листи зовсім на листи не схожі. Якщо скласти всі три листи, в яких ти розповів мені про переселення Ганни Іллівни, то вийде ціла повість.

Я принаймні чекала кожного твого листа з таким нетерпінням, з яким чекають чергового номера журналу, коли друкується захоплююча повість з продовженням, а може, я чекала з ще більшим нетерпінням, бо

ти мені розповідав не про вигадані події, а про справжні, які тільки-но вчора насправді відбувалися, і про людей, яких я особисто знаю.

Зараз, Колю, мене кличуть на перший поверх, у рукавичну майстерню, яку я сама організувала.

Це якось несподівано сталося… Прийшов до нас у клас старший вожатий, енергійний такий хлопчина, і запитує:

— А ти, новенька, що вмієш?

Відповісти треба було, бо у мене всі втупилися, і Артамонов уже почав потихеньку хихикати. Тоді я взяла й випалила:

— Плести вмію!..

Артамонов тільки цього й чекав:

— Виплети хустку моїй бабусі! — глузливо пробурчав він.

А багато хто з його підспівувачів зареготав. Тоді старший вожатий сказав:

— Навіщо хустку бабусі? Може, краще рукавиці рибалкам?

Він не випадково про рибалок згадав: школа шефствує над рибним портом. Хлопці навіть допомагають бочки збивати, працюють на консервному заводі, а драмгурток виступає з концертами у портовому клубі.

А ми ось тепер будемо плести рукавиці для моряків, які несуть вахту просто у відкритому морі. Море тут, Колю, дуже холодне… Ну, а для рибалок будемо шити непромокальні брезентові рукавиці. Тільки не

звичайні, а трохи утеплені. Дівчатка так і пориваються у майстерню. А один місцевий, Левко Звонцов (такі у кожній школі є), вже й вірші придумав:

Попросимо наших майстриць

Виплести побільше рукавиць,

Рукавиць найвищого сорту

Для нашого рибного порту!

Ти, Колю, знаєш наш уральський мороз — сухий, палючий. А тут іще холодніше… І повітря вологе, аж важке якесь… Отож наші рукавиці, я гадаю, знадобляться!

Оля

Коля пише не Олі

Школа № 3. Шостий клас "В".

Володимиру Артамонову (особисто).

Бережись, Артамонов! Наш всевидющий і всюдисущий "Загін Справедливих" пильнує за кожним твоїм кроком. Хоча ми й на Уралі, але й у вашому місті є наші "Пости Справедливості". Знай це і збирай дрібні дриганці!

Нам відомий кожен твій крок. Хочеш перевірити? Будь ласка! Ти — найдовший у класі. Найулюбленіший твій вираз: "Бо гірше буде!" Ти вважаєшся кращим воротарем у школі, бо інші воротарі ще гірші від тебе.

Та знай, Артамонов, що, коли ти ще хоч один раз назвеш свою сусідку по парті Олю Воронець Вороною, ми дамо такий удар по твоїх "воротах", що це вже буде вірний гол!

Знай, Артамонов, що ми всі стіною стоїмо за Олю Воронець, яка була нашим командиром. Ми всі її друзі й захисники! А за твоєю спиною ніхто не стоїть — тебе просто усі бояться…

Від цього самого дня, з цієї самої години, з цієї самої хвилини ти, Артамонов, повинен благати Олю Воронець, щоб вона ніколи не залишала твоєї парти. І щоб ніколи не пересідала ближче до дошки, де, як нам стало відомо, теж є вільне місце. І щоб не плела хустку для твоєї бабусі, а плела рукавиці для рибалок!

Ніхто й ніколи не повинен знати про цей таємний лист. Розірви його негайно. Або краще спали! Але спершу вивчи напам'ять! А якщо довідається про нього Оля Воронець, ми будемо мститись тобі довіку!

Бережися, Артамонов! Ми пильнуємо за тобою!

Головний Штаб Спостереження

всевидющого і всюдисущого

"Загону Справедливих"

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Ти в останньому листі спочатку пообіцяла розповісти про своє прохання, а потім забула.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Я нічого не забула. Я просто вирішила ще трохи подумати… Не квап мене. Гаразд?

Оля

Коля пише Олі

Я тебе, Олю, зовсім не кваплю. Просто мені шкода, що ти не пишеш про своє прохання. Я просто б одразу почав його виконувати! Я вже звик, що ти мене весь час випробовуєш, і навіть нудно якось без твоїх випробувань.

І твоїй Білці також не терпиться. Вчора вона підійшла до мене на перерві й запитує: "Невже Оля не доручила тобі ще когось переселити в нову квартиру?" — "Ні, не доручала…" — відповів я. "Давай тоді самі когось переселимо! Це надзвичайно цікаво!.."

Ти, Олю, пишеш, що мої листи зовсім не схожі на листи, а схожі на повість з продовженням. Мені це було дуже приємно прочитати, тому що я… Я зараз, Олю, розкрию тобі одну свою таємницю (здалеку, на папері, якось легше розкривати таємниці, ніж уголос). Адже я колись і справді мріяв писати оповідання. І навіть не просто мріяв, а й писав їх, записував у зошит.

Якось я приходжу додому — і бачу: Неля сидить за столом і вголос читає одне моє оповідання, ще не зовсім закінчене. Читає, а сама над кожним словом посміхається, і батько з Оленою Станіславівною теж злегенька посміхаються. Я відчуваю: вони намагаються стримати свої

посмішки, але не можуть. Чимось моє оповідання їх розвеселило, хоча воно, було дуже сумне за змістом.

Коли вони мене у дверях побачили, то одразу зробили серйозні й уважні обличчя, ніби захопилися, слухаючи Нелю. Я вихопив свого зошита… А Олена Станіславівна вкрилася рожевими плямами і якось тихо, повільно промовила:

— Хіба Коля не дозволив тобі взяти цього зошита?

— Ні… Я сама… — пробелькотіла Неля. — А що тут поганого? Він же слухає, коли я граю. І ніякого дозволу не запитує!

— Це різні речі, — повільно мовила Олена Станіславівна. — Ти вчинила нечесно… Ти повинна попросити у Колі вибачення.

— Я? У нього?! Ніколи в житті! — закричала Неля. І побігла рюмсати в сусідню кімнату.

— Тоді я вимушена зробити це за свою дочку, — сказала Олена Станіславівна.

Вона так сказала, але я відчував по її тону, що не маю ніякого права вибачати чи не вибачати їй. І тому я нічого не відповів, а схопив зошит, утік на подвір'я і довго сидів там біля свого улюбленого зеленого горбика. Мені дуже хотілося довести їм усім, що зовсім не обов'язково кепкувати над моїми сумними оповіданнями. І я надіслав зошит до редакції.

У ті дні, коли виходить "Пионерка", я перший біг до поштової скриньки й просто-таки впинався очима у кожну замітку. По заголовках я б, звичайно, теж міг визначити, що оповідання моє не надруковане, але я думав, що в редакції могли заголовок змінити. Адже, певно, буває так, що заголовок не подобається, а все оповідання подобається.

Я бігав до поштової скриньки в будні дні, коли виходить "Пионерка", а товстий рекомендований пакет на моє ім'я прийшов саме в неділю. І я тоді був на подвір'ї. Його передала мені Олена Станіславівна. По товщині конверта вона, звісно, зрозуміла, що зошита з оповіданнями мені повернули назад. Отож нічого я їй, батькові і Нелі не довів. Не зумів я нічого їм довести…

Лист із редакції був дуже коротенький. Там писали, що якраз назва оповідання "дуже багатообіцяюча", проте саме оповідання "розчаровує, бо сюжет його вигаданий, а не взятий з життя".

Тоді я почав писати вірші. І їх мені також повертали назад. Правда, конверти вже були тоненькі, і Олена Станіславівна з Нелею не могли здогадатися, хвалять мене в цих листах чи лають.

Мене не лаяли, але писали, що я "не оволодів віршованою формою", і знову звинувачували в тому, що "сюжети вимучені й нежиттєві".

Мені здалося, що всі мої домашні нишком торжествують. І коли вони починали хвалити Нелю за її здібності й працелюбність, мені завжди здавалося, що вони чогось не домовляють, що самі в душі думають: "А у тебе ніяких здібностей немає. І працелюбності вистачає тільки на те, щоб возитися зі своїми птахами!"

І я так сильно захотів довести їм, що вони неправі… Так сильно, що навіть, пам'ятаєш, украв чужого вірша й хотів видати його за свого. Я ніколи не забуду того батьківського дня і твого обличчя, коли ти рвала на клаптики чужий вірш, який я підписав своїм прізвищем. Я давно хотів сказати тобі про це, що цього більше ніколи не буде. І от зараз кажу…

А якщо листи мої й справді хоч трошки схожі на оповідання чи там на повість, то це чудово. Це у мене якось ненароком, само по собі виходить… А можливо, тому, що у них сюжети не вигадані, як було у тому моєму зошиті, а "взяті з життя". Я дуже добре запам'ятав слова, які

були у тих красивих конвертах, гладеньких і з запахом клею, що мені прислали з редакції.

Я тепер навіть навмисне писатиму листа, як оповідання. З усілякими подробицями. Нехай у мене буде хоч один справжній читач: ти, Олю!

Невже Артамонов і далі виживає тебе зі своєї парти? І досі глузує з твоєї рукавичної майстерні? Напиши про це. І попроси мене нарешті виконати твоє прохання… Дуже прошу тебе.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Це випробування буде важче від першого… А може, й легше. Але принаймні воно буде таємне! Про нього не напишеш у стінгазеті чи в "бойовому листку"…

Я розкажу тобі, Колю, про людину, яка там, на Уралі, нудьгує за мною більше від усіх. Інші, мабуть, скоро мене забудуть, а Тимофій не забуде… Я знаю це. Його прізвища немає у нашому шкільному журналі: він вчиться і живе далеко від нашої школи, на іншому краю міста.

А втім, Тимофія можна цілком назвати Тимком, бо йому немає ще й дев'яти років. Якраз скоро виповниться: двадцять дев'ятого грудня… Але краще все-таки кажи йому "Тимофій". Я перша почала так називати його, і йому це дуже подобається.

Років два з половиною тому я помітила, що Тимко весь час товчеться у штабі дружинників біля свого старшого брата, якого ти добре знаєш, — біля нашого Фелікса… Фелікс пояснив мені, що батько й мати їхні

працюють на руднику, за сімдесят кілометрів од міста, додому приїжджають тільки на вихідні й маленького Тимка ні з ким залишати.

Ось тоді ми з Тимком і потоваришували. Не одразу, звичайно… Він довго мене не визнавав і говорив братові: "Чого вона чіпляється?" Я добре пам'ятаю його стрижену, йоржисту потилицю, якою він завжди повертався до мене. А вже потім я розгледіла і його обличчя: похмуре, насуплене, здається, наполовину прикрите окулярами. Він соромиться цих окулярів і, через те, може, такий похмурий…

Я навчила Тимка читати. Пам'ятаю, приносила йому найцікавіші книжки, такі, щоб він ніяк не міг од них відірватися і втекти на вулицю. Тимко перестав товктися у штабі: книги просто-таки прикували його до дому.

Потім Тимко захворів. Це була не випадкова хвороба… Коли багато років тому, в Криму, Фелікс наразився на міну, неподалік від нього стояв однорічний Тимко. Його відкинуло вбік вибуховою хвилею, оглушило. А через п'ять років після цього почався головний біль. Такий сильний, що Тимко (а він дуже терплячий) плакав і кричав.

Коли йому вперше стало погано, батьки його були у від'їзді. А Фелікс саме готувався до екзаменів в інститут. Важко було… Та я цілі дні сиділа біля Тимка, а мама моя його лікувала. І в лікарню ми його не віддали, самі виходили. Мама сказала, що Тимкові треба більше гуляти, дихати свіжим повітрям. І ми з ним почали гуляти. Я вигадувала всілякі пригоди, щоб він не нудьгував: то ми з ним вирушали у мандрівку, то шукали щось. Він дуже любить різні пошуки і несподівані знахідки. Та головний біль його не полишав. Він і зараз ще мучить його. І я тут часто думаю про це, бо дуже люблю Тимофія.

Спершу я просто хотіла допомогти Феліксові, який сам ніяк не міг з усім упоратися, хоча Тимко поважає старшого брата й навіть пишається ним.

Найгірше те, що Фелікс мало бачиться з Тимком. Тільки рано-вранці та пізно ввечері. Адже він увесь час зайнятий: то в школі, то в штабі дружинників, то в бібліотеці…

Ось Тимко й прив'язався до мене. А я до нього. І так сильно ми з ним подружилися, що я навіть не змогла сказати йому правду, коли виїжджала з вашого міста. Не змогла сказати, що виїжджаю назавжди, просто не змогла. Я пообіцяла, що скоро повернуся… Навіть адреси не залишила: батьки, мовляв, будуть їздити з геологічною партією десь недалеко, по Уралу, — і я з ними. А потім пообіцяла, що повернуся назад…

І Тимко чекає, що я знову прийду до нього, як бувало раніше. Кожного дня чекає…

Але замість мене, Колю, повинен прийти ти. І якось зайняти моє місце в Тимковому житті. Зрозумів? Тоді вже можна буде сказати, що я, мабуть, не прийду більше в двоповерховий будиночок на Зеленій вулиці. Там, у третій квартирі, ти повинен потоваришувати з Тимком. Але спершу прийди туди таємно від усіх і навіть від Фелікса: можливо, він не захоче, щоб хтось іще втручався в їхнє життя. Мене він сам просив допомогти, а тебе не просив. А коли вже ти станеш справжнім товаришем Тимкові, тоді Фелікс зрадіє і таємниця буде непотрібна.

Це і є моє прохання. Тимко вдень завжди вдома, ти легко застанеш його. Фелікс пише, що він навіть на півгодинки боїться піти кудись: а раптом я прийду! Принеси Тимкові цікавих книжок. Найкраще Жюля Верна. Чи щось про розвідників. І не дозволяй йому знімати окуляри. Скажи, що вони йому до лиця, що він у них здається зовсім дорослим. Скажи це ніби між іншим…

І ще хочу тобі нагадати: він дуже любить всілякі пошуки, знахідки і таємничі історії. Придумай щось таке, щоб захопити його…

Я хочу, щоб ти полюбив Тимка. Такого завдання я дати не можу. Але добре було б!

Оля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

То, значить, Тимофій — це молодший братик Фелікса? Оце здорово! А я думав, це якийсь старшокласник.

Я ще жодного разу не бачив Тимка, а вже трохи його люблю. А як потоваришувати з ним, поки що не знаю. Якщо придумаю, негайно ж напишу тобі.

Чому ж ти мені одразу не сказала, що Тимофій — просто Тимко? Я б не шукав його по всій школі.

Коля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Після того, як прийшов твій останній лист, я весь час думаю: як мені почати розмову з Тимком? Я вже тричі уважно слухав по радіо передачі для батьків. І навіть дещо записав у зошит.

Я спочатку вирішив, що виховуватиму Тимка за всіма правилами педагогічної науки. Я навіть склав і вивчив напам'ять текст своєї першої педагогічної бесіди, де було багато прикладів з життя, прислів'їв і

приказок. По радіо говорили, що їхня мова "найпереконливіша". У моїй бесіді були такі, наприклад, місця:

"Я сподіваюся, Тимко, що ми з тобою станемо щирими друзями, що нас з тобою, як кажуть, водою не розіллють!

Знаєш, мабуть, Тимко, таке прислів'я: "Скажи мені, хто твій товариш, і я скажу, хто ти!.." Ти товаришував з Олею Воронець, а вона справжня піонерка — значить, і ти майбутній справжній піонер. Я вірю в тебе! (По радіо говорили, що дуже важливо вірити в людину, яку збираєшся виховувати). І ще, Тимко, є такий математичний закон: "Дві величини, порізно рівні третій, рівні між собою!" Ми порізно були знайомі з Оленою Воронець — отже, ми з тобою вже давно нібито приятелі..."

Та коли я зубрив цю промову, мені раптом зробилося якось нудно. І тоді я подумав, що Тимко може заснути, поки я промовлятиму всі свої прислів'я, приказки і приклади з життя. Особливо, якщо він любить Жюля Верна й пригодницькі книжки...

Я довго думав — увесь день і майже всю ніч. І вирішив діяти без будь-яких бесід. А як саме — напишу в наступному листі, бо саме в цю хвилину вирушаю до Тимка: він, певно, вже повернувся зі школи.

Коля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Вчора я познайомився з Тимком. Було це так.

Я розрахував, що Тимкові вікна повинні бути крайніми ліворуч, на першому поверсі. Потім я пішов на подвір'я, сховався за рогом будинку і почав звідти ухати по-совиному, неначе умовний сигнал подавати. Сова,

знаєш, завжди моторошно кричить, ніби пожежну тривогу у лісі оголошує. Я, мабуть, трохи перестарався, бо Тимко одразу висунувся у вікно й почав тривожно озиратися по сторонах. Я вийшов з-за рогу і тихо, прикривши рота рукою, запитав:

— Ти Тимофій?

— Так, я Тимофій! — відповів він.

Я відчув, що йому приємно вимовляти це слово — "Тимофій", і вирішив, що завжди називатиму його так — шанобливо, повним іменем.

Я уважно роздивився Тимка й кажу:

— Так, неначе схожий… за описом співпадає… Тоді ти мені й потрібен!

І поліз просто у вікно. Тимко отямитися не встиг, як я вже опинився у нього в кімнаті. Він глянув на мене спідлоба, недовірливо й похмуро.

— Ти хто? — запитав він.

— Я із "Загону Справедливих"! Нам з тобою доручена "Операція МШО"!

— МШО?.. — перепитав Тимко.

— Це скорочене слово. Воно означає: "Ми шукаємо Олю!" Розумієш? Вона ж адресу змінила, і ми зобов'язані її відшукати!

— Ми з тобою?..

— Ну звичайно! Адже ж ти був її найближчим другом! Так мені сказали…

Тимко із задоволенням підтвердив;

— Так, я був її другом!

— Ти хочеш знайти Олю?

І тут я добачив, що Тимко справді дуже нудьгує за тобою, що він навіть, може, нічого іншого й не хоче, аби тільки знайти тебе. Він повернувся до мене тією самою йоржистою потилицею, про яку ти писала, і поліз зігнутим вказівним пальцем під окуляри…

Потім насторожено запитав:

— І ти теж… її друг?

Він, певно, не хоче, щоб у тебе були на світі, крім нього, ще якісь друзі. І я відповів:

— Ні, я не такий-то вже й близький друг. Але ми вчилися з нею разом. І тому мені доручили… у "Загоні Справедливих".

— У загоні? — знову недовірливо перепитав Тимко. — А Фелікс нічого про це не говорив…

— Твій брат не повинен знати про це! Ні в якому разі! — пошепки попередив я.

— Чому? — ще більше насторожився Тимко. — Я йому все розказую…

— А цього говорити не можна! Розумієш, ми повинні самі, без допомоги дорослих знайти Олю! Вона поїхала і не дає про себе знати. А ми повинні відшукати її. Так вирішив "Загін Справедливих".

— Як же ми її знайдемо?

— Тут допоможе одна моя властивість... ну, яка відрізняє мене від усіх інших людей!

— Яка властивість?

— Скоро довідаєшся! — пообіцяв я. І шепнув йому у саме вухо, ніби хтось міг нас почути: — Нам з тобою і термін визначили: двадцять дев'яте грудня!

Я закотив очі так, щоб самі тільки білки видно було (я умію це робити), потім таємниче покрутив руками у повітрі, поворушив вухами (я теж умію) і додав:

— До речі, як тільки-но мені стало відомо, двадцять дев'яте — це саме день твого народження?

— Звідки стало відомо?..

— А я відгадую на відстані!.. Це і є моя особлива властивість!

Я чув, що деякі артисти дають "сеанси вгадування думок на відстані", але тут ця "відстань" була ні до чого, і я почав пояснювати:

— Адже день твого народження майже через місяць. Значить, цей день від нас на великій, так би мовити, відстані. А я його відгадав... Значить і виходить: вгадування на відстані!

Тимко дивився на мене вже з більшою повагою. І зажадав:

— Відгадай іще щось!

— Я даю сеанси вгадування лише один раз на день, — утомлено повідомив я. — Бо це вимагає великого напруження нервової системи.

Я витер лоба рукавом.

— А потім ще що-небудь відгадаєш?

— Обов'язково відгадаю!

— Мій Фелікс теж уміє показувати різні фокуси, — сказав Тимко.

Він порівняв мене зі своїм старшим братом, і я подумав, що це вже непогано.

Щоб закріпити свій перший успіх, я раптом навіщось пообіцяв:

— Двадцять дев'ятого я подарунок тобі подарую! На день народження...

Тимко, певно, не дуже цінує подарунки. Він навіть нічого мені не відповів. А я, щоб видавити з нього відповідь, додав:

— Велосипед хочеш?

Тимко знову промовчав.

— Ти думаєш, що триколісний? Ні, двоколісний, справжній. З дзвіночком! — далі наполягав я.

Тимко тільки стенув плечима. Моє уміння вгадувати на відстані справило на нього більше враження, ніж двоколісний велосипед.

Я хотів ще більше втягти Тимка в нашу "Операцію МШО" і попередив його:

— Викликатиму тебе умовним знаком: яким-небудь пташиним голосом. А ти так само точно мені відповідатимеш. Якщо відповіси — значить, нікого вдома немає і я можу сміливо лізти у вікно!

— Я по-пташиному не вмію, — похмуро відказав Тимко.

— Як?! Ти не вмієш наслідувати птахів?!

— Ні...

— Ну, знаєш, Тимофію! Цього я ніяк не сподівався! Тоді я негайно навчу тебе. Без цього ми просто зіпсуємо всю справу. Ось слухай... І повторюй.

Я почав з посвистом приклацувати, як найсправжнісінький дрізд, потім надривно, жалібно скиглити, як чайка, потім пустотливо тринькати, як синиця...

— Фелікс теж уміє свистіти по-всякому, — сказав Тимко.

І все-таки він дивився на мене з захопленням. І навіть пробував потихеньку повторювати за мною. А на подвір'ї, під вікнами, уже збиралися хлопці й дівчата. Тоді ми припинили наш перший урок.

Наостанок я не тільки сказав Тимкові, що окуляри йому до лиця, але навіть приміряв їх і запевнив, що з задоволенням би сам носив такі!

Оце і все, Олю. Отже, я почав виконувати твоє прохання.

Коля

Мало не забув! Терміново розкажи мені про які-небудь Тимкові таємниці: адже я повинен щось "відгадувати на відстані"!

Коля пише Олі

Всі ці дні, Олю, я думав про те, що б мені іще відгадати на відстані, бо це дуже вразило Тимка. Поки ти ще не встигла розповісти мені про Тимкові таємниці, я вирішив відгадати що-небудь сам, без твоєї допомоги. І заодно вирішив підсунути Тимкові якусь несподівану знахідку. Адже ти писала, що він дуже любить несподівані знахідки.

Я обшукав сарай у дворі, понишпорив на чорному ході, але нічого цікавого не знайшов. Адже не підсунеш Тимкові старий, іржавий чайник без носика або зламаний стілець без трьох ніжок!

Тоді пошукав удома і теж не знайшов нічого підходящого. "А чи не підкласти йому горщик з маленькою зеленою стеблинкою, яка потім розростеться?" — подумав я.

Олена Станіславівна почула недавно в одній лекції, що корисно вирощувати вдома всіляку зелень, особливо у нас у місті, де так густо димить величезний алюмінієвий завод. І наступного дня вона принесла десять горщиків для квітів з маленькими стеблинками. "Ці росточки, — сказала Олена Станіславівна, перетворять нашу квартиру на ботанічний сад. І ми всі вдихатимемо чистий кисень!"

"Нехай і Тимко трохи подихає киснем, — вирішив я. — Підсуну йому один такий горщик! Олена Станіславівна і не помітить".

І от сьогодні, коли почало вже трохи сутеніти, я взяв одного горщика і пішов на пустир, що за Тимковим будинком. Там я відшукав таємничу місцинку… На краю пустиря почали будувати новий корпус, але поки що встигли побудувати тільки півтора поверха. В сутінках я уявив собі, що це не поверхи майбутнього будинку, а нерівні зубці якоїсь старої, напівзруйнованої стіни. Можливо, навіть фортеці… Будівництво на цей час уже притихло. Я став навшпиньки й дістав до вікна першого поверху. Потім я поставив свій горщик на цеглини, які невдовзі триматимуть на собі віконну раму. А поки що у вікні не було ні рами, ні скла…

Потім я побіг до Тимкового будинку. Трохи поклацав з-за рогу дроздом, разів зо три ухнув совою. Тимко теж ухнув мені у відповідь: мовляв, усе спокійно, вдома нікого немає. Тоді я заліз на підвіконня, зістрибнув у кімнату й кажу:

— Тимко! Слухай-но!.. Зараз я буду знову відгадувати на відстані.

Він просто завмер на місці. Я знову закотив очі, таємниче покрутив руками, поворушив трохи вухами й оголосив:

— На тебе чекає несподівана знахідка!

— Де?

— Ні про що не запитуй: ти можеш збити мене з сліду…

— З якого сліду?

— Ну, зі сліду, який веде до цієї знахідки!

— До якої знахідки?

— Не запитуй: не виводь мене зі стану…

— З якого стану?

— Зі стану вгадування! Мовчки йди за мною!

І Тимко пішов за мною на пустир. Час від часу я зупинявся, розглядав землю і навіть принюхувався, ніби шукав слід.

Коли ми вже наблизилися до будівництва, я замружив очі й сказав:

— Не дивлюся, але бачу! Як це таємниче і загадково: у будинку ще ніхто не живе, а у вікні вже стоїть горщик для квітів!

— У якому вікні?

— Ну, в найпершому від… краю.

Тимко підбіг ближче, повернувся до мене й мовчки стенув плечима: ніякого горщика у вікні не було.

— Не може бути! — вигукнув я. Підвівся навпочіпки, дотягнувся до вікна і побачив кілька грудочок землі на цеглині.

Це було все, що залишилося від несподіваної знахідки. Хтось знайшов її раніше від нас.

А увечері вдома Олена Станіславівна підняла тривогу: "Де горщик?"

— Може, він випав з вікна на вулицю? — сказав я.

— Але ж він міг розбити комусь голову! Там, на тротуарі, мали б залишитися черепки…

— Від голови?

— Та ні, від горщика! Недоречні жарти. Виглянь, Колю! Внизу не валяються черепки?

Я виглянув і сказав, що ніяких черепків немає.

— Мабуть двірник підмітав тротуар, — припустив я.

— Чи не можна взяти на півтону нижче. Ви заважаєте мені! — крикнула Неля з другої кімнати. Вона розучувала якусь нову музичну п'єсу.

— Ти могла б попросити про це ввічливіше, — так тихо прошепотіла Олена Станіславівна, що почув її тільки я, а Неля не почула.

Я, Олю, не знав, чи писати тобі про все це. Але потім вирішив, що, коли написати все, як було, вийде ніби ще одне невигадане оповідання. І написав.

А Тимко почав, здається, трохи сумніватися, чи можу я вгадувати на відстані.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Моя мама говорить, що до кожного хворого треба підходити індивідуально, зважаючи на особливості його організму й характеру. І до здорової людини, я думаю, треба підходити так само. Ти це взяв до уваги, Колю, при першій розмові з Тимком: адже він обожнює все

незвичайне і таємниче. І ти, мені здається, любиш все це теж. Тільки дуже прошу тебе: не захоплюйся надто! Бо ви увесь час так і будете розмовляти один з одним пошепки й пташиними голосами.

І не треба лякати Тимка совиним уханням з-за рогу та іншими такими речами. Адже він дуже вразливий хлопчик. А нервувати йому, мама сказала, шкідливо.

Писати довгі листи мені тепер уже просто ніколи: дівчата так і пориваються у рукавичну майстерню. Рукавиці, виявляється, не тільки руки зігрівають: через них хлопці й дівчата почали ставитися до мене тепліше. І навіть Артамонов трошки змінився. Раніше він похмуро кепкував наді мною: "Рукавиць хіба у місті не вистачає? По дві пари на руку не натягнеш!" Дівчата відповіли йому, що наші рукавиці — домашнього плетення: вони м'якіші і взагалі, як подарунок, приємніші для рибалок. Він тільки усміхнувся. А тепер помовчує, ніби над чимось замислився...

І нарешті, Колю, найголовніше: про Тимкові "особисті таємниці". € у нього таємниці, але я не можу про них розповісти, бо він довірив їх мені по секрету. А чужі таємниці виказувати не можна. Це — нечесно й несправедливо.

Я розкрию тобі щось найнезначніше, чого Тимко й сам не приховує.

Ну от, наприклад, у Тимка є така особливість: він обідає за своєю власною системою — спочатку їсть друге, а потім уже перше. Так, по-моєму, на всьому білому світі ніхто, крім нього, не обідає. І якщо ти це сам "угадаєш на відстані", буде чудово.

Тимко записує у зошиті, скільки разів він прочитав якусь найбільш цікаву книжку чи проглянув захоплюючий фільм. Я запам'ятала, що "Гіперболоїд інженера Гаріна" він читав сім разів, а фільм "Подвиг розвідника" дивився разів одинадцять чи дванадцять. По-моєму, все-

таки дванадцять! Угадай це "на відстані", — Тимко дуже здивується. Настільна його книжка — "Швамбранія". Чи точніше сказати, — "встільна": вона завжди лежить у нього в столі, ліворуч. Він її нікому не показує, щоб не попросили почитати (це, здається, єдине, чим він не хоче ділитися!). А ти візьмеш і відгадаєш — знову, звичайно, "на відстані": розкрий, мовляв, ліву шухляду столу, там у тебе "Швамбранія" схована! Він буде просто вражений.

Коли вже сказав, що вмієш вгадувати, то вгадуй, бо інакше він тобі не віритиме.

Зараз, Колю, знову поспішаю до майстерні: сьогодні всі дівчата повинні вилучити вдома у своїх бабусь вовну й принести її в школу. А решту матеріалу нам у порту дадуть. І взагалі все, що необхідно для роботи… Ну, біжу!

Оля

Коля пише Олі

Сьогодні, Олю, я знову потрапив у дуже скрутне становище… Потринькав я синицею з-за рогу дому, Тимко також відповів мені через віконце по-пташиному, а тільки-но я сплигнув з підвіконня в кімнату, він одразу зажадав:

— Відгадай, де зараз знаходиться Оля. Якщо ти справді умієш відгадувати.

— Розумієш, Тимко, я не можу зосередитися на тій людині, якої тут немає.

— А ти ж казав, що вгадуєш на відстані!

— На відстані, — почав викручуватися я, — знаходяться предмети і події, які я відгадую, — ну, скажімо, твій день народження чи несподівані знахідки, — але сама людина має бути тут, поряд зі мною. Я навіть за руку повинен взяти цю людину!

— А раніше мене ти за руку не брав.

— Просто забув. А сьогодні обов'язково візьму. І потім… Я не можу, бачиш, відгадувати на чуже замовлення, а тільки на своє власне.

— Чому? — здивувався Тимко. — А от у нас у клубі один відомий артист виступав, так йому просто із залу різні запитання задавали. І він одразу відгадував. Тільки червонів і потів. Мені мама з татом розказували.

— Ну, друже мій, то ж справжній артист. А я, можна сказати, з самодіяльності… Зате я не червонію і не потію!

— А як же "Операція МШО"? — запитав Тимко.

— Почнеться! Потерпи трохи. На все свій час. Я допоможу тобі знайти Олю, але, як би це сказати… через тебе самого.

— Через мене?

— Ну звичайно! Тому що ти ось тут, зі мною поряд, тебе я бачу і в будь-який момент можу схопити за руку. Зрозумів?

— Ні.

— Потерпи трохи: зрозумієш!

— А ти дай сам собі яке-небудь замовлення, — попросив Тимко.

— Руку!.. — скомандував я, закочуючи очі й водночас ворушачи вухами. Тоді схопив Тимкову руку, геть забруднену чорнилом, і прошепотів: — Ти, Тимофію, записуєш в окремому зошиті, які книги прочитав і які фільми подивився.

Тимко від захоплення простягнув мені другу руку. Я схопив її також. Сеанс тривав.

— Ти, Тимофію, прочитав "Гіперболоїд" аж сім разів! А фільм "Подвиг розвідника" дивився одинадцять... Ні, ні, зачекай... Скажу точніше! Дванадцять разів!

— Можна, я покличу хлопців із двору? — пошепки попросив Тимко. — Можна?.. Нехай вони теж почують!

— Ні, не треба. Це відволікатиме мене. Я повинен максимально зосередитися на головному об'єкті відгадування, тобто в даному випадку — на тобі.

— Ще що-небудь... — прошепотів Тимко.

Я озирнувся по сторонах, начебто розмірковуючи, що б таке мені ще вгадати.

— Тільки не підглядай, — попередив Тимко.

— Ти мені не довіряєш?! Гаразд. Тоді я зараз побачу щось таке, чого не може бути видно, бо цей предмет лежить у шафі. Або, скажімо, у письмовому столі. Руку!.. Другу!..

Я схопив закаляні чорнилом Тимкові руки, закотив очі, поворушив вухами — і зробив чергове "відкриття".

— У лівій шухляді письмового столу в тебе лежить "Швамбранія"!

— Ні, — на мій великий подив промовив Тимко. — Вона там увесь час лежала, а вчора увечері я її читав і залишив під подушкою.

— Запізніла реакція! От бачиш: це вже втома. Я перенапружився. На кожному сеансі треба відгадувати щось одне, — сказав я. І втомлено бухнувся на канапу.

Дивну Тимкову манеру обідати, починаючи з другої страви, я вирішив залишити на наступний сеанс. Інакше просто нічого буде відгадувати!

— Не хвилюйся, будь ласка, — почав утішати мене Тимко. — "Швамбранія" у мене завжди лежала у лівій шухляді. Тож можна вважати, що ти відгадав. Не хвилюйся!

Мій сеанс, незважаючи на осічку, полонив Тимофія. Я бачив це й зробив іще одне припущення:

— Не треба було хапати тебе за обидві руки. Це не за правилами. Слід брати тільки одну руку.

— Але ж ти все одно відгадав, — продовжував утішати мене добрий Тимко. І тихо попросив: — А яку-небудь несподівану знахідку ти не можеш знайти? На вулиці чи на пустирі…

— Ні, зараз не можу. Занадто велика перевтома. Ослабла чутливість. Розумієш? А наступного разу я що-небудь обов'язково відшукаю!

Ми попрощалися. І я вибрався через вікно на вулицю. Те, що я входив і виходив через вікно, дуже подобалося Тимкові. І я вирішив взагалі не користуватися дверима в його квартирі.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Дуже добре, що ти так енергійно завойовуєш Тимкове довір'я.

Адже я хочу, щоб він до тебе прив'язався і зовсім не засмутився, коли згодом довідається, що я поїхала далеко, в Заполяр'я, і більше, певно, не повернуся… Ти дуже добре взявся за діло.

Але чи залишається у Тимка час на уроки? Ось що мене хвилює.

Артамонов бачить, що я одержую листи, і чомусь вельми цікавиться, від кого саме. Разів із п'ять уже запитував…

Оля

Коля пише Олі

Ти, Олю, марно хвилюєшся про Тимкові уроки: я кілька разів перевіряв, як він виконує домашні завдання, і навіть зміг зробити йому деякі зауваження. У цьому, звісно, немає нічого дивного: адже він у другому класі, а я як-не-як у шостому. І все-таки приємно відчувати себе вчителем… Я тепер завжди його перевірятиму.

Тимко сказав, що Фелікс частенько заглядає до його щоденника, бо там треба розписуватися, а в зошити ніколи не заглядає (каже, довіряє молодшому братові!). А ще він бесідує з Тимком про те, що вивчають у школі. І Тимко запевняє, що слухати Фелікса набагато цікавіше, ніж читати підручники…

Я, Олю, ні на день не можу забути про твоє друге завдання, бо часто перечитую твої листи. Спершу я почав їх перечитувати, щоб навчитися відповідати тобі: адже я раніше ніколи не писав листів і ні від кого їх не одержував.

Іноді мені навіть здається, що я трохи наслідую тебе: теж стараюся міркувати, щось згадувати… Спочатку я хотів виправляти ці місця, щоб писати по-своєму, а потім вирішив нічого не виправляти, так писати цікавіше. От бачиш, знову починаю розмірковувати, коли треба розповідати про найголовніше.

Щоб Тимко мене поважав, я не повинен зриватися. Це я розумію. А з квітковим горщиком у мене вийшов провал. І ось я вирішив порадувати Тимка якоюсь іншою несподіваною знахідкою. Адже й він просив мене про це.

Я надумав подарувати йому свою дерев'яну клітку. Свою пташину лікарню. Так називала її мама… Адже я все одно не можу користуватися нею вдома. У мене на столі стоять тепер два акваріуми з водоростями, черепашками й річковим піском на дні: риби мовчать і не заважають Нелі грати на піаніно.

Перш ніж підсунути Тимкові клітку, я вирішив її трохи відремонтувати, заходився стукати молотком, скребти напилком.

— Робити тобі нічого, га? — сказала Неля: злякалася, що я знову відкрию свою пташину лікарню.

Олена Станіславівна стала на мій бік і зробила Нелі зауваження:

— Треба поважати не тільки свої справи, Нелю! Не тільки свої захоплення. Кожен робить те, що вмів: один грає на піаніно, другий складає вірші, а третій ремонтує клітку… І все це для чогось та потрібно!

Олена Станіславівна часто любить підкреслювати, що люди, у яких немає ніяких надзвичайних здібностей (наприклад, я), також мають право на повагу і можуть приносити не шкоду, а навіть деяку користь. І тут вона знову все поставила на свої місця: одному — тобто Нелі — бути піаністкою, а другому — тобто мені — длубатися з молотком і напилком.

"А насправді, — думав я, — від Нелиної гри нікому ще користі не було, а моя клітка принесе Тимкові радість!"

Ти, Олю, скажеш, що все це негарно і нескромно з мого боку. Та я закреслювати ці рядки все одно не буду: як написав, так і написав! Бо не можна ж думати, що коли людина не вміє грати на піаніно чи писати вірші, то вона вже зовсім ні на що не здатна.

— Я вирішив, що ми з Тимком лікуватимемо птахів разом у нього вдома.

Та тепер я вже знав, що "знахідку" на пустирі має хтось стерегти. Бо поки я збігаю по Тимка, її можуть забрати, як той горщик для квітів. Але хто ж стерегтиме?

І тут, Олю, мені довелося трохи порушити твоє попередження і розповісти Білці. Я не міг вчинити інакше, бо потрібна була Білчина допомога. Я думаю, Олю, нічого страшного у цьому немає, адже Білка — твоя краща подруга, і вона заприсяглася мені, що нікому нічого не скаже. Бо й справді Фелікс, може, й зовсім не хоче, щоб усі знали, як ми виховуємо його молодшого брата.

Спочатку Білка, звісно, почала обурюватися:

— Чому це Оля доручила таку справу тобі, а не мені особисто?! Адже виховувати маленьких — це жіноча справа, а не чоловіча! До того ж тебе самого ще треба виховувати й перевиховувати! Чому вона, така справедлива, раптом так разюче несправедливо вчинила?

Мені довелося трохи прибрехати, щоб якось заспокоїти Білку. Я сказав:

— Оля саме тобі й доручила виконати кілька найвідповідальніших справ, від яких на дев'яносто дев'ять процентів залежить, чи виконаємо ми її прохання! Сьогодні для початку ти повинна постерегти клітку...

Білка здригнулася:

— Клітку?

— Пташину, пташину!.. — заспокоїв я.

— А навіщо це потрібно?

— Поки що не скажу. Але Оля дуже тебе просила... Ти маєш залізти в кімнату одного недобудованого будинку і таємно, не виказуючи себе, постерегти звідти клітку, яка стоятиме на вікні. Поки я не приведу Тимка.

От, виявляється, Олю, яку справу ти доручила Білці! А ти й сама про це не знала, так? Вибач, будь ласка.

Коля

Коля пише Олі

Після школи ми з Білкою тягли мою клітку вулицею, потім ледве втиснулися в автобус: нести її вулицею було незручно, вона ж дуже велика. Всі пасажири лаяли нас, бо клітка заважала їм входити і виходити на зупинках.

Ми пробралися на той же пустир, до будинку, який виріс ще на півповерха, та все одно він здавався мені в сутінках напівзруйнованою старою фортецею.

Ми поставили клітку на те саме місце, звідки зник мій горщик для квітів. Потім я підсадив Білку, і вона влізла у кімнату, в якій не було ще ні підлоги, ні дверей, ні обштукатурених стін. А головне, не було світла.

— Ти повинна загартовувати волю для виконання наступних Олиних доручень, — сказав я. — Тому не бійся! Сховайся в кутку і пильнуй за кліткою. Нікому не дозволяй її забирати…

— А хто може її забрати? — перелякано запитала Білка.

— Ех, ти! А ще член "Загону Справедливих"! Сиди тихо й пильнуй. Ми з Тимком скоро прийдемо… Але ти не подавай голосу!

Голос у Білки від страху взагалі пропав, бо вона мені нічого не відповіла.

Невдовзі ми з Тимком з'явилися на пустирі. Я знову тримав його за руку, знову принюхувався, щоб знайти шлях до несподіваної знахідки. А поблизу недобудованого будинку знову замружився і сказав:

— Не дивлюся, а бачу! Як це загадково: в будинку ще ніхто не живе, а у вікні вже стоїть пташина клітка!

Тимко підбіг ближче. І присів навпочіпки від захоплення і здивування:

— Звідки вона тут?

— Чого тільки не буває на світі!.. — відповів я.

Щоб Білка знала, що це ми стягуємо клітку вниз, я голосно промовив:

— Ось ми з тобою, Тимко, і знайшли нарешті несподівану знахідку!

Але в темному кутку кімнати все одно щось зашаруділо.

— Там хтось ховається! — скрикнув Тимко.

У цю мить я мав би показати себе сміливцем. Тому я, не замислюючись, заліз на вікно, сплигнув у кімнату й погукав:

— Ану, хто тут є? Виходь!

Ніхто не вийшов. Білка причаїлася в кутку. Я навіть не відчув її дихання.

— Здалося!.. — повідомив я Тимкові, стрибаючи на землю.

— Яка гарна клітка! — захоплювався він, відчиняючи дверцята. — Ціла пташина хатка! Я таких не бачив…

— Вона саморобна, — пояснив я. — Таких у магазинах не продають.

— Га-арна! Мій Фелікс теж уміє різні речі з дерева майструвати.

Послухати його, то Фелікс взагалі уміє все на світі: і відгадувати на відстані, і по-пташиному розмовляти, і клітки робити. І завжди Тимко говорить не просто "Фелікс", а "мій Фелікс"…

— Ми знайдемо з тобою якогось хворого птаха і будемо його лікувати, — сказав я. — Просто у тебе вдома.

— Ні, краще у нас у школі, — несподівано заперечив Тимко. — У нас там є живий куточок. Принеси клітку просто туди. Зараз забери, а потім принеси.

— Мені самому принести?

— Так, самому, — тихо сказав Тимко. — Якщо тобі не важко… Адже там у нас живий куточок.

Я здивувався його проханню. Та робити було нічого: довелося тягти клітку назад додому. А завтра я понесу її Тимкові в школу вже без Білчиної допомоги, сам понесу. Якщо вже він так просить.

Коля

Оля пише Колі

Я стільки разів перечитую кожного твого листа, що Артамонов сказав "Напам'ять учиш?"

Хочу і я повідомити тобі про одну несподівану новину. Про найнесподіванішу! Артамонов став мало не найщирішим моїм другом. І пояснює це знаєш чим? Тим, що я організувала рукавичну майстерню. Він мене, мовляв, за це почав дуже поважати. Ми, між іншим, вирішили в'язати для рибалок і теплі фуфайки також. Це нелегко, але ми навчимося. До нас у майстерню приходили моряки з порту, щоб "схвалити ініціативу". І Артамонов роздзвонив про це на всю школу.

Він став зовсім не схожий на себе й навіть зачісується на проділ, чого, кажуть, досі ніколи не робив. Він поступився мені своїм місцем біля вікна, бо звідти видно море. Я тепер на уроці поглядаю у бік порту й бачу кораблі під рівними прапорами й риболовецькі траулери. А коли навесні вікна відчинять, тоді, певно, і запах моря долітатиме до мене…

Коли Артамонов довідався, що я вечорами затримуватимусь у майстерні, він сказав, що заходитиме за мною, мовляв, я живу на околиці міста й одна неодмінно заблукаю… Хоча живу я зовсім не на околиці й цілком можу дійти сама. Але я не хочу його ображати: нехай проводжає.

Мій портфель у його руках здається зовсім маленьким, немов іграшковим. Сам же він ходить до школи з такою грубезною брезентовою торбиною, що в ній поміщаються навіть його футбольні бутси.

Коли ми йшли в перший вечір, він дуже ніяковів і ніяк не міг знайти тему для розмови. Тоді я запитала його: "Розкажи що-небудь про футбол!" Він страшенно зрадів, що я допомогла йому, і не затуляв рота до самого дому.

Уяви собі, він знає напам'ять прізвища воротарів усіх команд, які грають по класу "А" і навіть по класу "Б". І пам'ятає, хто з них скільки пропустив м'ячів у минулому сезоні.

Я йому сказала:

— А коли б ти свою пам'ять на щось серйозне скерував… Га? Був би чудовий результат!

Він не образився.

Артамонов запросив мене наступної неділі покататися по морю на катері.. Я поки що не погодилася. Але, чесно кажучи, він не такий уже й поганий хлопець. Мені попервах здалося, ніби він схожий на нашого Рудика Горлова. А тепер я бачу, що зовсім не схожий…

Оля

Коля пише не Олі

Школа № 3. Шостий клас "В".

Володимиру Артамонову (особисто).

Молодець, Артамонов! Ми і далі пильнуємо кожен твій крок. Ти правильно зробив, що пересадив Олю Воронець ближче до моря. І добре робиш, що хвалиш її на всю школу.

Але проводжати її додому тобі ніхто не доручав! І змінювати зачіску теж не обов'язково. Врахуй це! Будемо й далі спостерігати. І не здумай показати їй цього листа. Бо, як ти сам кажеш, "гірше буде"!

Головний Штаб Спостереження

"Загону Справедливих"

Колі пише не Оля

Школа № 1. Шостий клас "А"

Миколі Незлобіну (особисто).

Слухай, ти, "Головний Штаб Спостереження"! Не подумай, що я злякався твоїх погроз. Одержуй свої листи назад.

А з Ганною Іллівною і Тимком у тебе добре виходить. Оля мені розказала. Захищати Олю не треба: вона цього не потребує. Все.

Артамонов

Коля пише Олі

Я, Олю, тільки те й роблю, що тягаю свою клітку туди-сюди. А вона ж велика й важка. Ти сама бачила. Сьогодні притяг її Тимкові у школу.

Лише там я зрозумів, що справа не тільки в живому куточку, а в тому, що Тимко дуже хоче показати мене своїм приятелям.

— Вони кажуть, ніби Олі набридло зі мною дружити… І не вірять, що вона виїхала. От і нехай знають, що у мене є новий товариш.

Тимко вперше назвав мене своїм товаришем.

Він навмисне довго ходив зі мною шкільним коридором і з усіма знайомив:

— Це Микола Незлобін, мій товариш. Він вчиться у шостому класі.

І чому Тимко так пишається дружбою зі мною? Він хотів, щоб я довше не йшов зі школи й усі встигли мене побачити. Тому він довго тримав мене в живому куточку: знайомив із їжаками, рибами, білими пацюками, черепахою і сонним вужем. Жодна клітка в живому куточку не була порожньою, крім моєї, саморобної. Я вирішив обов'язково знайти якогось птаха й відкрити нову пташину лікарню у Тимка в школі.

Зі школи ми йшли разом із Тимком. Він увесь час про щось мене запитував, щоб усі бачили, — у нас серйозна чоловіча розмова.

По-моєму, Тимко вже починає потроху до мене прив'язуватися. І я до нього теж.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Я рада, що Тимко вже назвав тебе своїм товаришем. Адже він дуже стриманий і не кидається такими словами.

Ти не розумієш, чому Тимко пишається дружбою з тобою? Та тому, що кожен хлопчик, мені здається, мріє дружити з тим, хто хоч трошки старший від нього за віком. Хіба ти не хотів би бути близьким товаришем Фелікса?

Тимко засмучується, що народився посеред зими й через це пішов до школи не у сім років, а майже у вісім. Я втішала Тимка тим, що колись давно, в першому класі, пропустила через хворобу цілий навчальний рік і зараз старша майже від усіх своїх однокласників. І від тебе, Колю, теж…

Ти не забув, що у Тимка 29 грудня день народження?

Зроби так, щоб цього дня йому було добре і весело.

Відміть десь на календарі: двадцять дев'яте грудня.

Оля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Наш рибний порт достроково виконав річний план! У всіх у місті свято, бо це тільки пишеться так просто: "Виконав план". А за цими словами криється і важка робота, і негода, і холод, і шторм… Та я думаю, що коли успіхи легко дістаються, їх не дуже цінують, а коли важко — тоді вони надзвичайно дорогі.

І все наше місто тому має вигляд іменинника.

Завітало свято і до нас у школу. Уяви собі, дали премії усім хлопцям і дівчаткам, хто найбільш активно шефствував над портом. Ці премії поклали до піонерської скарбнички.

І моя премія також лягла у скарбничку. Наші хлопці й дівчата вносять туди все, що одержують за збирання брухту і паперу, щоб улітку поїхати до Ленінграда, як вони кажуть, за свій рахунок.

Я б, звичайно, з радістю знову приїхала до нас у "Сосновий бір", де знаю кожну стежинку, кожний видолинок... Але вже, напевне, не доведеться мені там побувати. І листування наше з тобою перевірятимуть біля старого дуба вже без мене. Ти покажеш усі листи, які одержав... Читати їх, я гадаю, не будуть, а тільки перелічать — і тоді пересвідчаться, що я виконала доручення.

А я твої листи не пришлю: вони завжди зберігатимуться у мене. Я просто надішлю нашому Феліксові довідку про те, що ти "перевиконав завдання" і замість трьох листів на місяць писав іноді значно більше.

Нехай і далі буде так.

Оля

Коля пише Олі

Вітаю тебе, Олю, з премією! Мене ще ніколи ні за що не преміювали. Але головне, що ти поїдеш у Ленінград. Щаслива! Прочитати — це, звичайно, зовсім не те, що побачити на свої власні очі, але ти мені все-таки розкажеш потім у листі про свою поїздку. Гаразд? А я перекажу твого листа нашим. Я взагалі розказую їм про тебе все, що не стосується твоїх завдань. Як ми тоді біля дуба домовилися, пам'ятаєш?..

Вчора так вийшло, що я у Тимка у дворі просто зіткнувся з Феліксом. Він повертався додому.

Фелікс зовсім не здивувався, що зустрів мене:

— Коли Тимко сказав, мені, що у нього з'явився якийсь новий товариш, я одразу зрозумів, що це ти.

— Чому?

— Адже ти допомагаєш Олі виграти заклад!

— Який заклад? Фелікс нічого не відповів.

Він раптом притиснув мене до себе: чи то обійняв, чи то хотів зі мною в жарт поборотися. Я так і не зрозумів.

Коля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Мені справді здається, що ми з Тимком уже трохи прив'язалися одне до одного. Адже у нас з ним зараз багато спільного: він чекає сюрпризу від мене (я повинен допомогти йому відшукати його Олю), а я чекаю якогось сюрпризу від тебе. Хоча я іноді й забуваю про цей сюрприз, просто мені стало самому цікаво з Тимком.

Сьогодні ми пішли на вулицю шукати майбутнього мешканця моєї дерев'яної клітки. Ми робимо це вже не вперше і ніяк не можемо знайти. Тимко обов'язково хоче відшукати хвору пташку, щоб можна було її лікувати, а навесні відпустити на волю.

У нас, Олю, вже настала зима. Мороз добре відпочив і знудився за своєю роботою: осінь якесь одразу перейшла в холодну зиму, без будь-яких там поступових переходів. У нас у дворі навіть лопнуло одне дерево. І лежить на снігу розколоте пополам, ніби у нього стався розрив серця.

Ми з Тимком йшли засніженою вулицею, ліпили білі холодні грудочки й шпурляли їх поперед себе: хто найдалі. Найдалі кидав я. Тимко сказав, що Фелікс своєю лівою рукою може закинути сніжку так далеко, що її знайти не можна. І ще, виявляється, у Фелікса влітку камінці стрибають по воді стільки разів, скільки у мене ніколи не стрибатимуть. Я погодився з Тимком…

Але пташку ми так і не знайшли.

— Невже жодна не обморозилася? — сумував Тимко.

— Та це ж добре! — вигукнув я. — Значить, усі вони живі-здорові! І нехай наша лікарня довше буде порожньою. Знаєш, як було б добре, якби всі лікарні й поліклініки були порожніми!

Та його це, здається, не дуже втішало.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Пам'ятаєш, як ти спочатку присилав мені листи на півтора рядка? А зараз пишеш частіше, ніж я. І це зовсім не дивно. Адже виконувати завдання набагато важче, ніж давати їх, тож тобі є про що розповісти мені й про що порадитись.

Артамонов сидить зі мною поряд і передає тобі вітання.

Я давно розповіла йому про наше листування. І він трохи заздрить: теж хоче з ким-небудь листуватися.

Я часто думаю: чому він так змінився? Просто, певно, дівчина, яка живе в Заполяр'ї і про яку пам'ятають на Уралі, на його думку, заслуговує уваги. І ще через рукавичну майстерню... Так я принаймні думаю. Звісно, хотілося б, щоб він і тих, про кого на Уралі не турбуються, теж поважав. Я йому якось сказала про це. З нетерпінням чекаю на твої листи. Скоро ти одержиш мій заповітний сюрприз. Якщо все доведеш до кінця!..

Оля

Коля пише Олі

Я, Олю, й справді почав перевиконувати завдання нашої табірної дружини: пишу тобі частіше, ніж ти мені. Олена Станіславівна думає, що це я уроки почав так акуратно готувати, і навіть кілька разів ставила мене у приклад Нелі: "Бачиш, як Коля старається. Йому, може, навчання й нелегко дається, а він старається..." І звідки вона взяла, ніби мені навчання важко дається?

Але, правду кажучи, я через ці листи іноді не встигаю приготувати уроки. Коли сідаю за лист, то завжди думаю, що напишу коротко, а потім хочеться розповісти тобі й про те, й про се, і думки всілякі висловити. От і виходять довгі листи. Неля якось запитала мене:

— З якого це предмета ти так багато пишеш?

— З літератури, — відповів я їй. — Домашній твір!

— Невже вам так часто задають ці твори?..

— Егеж, так часто. От перейдеш зі свого п'ятого класу в шостий, тоді дізнаєшся! У шостому класі треба не тільки задачки розв'язувати чи щось там зубрити, а ще й самостійно мислити, творити!..

Зараз пишу тобі на уроці: не терпиться сповістити тобі одну новину. Вчора я посварився з Нелею... Через твої листи. Я завжди встигав виймати їх із скриньки вранці, до школи, разом з газетами. А вчора проспав, і Неля сама полізла в поштову скриньку. Вона мені цілий день не віддавала твого листа, а віддала тільки увечері, коли батька й Олени Станіславівни не було вдома.

Я запитую у Нелі:

— Ти чому його цілий день з собою носила?

А вона мені у відповідь:

— Гадала, тобі незручно буде при дорослих.

І таку при цьому фізіономію скорчила, що я не витримав і запитав у неї:

— Ти що собі в голову взяла?

— Та так, — відповідає, — нічого особливого! Просто розумію тепер, чому ти став такий нервовий...

Сіла на свій круглий верткий стільчик і почала потихеньку награвати арію герцога "Серце красуні...".

Я підійшов і закрив кришку піаніно. Сказав, що якщо мої птахи заважали їй грати, то вона заважає мені робити уроки.

— Знову домашній твір писатимеш? — запитала Неля.

Я їй вирішив не пояснювати, що нам з тобою доручили листуватися біля того старого дуба. Але й писати тобі листа я теж уже не міг, а почав навмисно голосно вчити англійську мову...

Прощай, мене викликають до дошки. Не згадуй лихим словом!

Коля

Коля пише Олі

Вчора у Тимка, мені здається, дуже боліла голова. Він нічого не сказав мені про це. Дуже терплячий... Але я, тільки-но прийшов до нього, одразу помітив, що він блідий і смутний. А на столі лежав мокрий рушник: певно, він ним голову обв'язував.

Ти писала, що йому треба більше гуляти. І я сказав:

— Ходімо ще разочок пошукаємо птаха!..

І ми пішли. Але якось так вийшло, що ми птаха майже й не шукали, а розглядали місто, яке носить придумане тобою, Олю, ім'я: Крилате!..

Ми розглядали вулиці, яких зовсім нещодавно не було, нові високі будинки, яких не було й поготів, корпуси нашого алюмінієвого заводу. А один корпус ще тільки починає будуватися. Він стоїть мов якийсь металевий кістяк і потроху обростає цеглою...

Коли я дивлюся, як ростуть будинки чи корпуси заводів, я завжди думаю про людей, які вміють ці будинки будувати. Я не знаю, як це у них так чудово виходить, і вони тому мені здаються чарівниками. А коли я кажу про це кому-небудь, то у відповідь часто сміються: "Подумаєш!

Найзвичайнісінька робота… От кораблі запускати в космос — це інша справа!" Але я не згоден. І нові міста теж, мені здається, будують чарівники. Тільки вони дуже скромні, прості й самі не знають, що вони чарівники.

Можливо, мені все це здається тому, що я сам ще нічого не вмію — ні будинки будувати, ні кораблі запускати. Можливо…

Та коли вмітиму, я все одно так думатиму! Я впевнений!

Ти зараз посміхаєшся і думаєш: "Розмріявся! Теж мені філософ!" Так?..

Я й справді, Олю, часто мрію. Ось учора ми з Тимком бачили, як везли у величезному МАЗі алюмінієві виливанці — сріблясті, мінливі на сонці. І на кожному було написано: "Крилате". Я одразу подумав, що ти дуже добре підібрала цю назву: адже сріблясті виливанці скоро злетять у повітря, бо з алюмінію роблять повітряні кораблі. Слова "Крилате" вже не буде видно, воно розплавиться, але не зникне: воно буде десь там, усередині літаків і космічних кораблів…

— А знаєш, як багато набудували ось таких нових міст, як наше! — сказав я Тимкові. — І як цікаво було б листуватися з кимось з іншого нового міста. Яке, скажімо, десь у Заполяр'ї…

— То давай листуватися! — підхопив Тимко.

— Ну, для цього потрібно, щоб там жила близька нам людина.

— А деякі і з незнайомими листуються. Я читав у "Пионерке"!

— Але ж це зовсім не те… Не так цікаво. А от якби далеко-далеко в Заполяр'ї жив наш з тобою друг! Чи подруга…

Я вже не вперше пояснював Тимкові, як це чудово мати друзів у Заполяр'ї і листуватися з ними.

А ти, Олю, помітила, що на Зеленій вулиці, де Тимко живе, немає ніякої зелені й жодного деревця? Інша вулиця називається Театральною, а театру на ній немає. Я гадаю, це тому, що їм такі люди придумували імена, які вже бачать наші вулиці —красивими й зеленими. І театр бачать, і стадіон, і Палац культури...

По радіо, в передачі для батьків, розповідали, що всі діти Тимкового віку — це обов'язково "маленькі чомучки" й що вони дуже люблять задавати різні питання. Але Тимко нічого не запитував про наше місто. Ми просто ходили й мовчали. А іноді розмовляли про наше місто.

І про тебе, Олю...

Я сказав Тимкові, що, може, через багато-багато років на тому місці, де зараз ще стоять дерев'яні бараки будівельників, проляже широка вулиця, уся в деревах, може, навіть у соснах. Адже росте навколо нас сосновий бір! І цій вулиці, може, дадуть твоє ім'я. За те, що ти придумала назву нашому місту.

І буде написано: "Вулиця Олі Воронець". На довгій білій табличці... Коли я сказав про це Тимкові, то він зі мною цілком погодився, і по його голосу я відчув, що він навіть не чекав би, а просто сьогодні, не замислюючись, присвоїв би якійсь вулиці твоє ім'я.

— А де ж твоя "Операція МШО"? — запитав раптом Тимко. — Адже ти обіцяв знайти Олю!.. Пам'ятаєш?

У цю мить мені в голову прийшов геніальний план! Я схопив Тимка за руку, закотив очі й вигукнув:

— Зачекай, Тимофію! Зачекай!.. Жодного слова!.. Настав час почати нашу операцію. Я відчуваю на відстані, що тебе чекає зустріч з Олиним посланцем. Чи з "посланкою"! Бо це жінка. Чи, точніше кажучи, дівчинка!..

— Яка дівчинка?

— Не знаю. От бачиш, я починаю шукати Олю ніби… через тебе: адже ця "посланка" хоче з тобою зустрітися!

— А де вона? — сполошився Тимко.

— Поки що не знаю. Але через кілька днів я напружуся і відгадаю це на відстані.

Так я сказав Тимкові, бо мені потрібен був час, щоб виконати свій чудовий план. Тобто він буде чудовим, якщо з нього щось вийде.

Коля

Коля пише Олі

А далі, Олю, було так. Я виклав Білці свій план і сказав їй:

— Ти знову маєш допомогти мені. Ти повинна розіграти роль… як би це сказати… Олиного посланця. Чи, точніше, "посланки"… Хоча такого слова, здається, не існує.

Я вирішив, що обставини, за яких ми з Тимком зустрінемось із твоєю, Олю, "посланкою", повинні бути дуже незвичайні. Я сказав Білці, що ми зустрінемо її на березі річки, там, де за містом одразу ж починається ліс. Я сказав, що вона повинна вийти до нас просто з вечірнього лісу… Білка пропонувала інші незвичайні місця: нашу центральну площу, вестибюль

школи, клуб. Я відчув, що вона просто боїться виходити з лісу чи, точніше кажучи, боїться входити туди, бо ж потім треба увійти назад. І тоді я сказав:

— Боїшся, так? Знову боїшся! А ти подолай своє боягузтво. Думаєш, мені легко виконувати Олині завдання? Але ж я виконую! Борюся сам із собою. І виконую. От і ти поборися!

— Гаразд. Я вийду з лісу точно в призначену годину. Тільки напиши про це Олі, гаразд?

І ось я пишу. Білка таки подолала свій страх, і, коли ми з Тимком, перейшовши міст, спустилися до берега річки, вона раптом вигулькнула поміж сосен… Білка з'явилася одразу, бо боялася стояти у зимовому лісі сама. Я попросив її одягнутися для такого випадку якось незвичайно, і вона начепила на голову мамин капелюшок, а поперед себе тримала складену мамину парасольку, ніби тонку шпагу.

Її таємничий вигляд, проте, аж ніяк не подіяв на Тимка, хоча він, як ти писала, надто вразлива дитина. Він одразу весело загукав:

— Це ж Олина Білка! Я її знаю!..

— Зараз це не Білка… — прошепотів я йому в самісіньке вухо. — І якщо ти отак горлатимеш, ми нічого від неї не довідаємось.

"Посланка" зупинилася трохи віддалік від нас і голосом, зовсім не схожим на свій, запитала:

— Хто з вас Тимофій?

Це я навчив її називати Тимка повним дорослим іменем.

— Та що ти, Білко? Ти ж мене знаєш!.. — не втримався Тимко.

— Атож! — шепнув я йому. — Тебе знає Білка. А зараз перед нами фактично інша людина. Запам'ятай це! І не запитуй зайвого. А лишень слухай і запам'ятовуй!

— Слухай і запам'ятовуй! — услід за мною повторила Білка. — У день твого народження ти, Тимофію, знайдеш найнесподіваніше. Це буде Олин подарунок!

— Де знайду? — не втримався Тимко.

— Там, куди злітаються вісті з усіх кінців світу!

— А куди вони злітаються?

— Самі здогадайтесь! Я щезаю…

З цими словами твоя "посланка", Олю, тремтячи від страху (хоч цього, звичайно, не було видно), зникла у лісі.

— Давай наздоженемо її? — квапливо запропонував Тимко. — І змусимо сказати, де зараз Оля! Адже вона повинна знати, якщо вона від Олі прийшла…

— Як це "змусимо"? Катуватимемо її, чи що?

— Я дівчисьок не б'ю, — відповів Тимко. Й одразу ж пожвавішав: — А давай-но простежимо, куди вона піде? Будемо потай йти по її сліду… Гайда! Може, вона просто звідси до Олі рушить? А ми — за нею!

— Стежити? Підглядати? Як тобі не соромно, Тимофію? Я просто не впізнаю тебе!..

Він махнув рукою і похмуро попрямував до мосту… Та коли ми були вже на середині мосту, раптом весело сказав:

— Скільки в мене подарунків буде на день народження! І від Олі… І двоколісний велосипед!

Я просто зупинився мов укопаний. Значить, він не забув про мою обіцянку. І навіщо я бовкнув тоді, у перший день нашого знайомства, про той велосипед? Навіщо?!

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Я ще не зрозуміла, у чому саме полягає твій чудовий план. З нетерпінням чекатиму листів.

А двоколісний велосипед ти повинен подарувати Тимкові неодмінно. Він не забуде про твою обіцянку, не сподівайся на це. Обманювати його не можна, інакше він ні в чому тобі не віритиме. Я вже писала про це, але хочу ще раз нагадати.

Оля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю! Послухай, що було далі.

Я ще в той найперший день знайомства з Тимком помітив, що він досить-таки потайливий хлопець. От, наприклад, старається мені не

показати, що дуже за тобою нудьгує, стримується, а в нього повсякчас той смуток назовні проривається.

Наступного дня після зустрічі з твоєю "посланкою" я прийшов до Тимка й бачу, що підручники у нього розгорнуті й зошити теж, але він на них і не дивиться. А обличчя сумне-сумне.

Він глянув на мене пильно й раптом запитує:

— А може, ви мене обдурюєте?

— Як це обдурюємо, Тимофію! У чому?

— Може, Оля зовсім нікуди не поїхала? Може, вона просто не хоче більше дружити зі мною, а сама спокійнісінько сидить удома?

— Ну ти, Тимофію, просто того… завчився трохи. Я сам був би радий, якби вона нікуди не поїхала. Й інші були б раді. Та вона поїхала…

— А як же вона тоді свій подарунок передасть? І де Білка її бачила? Може, вона все-таки нікуди не виїжджала? Ну, скажи мені, Миколко! Дуже прошу тебе!

І дивиться на мене уважно-уважно! І відвертається, щоб зігнутим пальцем під окуляри залізти, ніби у нього очі сверблять.

Я почав утішати його:

— Не засмучуйся, Тимофію! Щодо "посланки" я тобі певно сказати не можу. Але Оля поїхала… це я точно знаю.

— Ні, не вірю, не вірю.

— Ну, гаразд! — не витримав я. — Ходімо тоді просто до неї додому. Точніше, туди, де колись був її дім. І там усе перевіримо. Ти знаєш, де Оля жила?

— Ні, не знаю. А то б я вже давно перевірив! Вона сама завжди до мене приходила. І в школі у мене часто бувала. Мені хлопці наші навіть заздрили…

— А от я знаю, де вона жила. У моєму під'їзді. На першому поверсі, як і ви з Феліксом… Ходімо туди!

Ми пішли.

У вестибюлі нашого будинку я підвів Тимка до списку мешканців і сказав:

— О-он, поглянь! З самого верху написано: "Воронець М. К.". Бачиш? "М. К." — це якраз Олин батько. Запам'ятав номер квартири? Ну, от і ходімо. Перевіримо. Зараз переконаєшся!

Ми підійшли до твоєї колишньої квартири, я зовсім забув, що Білка попереджала мене натискати кнопку двічі, коли я хочу, щоб Єрьомкіни відчинили. Я натиснув один раз, а вони все одно відчинили двері. Точніше кажучи, сам він відчинив — Єрьомкін. На один дзвінок! Уявляєш собі? На один!

Але зараз ти ще більше здивуєшся: Єрьомкін зрадів, ніби давно вже чекав мене в гості.

— Відвідати нас вирішив? Дуже приємно. Та вас двоє? Заходьте, будь ласка!

Ми зайшли… І ось тут ти, Олю, так здивуєшся, що навіть не повіриш мені! На канапі в Єрьомкіних я побачив двійняток Ганни Іллівни, які вже

не колисали пошепки своїх ляльок, а просто ногами, у черевичках, стрибали по канапі! І Єрьомкіним це, уяви собі, дуже подобалося!

— У них стільки енергії! Стільки енергії! — вигукували вони.

Я подумав, що, коли у двійняток і далі буде стільки енергії, Єрьомкіним скоро доведеться купувати нову канапу.

Я так був уражений усім цим, що забув навіть, навіщо прийшов. Але Єрьомкіна сама мені нагадала.

— Дітям простір потрібен, — сказала вона. — Та ти сам знаєш, адже в тебе молодший братик є, — і вказала на Тимка.

Єрьомкіни почали хвалитися, що дівчатка знають напам'ять дуже багато віршів. Двійнятка заходилися читати одразу в два голоси, а Єрьомкіни ворушили губами, беззвучно повторюючи ті ж самі рядки, немов боялися, що дівчатка забудуть, затнуться. Але вони не затиналися. І я згадав, що ось так само беззвучно, хвилюючись, мама підказувала мені вірші, коли я якось виступав на ранку у неї в дитячому садку. Потім я вже ніколи на ранках не виступав…

Двійнятка ще й співали різних пісеньок. А Єрьомкіни про всяк випадок беззвучно їм підспівували.

Тільки виходячи, вже у дверях, я підморгнув Тимкові й голосно запитав.

— А Оля, значить, поїхала?

— Так, поїхала! — відповів Єрьомкін. — І таку нам, знаєте, приємну заміну замість себе залишила…

Я швиденько попрощався, бо боявся, щоб Тимко не запитав, куди саме поїхала Оля.

Наступного дня у школі я заговорив з Ганною Іллівною про Єрьомкіних. І вона мені сказала:

— Сама навіть не помітила, як це сталося: полюбили вони моїх дівчаток. А чого ж, діти можуть будь-кому серце пом'якшити.

Це вона правду сказала: я відчуваю, як Тимко теж мене пом'якшує.

Та не в цьому річ...

З Гайною Іллівною я вже наступного дня розмовляв. А одразу після того, як ми пішли від Єрьомкіних, сталися ще надзвичайно важливі події. Я про них у наступному листі розповім.

Коля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Я повинен розповісти тобі, що ще сталося, коли ми вийшли від Єрьомкіних.

На вулиці я глянув на Тимка, який від ніяковості не зронив у Єрьомкіних жодного слова (і добре, що не зронив), та й кажу йому;

— Що, переконався?

Він сумно кивнув головою.

І раптом нас ззаду наздогнав огидний, шепелявий голос Рудика Горлова:

— Ну як, Свистуне, нудьгуєш за Вороною? Адже ти птахів любиш! Пам'ятаю, як вона тут перед тобою на колінах стояла…

— Яка Ворона? — тихо запитав мене Тимко. Але Рудик почув його запитання.

— А ти, дитя нерозумне, не знав Ворону? Була у нас така, Оля Воронець… Завжди справедливу з себе удавала! А потім каркнула, крилами змахнула і полетіла…

Рудик намірявся іще щось сказати — певно, про наше з тобою листування. Та Тимко раптом стягнув з носа свої окуляри і тицьнув їх мені:

— Потримай, Колю, хвилиночку. Бо розіб'ються…

І я ще навіть нічого не встиг збагнути, як він, маленький і худенький, підійшов до довготелесого Рудика, підвівся навшпиньки і вліпив йому лункого ляпаса.

Рудик у бійку не поліз: чи то соромно було відповідати Тимкові, який ледве сягав його плеча, чи мене боявся. Він стояв на місці, безладно розмахував руками й кричав:

— Ану ще спробуй! Ще хоч разочок!..

Тимко знову діловито підвівся навшпиньки й ще раз лунко ляснув Рудика. Той продовжував репетувати:

— Ану ще спробуй!..

Та Тимко більше не пробував. Він, не озираючись, пішов з двору.

Я наздогнав його і пішов поруч.

Ми до самого Тимкового дому не розмовляли. Бо обидва були дуже розгублені. І я до самого дому так і тримав у руках його окуляри…

У Тимковому дворі ми почали прощатися. Тимко начепив на носа свої окуляри. І тут раптом щось камінцем упало з дерева.

Ми побачили в снігу маленьку скуйовджену грудочку сіруватого кольору.

— Горобчик, — сказав я. — Замерзне…

Тимко, мов "швидка допомога", кинувся до маленької пташки. Він обережно поклав її на долоню, ніби на ноші, обережно прикрив другою долонькою. Горобчик ледве дихав… Тоді Тимко опустив його у свою хутряну рукавицю. Горобчик там якраз і помістився.

Я дивився на доброго, ласкавого Тимка, і мені якось не вірилось, що це він п'ятнадцять хвилин тому зі злістю і рішуче двічі ударив Рудика Горлова. Якось навіть не вірилось…

Ось і знову почне працювати пташина лікарня! Але головним лікарем тепер буде Тимко, а я — так би мовити, "науковим консультантом".

Коля

Коля пише Олі

Здрастуй, Олю!

Просто не знаю, як його бути з отим двоколісним велосипедом! І навіщо я пообіцяв купити його? Якби ще триколісний, я б цілий місяць не ходив у кіно, не снідав би у школі й збирав гроші, а на двоколісний мені не назбирати. Дивно навіть: два колеса коштують чомусь дорожче, ніж три!

У батька я просити грошей на велосипед не хочу: адже він оце нещодавно купив мені два акваріуми, щоб я більше не займався птахами. І потім, він почав частіше задихатися ночами, і лікарі порадили йому поїхати до санаторію на цілих два місяці. Батько сказав, що на місяць йому дадуть безплатну путівку. А на другий? І ще дорога туди й назад… Я дуже хвилююся, Олю, і не хочу зараз нічого просити у батька…

Тимко клопочеться зі своєю лікарнею. А в день народження він одержить від твого імені подарунок, якого дуже й дуже чекає… Скоро ти довідаєшся, що це за подарунок.

Може, він на радощах забуде про той велосипед? Як ти гадаєш? Може, відмінити цей велосипед?

Коля

телеграма

Колі Незлобіну (особисто).

Нічого не відміняй. Гроші висилаю.

Оля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Сьогодні я вислала тобі поштою гроші. На двоколісний велосипед цілком вистачить. Забрала їх з "піонерської скарбнички". Та дарма, поїду до Ленінграда якось іншим разом… Адже це я втягнула тебе у всі свої "завдання". Значить, я й повинна прийти тобі зараз на допомогу.

У листах я дедалі більше пізнаю тебе, Колю! А досі я тебе зовсім не знала. І не цінувала. Ти завжди був такий мовчазний… Тепер мені здається, що ти зберігав слова для своїх листів. Я їх часто перечитую, і переді мною постає зовсім інший Коля, якого аж ніяк не назвеш Колею Свистуном, а якого мені хочеться назвати зовсім по-іншому: Колею-другом. Та годі про це.

Я впевнена, що коли розповім нашим піонерам, чому передумала їхати до Ленінграда, вони мене зрозуміють. А мій сусід Артамонов уже зрозумів (я йому показала твої останні листи). Він передає тобі привіт і каже, що, якби ти жив у нас у Заполяр'ї, він би з тобою дружив!

Розкажи, як Тимко вперше сяде на свій власний двоколісний велосипед. І який подарунок ви йому готуєте від мого імені?

Чекаю листів!

Оля

Коля пише Олі

Дорога Олю!

Я одержав усе, що ти мені надіслала! Спасибі!

З твоїм грошовим переказом спершу вийшла ціла історія. Листоноша не хотіла видавати мені гроші, бо у мене немає ніяких документів, що "засвідчують особу одержувача". Я приніс їй свого шкільного щоденника, а вона говорить:

— Це не документ. Тут немає фотографії і печатки!..

Я їй кажу:

— Хочете, всі сусіди підтвердять, що я і є Микола Незлобін?

А вона мені:

— Я їхнє підтвердження до бланка не приколю. Тут номер паспорта необхідно поставити і відділення міліції, де одержували!

Я їй кажу:

— Та я його взагалі не одержував… Немає у мене паспорта!

Тоді вона раптом запитує:

— А до кого ви вписані?

І виявилося, уяви собі, що кожен із нас уписаний до когось у паспорт: до батька чи до матері. Я цього досі не знав. Отже, зараз я вписаний до батька. А раніше, мабуть, був до мами…

Я покликав батька, і він довів, що я справді вписаний, Я навіть зазирнув до нього у паспорт, і виявилося, що я вміщаюся там, усередині, всього на одному рядку. Зате вже й батько, і Олена Станіславівна, і навіть Неля встигли зазирнути у твій переказ. І всі троє дуже здивувалися. Дорослі дивувалися мовчки, а Неля одразу ж уголос:

— Тобі гонорар за якесь оповідання прислали?

— Так, прислали… Уяви собі! — відповів я.

— Ближче, ніж у Заполяр'ї, його надрукувати не могли?

— Ти, Нелю, не те говориш, — перепинила її Олена Станіславівна. — Адже він поважає твоє творче покликання…

Я не сперечався: нехай думають, що поважаю. Але я відчував, що Олена Станіславівна не даремно раптом почала мене захищати, що вона хоче щось у мене випитати..

У кімнаті вона тихо, щоб Неля не чула, запитала:

— Від кого ці гроші, Колю?

— Там написано, — відповів я. — Від одного друга!

— Навіщо вони тобі? І на що ти збираєшся їх витратити?

— Це моя справа!

Тут утрутився батько:

— Як ти зміг переконатися сьогодні, Миколо, ти ще не цілком самостійний. Ти вписаний до мого паспорта, і, отже, я відповідаю за твої вчинки.

— Тобі не доведеться за них відповідати. Я нічого поганого робити не збираюся.

— Чому ж ти не можеш нам прямо сказати?

Батько хвилювався. І, як завжди в таких випадках, у нього почався кашель. І став він одразу якийсь безпомічний: поліз шукати у кишенях хустинку, не знайшов її і прикрив рота рукою, ніби вибачаючись за свій кашель.

Мені здалося, що це я винен у тому, що бронхіальна астма почала душити батька. І я, щоб він більше не хвилювався, сказав усе, як є насправді:

— Я повинен купити подарунок одному маленькому хлопчикові. Слово честі! Можете перевірити.

— Ми не збираємося тебе перевіряти! Ми тобі віримо… — раптом сказала Олена Станіславівна.

Можливо, вона сказала це для того, щоб заспокоїти батька. Чи й справді повірила…

Вибач, Олю, що через мене не зможеш поїхати до Ленінграда.

Передай привіт Артамонову, оскільки він хотів би зі мною дружити, якби я жив у Заполяр'ї. Спасибі, Олю.

Коля пише Олі

Дорога Олю!

Сьогодні день народження Тимка.

У газетах часто трапляються такі фрази: "У день шістдесятиліття… У день вісімдесятиліття…" Але ж про хлопчиків так ніколи не пишуть і не говорять. А я своє звернення до Тимка просто так і почав:

— У день твого дев'ятиріччя ти, Тимофію, цілком заслужив два сюрпризи, які, власне, не можна назвати сюрпризами, бо ти їх дуже давно чекав!..

Ще за тиждень до цього я запитав у Тимка:

— Ти до кого вписаний: до мами чи тата?

— Як це — вписаний? — не зрозумів Тимко.

Ну, я йому пояснив, що кожен із нас обов'язково до когось вписаний. І зажадав, щоб він у неділю, коли приїдуть батьки, з'ясував це. А ще попросив на тиждень залишити той паспорт, у який при народженні його вписали.

— Вони не залишать, — сказав Тимко.

— Тоді треба щось вигадати. В цьому не буде нічого страшного, бо потім ти розповіси батькам і Феліксові всю правду.

— Яку правду? Я й сам нічого не знаю.

— Не квапся. У день свого дев'ятиріччя про все довідаєшся!

— Мені паспорт не залишать, — уперто твердив того дня Тимко.

— А ти скажи, що в школі хочуть улаштувати перевірку: хто до кого вписаний. Зрозуміло? Для цього й потрібен паспорт. А ми потім усе пояснимо.

Коли Тимко почав у неділю все це розтовкмачувати своїм батькам, до кімнати несподівано увійшов Фелікс А він чудово знав, що у школах

нічого подібного не перевіряють. Але промовчав. І лише наступного дня, коли батьки поїхали до себе на рудник, сказав Тимкові:

— Ану розкажи мені, що ти затіяв? Навіщо тобі потрібен мамин паспорт?

— А я тобі в день народження розкажу, — пообіцяв Тимко. — Мені хочуть якісь подарунки зробити…

— Хіба подарунки вже почали по паспортах видавати? Гаразд, домовилися. Зачекаю до двадцять дев'ятого. Тільки гляди, не загуби!

— А куди ми понесемо мамин паспорт? — запитав мене Тимко того ранку, коли я привітав його з дев'ятиріччям.

— Туди, куди злітаються вісті з усіх кінців світу… Пам'ятаєш, що сказала Олина "посланка"?

— А куди вони злітаються?

— Це я зараз повинен угадати на відстані! Коли вже несподівана знахідка чекає на тебе, дай мені руку!.. Це буде найважче відгадування за все моє життя. Зваж на це і не дихай!

Тимко затамував подих, а я закотив очі так, як ще ніколи не закочував, і кажу:

— Так! Усе ясно… Швидше на Головпоштамт! Саме туди злітаються вісті з усіх кінців світу: листи, газети, телеграми!

Тимко оглядав вулиці, ніби хотів запам'ятати дорогу, якою ми бігли.

— А що там буде? Який подарунок? — запитував він мене біжачи.

— Не знаю. Цього я не відгадував…

Нарешті ми дістатися до головної пошти. Підійшли до скляного віконця, де видають листи до вимоги. І я сказав Тимкові:

— Давай мамин паспорт!

Він простягнув його мені, а я — дівчині, що сиділа за склом.

— Ось тут, бачите, написано: "Тимофій. Син…" Йому лист повинен бути, цьому "сину Тимофієві".

Дівчина почала швидко-швидко перебирати пальцями товсту паку листів, листівок і повідомлень. Витягла одного листа й почала перебирати далі.

— Далі не шукайте, — порадив я. — Йому поки що тільки одного листа прислали…

— Звідки ви знаєте? — стенула плечима дівчина. І перебрала пальцями всю паку до кінця.

А потім подала мені лист і паспорт Тимкової мами.

Я думав, що дівчина висунеться з віконця, гляне на "сина Тимофія", здивується, що він уже одержує листи до вимоги, та вона не здивувалася і не визирнула: до всього вже звикла.

Я урочисто вручив листа Тимкові:

— На, візьми. Це перший подарунок на день народження. Ти його заслужив!

— Прочитай… — сказав зніяковіло Тимко.

— Ні, ти вже сам читай. Адже на конверті написано:

"Тимофієві". Значить, ти сам повинен розпечатати і прочитати.

Тимко обережно, щоб не зачепити листа, що лежав усередині, надірвав конверт. І витяг білий аркуш, на якому була написана твоя, Олю, адреса. Усього півтора рядка… Але Тимко дуже довго вивчав білий аркуш.

Цей лист до вимоги я послав три дні тому.

Звичайно, я міг би просто сказати Тимкові, де ти зараз живеш. Але мені здалося, що так цікавіше: Тимко в день народження одержує листа і твою довгождану адресу просто на пошті, зі скляного віконця, звідки ще ніколи в житті листів не одержував!

— "Операція МШО" завершена! — урочисто вигукнув я. — Ми знайшли Олю.

— Вона довго буде там? — запитав Тимко.

— Багато років… Та це ж чудово! Адже ми мріяли, щоб у Заполяр'ї жив хтось із наших знайомих. І щоб ми з ним листувалися!

— Ми будемо з нею листуватися? — зрадів він.

Одне слово, Тимко знайшов, як і обіцяла йому "посланка", найдорожчу для нього знахідку: тебе, Олю! Хороший подарунок на день народження, хіба не так? І він, мені здається, не засмутився, що ти живеш зараз у Заполяр'ї. Не віриш, га? Але, слово честі, він не засмутився! Навіть радісно так мовив:

— Тепер я одержуватиму листи із Заполяр'я! У нас у класі ніхто не одержує. Оля буде писати мені!..

Він не сказав, що посилатиме тобі листи у відповідь, бо, певно, як і я до минулої осені, нікому ще листів не посилав.

— Дай мені адресу, бо загубиш, — запропонував я.

— Ні, — коротко відповів Тимко. І заховав листа глибоко під пальто, в якусь свою потаємну кишеню.

І ми пішли до магазину купувати двоколісний велосипед.

Діти завжди довго вибирають собі подарунки, а Тимко просто тицьнув пальцем у перший-ліпший велосипед і сказав:

— Цей!

— Може, візьмемо іншого кольору? — запитав я.

— А яка різниця? — по-дорослому, діловито відповів Тимко.

Коли велосипед був куплений, я сказав:

— Це другий подарунок від Олі!

— Від Олі?! — не зрозумів Тимко.

— Вона прислала гроші. От і все, — пояснив й.

І мені здалося, що подарунок став Тимкові набагато дорожчий. Він сам виніс його на вулицю… Але розповісти тобі, Олю, як Тимко вперше

сів і поїхав на велосипеді, я не зможу, бо він ще не поїхав. У магазині ніде було кататися і на засніженій вулиці теж.

Це було трохи дивно: ми несли по зимовому місту велосипед. Певно, люди так само здивовано оберталися б на нас, якби ми влітку, у спекотний день, несли по вулиці санчата.

Здається, прохання твоє, Олю, я також виконав. Я не зайняв твого місця у Тимковому житті. А просто там вистачило місця для двох — і для тебе, і для мене.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Тепер ти можеш відкрити мою посилку. Я, звичайно, добре знаю, що саме там, але ти усе-таки докладно опиши мені, як ти відкрив її, що там знайшов і який у тебе був у ту мить настрій. Мені це дуже цікаво знати.

Посилка вкаже тобі шлях до сюрпризу, який ти заслужив!

Оля

Ти пишеш, що Тимко зовсім не засмутився, коли довідався, що я поїхала у Заполяр'я. Я думаю, що ти просто не помітив, не розгледів. Адже він дуже потайний хлопчик. Не може бути, щоб він зовсім не засмутився…

Коля пише Олі

Дорога Олю!

Тільки що я відкрив маленький ящичок, якого ти мені прислала. Я його заховав якнайдалі, щоб випадково не відкрити передчасно. Мені всі ці місяці дуже кортіло довідатися, що там, усередині! І ось я довідався…

Я обережно взяв у руки червоний трикутний вимпел, який лежав зверху. На ньому вишито золотом усього три слова: "Справедливість. Чесність. Сміливість".

А на дні ящичка я знайшов твою записку. І в ній написано, що я повинен узяти вимпел і піти з ним до Фелікса.

І ось я йду до нього.

Коля

Коля пише Олі

Пишу тобі, Олю, сьогодні другого листа, бо повинен одразу, негайно ж розповісти про те, що сталося. Я навіть телеграму хотів послати, але подумав, що трьома словами нічого не поясниш.

Мене обрали командиром "Загону Справедливих"! Я відмовлявся, говорив, що ще ніколи ніким не командував. Але Фелікс сказав, що оскільки я прийшов до нього з червоним вимпелом, отже, "кращої кандидатури не підбереш". Чому він так сказав? Слово честі, він так просто всім і заявив? "Не підбереш!" І всі піднесли руки.

Поясни мені, що це значить.

Коля

Оля пише Колі

А це значить, Колю, що все збулося: моя посилка вказала тобі шлях до штабу дружинників, до Фелікса, а там на тебе чекав сюрприз! Хоча ти, здається, йому й не дуже радий…

Ти просиш усе пояснити. Зараз я постараюся. Перед моїм від'їздом Фелікс сказав, щоб я вибрала у нашому загоні нового командира "Загону Справедливих". Замість себе, розумієш?

Він сказав, що я організувала загін і тому заслужила право вибрати собі заміну.

Але вибрати мені було дуже важко. Я дивилася на кожного так пильно, що Левко Звонцов навіть сказав мені: "Ти хочеш на прощання запам'ятати всі наші обличчя? Щоб зберегти їх у пам'яті на все життя, так? Може, дати тобі фотографію усього нашого класу? Є у мене така: ми якось для стіннівки фотографувалися!"

Я взяла фотографію і почала вдома ще уважніше розглядати всіх своїх товаришів, згадувати їхні заслуги й всілякі провини також. Я навіть згадувала, хто з них як виступав на зборах — справедливо чи несправедливо, і які писав замітки до стіннівки — справедливі, чесні чи не дуже.

Я думала порекомендувати і свою Білку, і Любу Янкевич, яка серйозніша від усіх у нашому класі. І ще декого з хлопців… А потім я вирішила назвати твоє ім'я. Знаєш, коли я це вирішила? Того дня, коли зустріла тебе у дворі, біля зеленого горбочка. Ти розповів мені про свого померлого птаха, про свою пташину лікарню, показав свою саморобну клітку, яка дуже простора. І тоді я вперше як слід розгледіла твої очі. І побачила, що вони надзвичайно добрі. А командир "Загону Справедливих" неодмінно має бути доброю людиною. І ти завжди будь таким: добрим і справедливим.

Усі, звичайно, дуже здивувалися, коли я назвала твоє ім'я. Бо вони не знали тебе таким, який ти насправді. Адже ти мовчав про себе. А ми з тобою жодного разу й поговорити по-справжньому не намагалися. Нічого ніколи не доручали: не довіряли чомусь... Ну, й ти нам через те не довіряв. Ні думок своїх не довіряв, ні вчинків, ні навіть добрих слів.

— Бачиш, усі проти, — сказав мені Фелікс. — А їм же голосувати!

— Давай поб'ємося об заклад, що Коля доведе, на що він здатний! — вигукнула я. — І що ви усі за нього проголосуєте!..

Фелікс подав мені руку: певно, теж не вірив у тебе. І ми побилися об заклад!

Ще раніше Фелікс просив мене придумати девіз нашого "Загону Справедливих" і вишити його золотом на червоній тканині. Я не встигла цього зробити. І сказала, що надішлю вимпел з девізом із Заполяр'я.

— Передай його як естафету тому, кого вибереш у командири, — сказав Фелікс.

І ось, Колю, я прислала вимпел тобі. У тебе тепер дуже висока посада: ти повинен бути найсправедливішим із справедливих!

Оля

Оля пише не Колі

Дорогий Феліксе!

Я перемогла у нашій суперечці! Коля довів, на що він здатний. Я не тільки можу поручитися за нього, але можу твердо сказати, що він

підходить для командира набагато більше, ніж я: він кмітливіший за мене, і наполегливіший, і сміливіший!

Про все моє теперішнє життя ви знаєте від Колі. Правда, Білка пише, що всі ображаються на нього за те, що мало про мене розказує. Та хіба він винен, що я у своїх листах не про себе писала, а більше про ці ось завдання, які він виконував.

Тепер я частіше розповідатиму вам про школу, в якій учуся, і про своїх товаришів, до яких потрошку вже звикаю. І про наше Заполяр'я, яке, бачиш, уже почала називати "нашим".

Привіт усім нашим. І поцілуй Тимка. Нехай він мене не забуває.

Олі пише не Коля

Дорога Олю!

Я дуже радий, що програв заклад.

Спасибі, що допомогла Колі довести, "на що він здатний". Для цього я й бився об заклад!

Фелікс

Оля пише не Колі

Шановна Олено Станіславівно і батько Колі (не знаємо, на жаль, вашого імені та по батькові)!

Навіть сюди, до самого Заполяр'я, докотилися чутки про вашого чудового сина Миколу Незлобіна! Ми пишаємося ним і хочемо

наслідувати його, бо він дуже здібний, кмітливий і сміливий. Але головне — дуже здібний!

Нам стало відомо, що його обрали командиром "Загону Справедливих", хоча він через скромність може вам про це навіть не розповісти. Його вирішили обрати за те, що він зразково виконав важливі й відповідальні завдання.

І тому ми вважаємо його надзвичайно здібним! Ми вже писали про це, але хочемо підкреслити ще раз. Адже Коля і оповідання добре пише, і вірші. Тільки він вам їх не показує, бо він надто скромний.

Ми дружимо із уральськими піонерами і знаємо, що вони також пишаються чи принаймні скоро пишатимуться вашим сином Миколою Незлобіним! Ми хочемо, щоб і ви ним пишалися! Певна річ, в душі... А йому про це знати не обов'язково. І, звичайно ж, не кажіть йому про цей наш лист, бо він дуже розсердиться, розстроїться, а йому зараз потрібні міцні нерви, щоб командувати "Загоном Справедливих".

Якщо ви не повірите, що лист цей і справді прийшов із Заполяр'я, гляньте на поштовий штемпель — і одразу переконаєтеся!

Заздримо, що у вас такий чудовий син!

Від імені заполярних піонерів

Ольга Воронець, Володимир Артамонов

Коля пише Олі

Дорога Олю!

Вчора Олена Станіславівна сама нагодувала моїх риб. В обох акваріумах... Коли я увійшов до кімнати, батько тримав у руках тарілку з крихтами, а вона сипала крихти у воду і при цьому чомусь промовляла: "Ціп-ціп-ціп..." Нібито в акваріумах плавали курчата. Мабуть, вона годувала риб уперше в житті.

Я до того здивувався, що навіть не подякував їм. А Олена Станіславівна сказала, що "раціон у риб має бути різноманітніший", що вона візьме в одного інженера у їхній проектній конторі книгу Брема і довідається точно, чим "слід годувати". Що з ними обома сталося — і з батьком, і з нею? Не можу зрозуміти!

А сьогодні на великій перерві Левко Звонцов влаштував бесіду зі мною, або, як він сказав, інтерв'ю. Він попросив, щоб я розповів "нашим радіослухачам про деякі подробиці переселення Ганни Іллівни в нову квартиру і про своє шефство над нашими молодшими товаришами-жовтенятами". Я нічого не сказав.

Тоді Левко на всю школу оголосив, що інтерв'ю вийшло дуже цікаве і змістовне. Він сказав, що радіослухачі, звісно, оцінять. мою скромність і що вона прикрашає кожну людину, а надто командира "Загону Справедливих".

Тепер, значить, я командир. Але як командувати, не знаю. Може, ти, як і досі, даватимеш мені завдання, а я їх виконуватиму? Чи просто підказуй мені, що робити. Чекаю на твої листи!

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Підказувати я тобі більше нічого не буду. Адже не підказувала ж я тобі налякати Єрьомкіних дитячою кімнатою чи зробити Білку моєю особистою "посланкою". Ти сам здогадався. І все інше сам придумаєш. Я впевнена!

У мене до тебе є одне прохання. Надішли мені, будь ласка, свою фотокартку. Артамонов теж дуже хоче поглянути на тебе. Правда, у мене є фотографія всього нашого класу, і я сказала Артамонову: "Відшукай тут Колю!" Він у десяток облич тицьнув пальцем, а в тебе ні, бо ти на цій фотографії зовсім не такий, як насправді. Ти там похмурий і злий. Одне слово, Коля Свистун! Я раніше думала, що ти такий і є. А тепер я хочу мати фотографію справжнього Колі Незлобіна, того, з яким я листуюся.

Оля

Коля пише Олі

Обіцяю, Олю, що не підведу тебе. Я зберігатиму твій вимпел, як най-найдорожче. Я завжди пам'ятатиму слова, які ти вишила золотими літерами: "Справедливість. Чесність. Сміливість". Обіцяю тобі.

Я навіть, як командир, придумав уже одну справу для нашого піонерського "Загону Справедливих". Зараз розкажу яку… Відкриємо в нашій школі дитячу кімнату, щоб такі ось діти, як Тимко, котрі цілими днями без догляду залишаються, там у нас проводили, як то кажуть, своє дозвілля. Робитимемо для них іграшки у своїй столярні. Навчимо їх усіх свистіти по-пташиному, а я даватиму сеанси "відгадування на відстані". Щоб веселіше було! Бо ж вони, якщо їм нудно стане, просто повтікають. І нехай Білка відповідає за цю кімнату, оскільки вона каже, що виховання — це жіноче діло.

От і вийде, що я майже зовсім не обдурив Єрьомкіних: у нас і справді буде дитяча кімната!

А фото своє я вислати тобі не можу, бо я ніколи не фотографувався. Я довго думав, як його бути, але фотографуватися не пішов. Чомусь не хочеться… Я посилаю тобі фотокартку моєї мами. Кажуть, що я дуже схожий на неї. Правда, картка мала і з білим ріжком: мама фотографувалася для паспорта. Перед самим нашим від'їздом, того літа… У неї закінчувався строк паспорта. Він, здається, навіть уже закінчився, і мама жартувала, що її не пропишуть у лісі.

Мама тоді цілісінькі дні збиралася в дорогу, щоб ми з батьком добре відпочили. Їй ніколи було зайти по фото, і вона попросила мене. Я зайшов… І зараз вони у мене, всі шість. Я ніколи не розлучаюся з ними, вони у мене завжди лежать у бічній кишені. Одну з них я посилаю тобі.

Знаєш, Олю, мені чомусь здається, що мама, коли була дівчинкою, характером чимось нагадувала тебе. І потім, вона теж часто говорила слова, які любиш повторювати ти: "справедливо" чи "несправедливо".

Посилаю фотокартку тобі…

Через чотири місяці знову настане літо. І, певно, в піонерському таборі, біля старого дуба, нам із тобою не доручать уже листуватися. Та ми, можливо, все одно будемо, хіба не так? І в наступному році, і через шість років, і через десять? І взагалі завжди.

Коля

Оля пише Колі

Дорогий Колю!

Я одержала фотокартку твоєї мами. Вона справді дуже на тебе схожа. Чи, точніше, ти на неї. Ви дуже схожі один на одного.

Я думаю, що тобі біля старого дуба знову доручать листуватися зі мною: адже все-таки вони ще не зовсім забули про мене, і їм буде цікаво, як я живу і що зі мною відбувається.

Та я хотіла б, щоб тобі не давали такого завдання. Нехай краще Білка переказує мої листи всьому класові. А ми з тобою краще будемо листуватися без будь-яких завдань, і ти нічого нікому не переказуй.

А може, колись нам із тобою й не доведеться листуватися, може, знову житимемо в одному місті, і навіть на одній вулиці. І навіть в одному будинку, як колись. Адже може таке бути? Як ти гадаєш?..

Оля

Заполяр'я-Урал-Москва